

Syftet med denna rapport är att ge förbunden i Facken inom industrin ett underlag som beskriver de ekonomiska förutsättningarna inför förbundens ställningstagande till huruvida det ska ske en uppsägning av det sista avtalsåret.

Ekonomiska bedömningar

Inför optionsbeslutet

September 2021

Facken inom industrin (FI) är ett samarbetsorgan mellan de fackförbund inom industrin som omfattas av det så kallade industriavtalet. De fem förbunden är Sveriges Ingenjörer, Unionen, IF Metall, Svenska Livsmedelsarbetareförbundet samt GS (Facket för skogs-, trä- och grafisk bransch).

Ytterligare exemplar av rapporten kan beställas på e-postadress: fi.kansli@fikansli.se. Rapporten finns även att hämta på www.fackeninomindustrin.se

Förord

Syftet med rapporten ”Ekonomiska bedömningar – inför optionsbeslutet” är att ge de förtroendevalda i förbunden i Facken inom industrin ett underlag som beskriver de ekonomiska förutsättningarna inför förbundens ställningstagande till om det ska ske en uppsägning av det sista året på avtalsperioden 1 november 2020 till 31 mars 2023. Rapporten fokuserar därför på utvecklingen de senaste åren och prognoser för 2021 och 2022.

När parterna inom industrin agerar måste de beakta att de har en lönenormerande roll på hela den svenska arbetsmarknaden. Det innebär att förbunden måste anlägga ett långsiktigt perspektiv och beakta de samhällsekonomiska förutsättningar som råder.

Liksom vid tidigare rapporter följer upplägget de resonemang och principiella förhållningssätt som redovisas i Facken inom industrins skrift ”Bästa möjliga – om lönebildning och samhällsekonomi”.

Rapporten inleds med arbetsgruppens sammanfattande bedömningar. Därefter följer sex kapitel som i tur och ordning behandlar ”Omvärlden”, ”Sveriges ekonomi”, ”Industrins konkurrenskraft”, ”Inflation”, ”Sysselsättning och arbetsmarknad” och ”Löner”.

Rapporten innehåller en omfattande mängd fakta. Som underlag har arbetsgruppen använt många olika källor. SCB är en naturlig utgångspunkt men även Konjunkturinstitutets konjunkturläget juni 2021 och riksbankens penningpolitiska rapport juli 2021 är två viktiga exempel på källor. Vi har också använt en hel del internationella källor, framför allt data och rapporter från OECD, Eurostat, ECB och IMF.

De bedömningar som arbetsgruppen gör i rapporten står rapportförfattarna själva för.

I arbetsgruppen som arbetat fram denna rapport har ingått Tobias Brännemo och Julia Boguslaw, Unionen, Jonathan Herlitz, IF Metall, Staffan Bjurulf, Sveriges Ingenjörer, Karin Ewelönn, GS, Martina Aksberg och Erica Sjölander, Facken inom industrin.

Erica Sjölander

Kanslichef

Facken inom industrin

9 september 2021

1. SAMMANFATTANDE BEDÖMNINGAR	3
1.1 EKONOMISKA FÖRUTSÄTTNINGAR 2021 OCH 2022	3
1.2 SAMMANFATTANDE SLUTSATSER	5
2. OMVÄRLDEN	7
2.1 STOR ÅTERHÄMTNING AV BNP	7
2.2 VACCINATIONSTAKTEN VIKTIG FÖR DEN EKONOMISKA UTVECKLINGEN	8
2.3 UTVECKLINGEN I OLIKA LÄNDER	11
2.4 FORTSATT STOR OSÄKERHET OM UTVECKLINGEN KOMMANDE ÅR	13
2.5 SAMMANFATTNING	13
3. SVERIGES EKONOMI	15
3.1 BNP TILLBAKA PÅ HÖGRE NIVÅ ÄN INNAN KRISEN	15
3.2 UTVECKLING 2020 OCH PROGNOSEFRAMÅT	17
3.3 NÄRINGS- OCH SERVICESEKTORENS PRODUKTION OCH PRODUKTIVITET	23
3.4 INDUSTRIPRODUKTIONEN UNDER CORONAKRISEN	25
3.5 SAMMANFATTNING	26
4. INDUSTRIENS KONKURRENSKRAFT	28
4.1 INDUSTRIPRODUKTION	28
4.2 SVÅRIGHETER ATT MÄTA ARBETSKRAFTSKOSTNADERNAS UNDER PANDEMIN	31
4.3 STÄRKT VÄXELKURS UNDER PANDEMIN	32
4.4 ARBETSKRAFTSKOSTNADER MÄTT I GEMENSAM VALUTA	33
4.5 PRODUKTIVITETSUTVECKLING I LINJE MED EUROPA	35
4.6 KAPACITETSUTNYTTJANDET ÅTER HÖGT	36
4.7 HÖG INVESTERINGSKVOT	36
4.8 LÖNSAMHET	37
4.9 SVERIGE TAR MARKNADSANDELAR	38
4.10 BYTESFÖRHÅLLET ÖFÖRÄNDRAT	39
4.11 BYTESBALANSEN	40
4.12 BRUTTONATIONALINKOMST	41
4.13 SAMMANFATTNING	42
FÖRDJUPNING: STORFÖRETAGSINDEX FÖRSTA HALVÅRET 2021	43
5. INFLATIONEN	45
5.1 INFLATIONEN NÅGOT UNDER MÅLET	45
5.2 TILLFÄLLIGA FAKTORER BAKOM ÖKNINGEN I INFLATION	45
5.3 PENNINGPOLITIK, INFLATION OCH RÄNTOR I ANDRA LÄNDER	46
5.4 PRISUTVECKLING UR FÖRETAGENS PERSPEKTIV	50
5.5 PROGNOSEFRAMÅT FÖR INFLATIONEN	51
5.6 SAMMANFATTNING	52
6. SYSSELSÄTTNING OCH ARBETSLÖSHET	53
6.1 ARBETSLÖSHETEN	53
6.2 SYSSELSÄTTNING	59
6.3 SAMMANFATTNING	61
7. LÖNER	62
7.1 INDUSTRIENS LÖNEUTVECKLING	62
7.2 DÄMPADE REALLÖNEÖKNINGAR	63
7.3 LÖNEÖKNINGAR HOS ARBETARE OCH TJÄNSTEMÄN	64
7.4 MINSKANDE LÖNEGAP	65
7.5 STÖRRE LÖNESPRIDNING BLAND TJÄNSTEMÄN ÄN ARBETARE	65
7.6 INDUSTRIEN NORMERAR	66
7.7 SVERIGE OCH EUROPA	67
7.8 LÖNEAVTAL UTANFÖR SVERIGE UNDER PANDEMIN	69
7.9 SAMMANFATTNING	69

1. Sammanfattande bedömningar

I detta kapitel görs en sammanfattning av de ekonomiska förutsättningarna inför optionsbeslutet om det avslutande avtalsåret. Förutsättningarna beskrivs mer utförligt i kapitel 2-7. Kapitlet avslutas med arbetsgruppens sammanfattande slutsatser om de ekonomiska förutsättningarna.

1.1 Ekonomiska förutsättningar 2021 och 2022

Snabb återhämtning och förutsättningar för fortsatt tillväxt

Den ekonomiska tillväxten i de länder som är viktigast för svensk export låg under avtalsperioden 2017-2019 på drygt två procent per år. Det rådde högkonjunktur under delar av perioden men mot slutet fanns en inbromsning av konjunkturen. I början av 2020 fanns det vissa tecken på att tillväxten var på väg att stärkas igen men detta ställdes på ända när pandemin slog till.

Det senaste året har det skett en betydande men ojämn återhämtning i den globala ekonomin. Framtagandet av ett effektivt vaccin har förbättrat utsikterna om en hållbar återhämtning, förutsatt att vaccinet snabbt kan spridas över hela världen samt att efterfrågan fortsätter att stimuleras. Färre restriktioner bidrar också till en starkare ekonomisk utveckling men det råder fortsatt stor osäkerhet om utvecklingen den närmaste tiden med höga nivåer av virusmitta i vissa länder. Även om pandemin dröjer sig kvar avtar ändå de negativa ekonomiska konsekvenserna, men det finns risk för bakslag.

Flera indikatorer visar att det skett en kraftig återhämtning i den globala ekonomin. Den snabba återhämtningen beror dels på att lågkonjunkturen inte orsakats av underliggande ekonomiska obalanser samt att det satts in kraftiga ekonomiska och politiska stödåtgärder. En viktig förklaring till den högre tillväxten globalt är att investeringar och utrikeshandel fått förnyad fart.

Den ekonomiska tillväxten bedöms bli stark framöver men påverkas av pandemins utveckling, vaccinationstakten och den ekonomiska effekten av att gradvis öppna länder igen över tid. Dessutom finns det risk för att tillväxten hämmas av bristen på vissa komponenter och insatsvaror.

Svensk ekonomi är beroende av omvärldsutvecklingen men kan ändå utvecklas sämre eller bättre än i omvärlden. Utvecklingen under pandemin är en bra illustration på detta då svensk ekonomi hade ett mindre omfattande ras och studsade tillbaka snabbt jämfört med många andra länder.

Det historiskt stora fallet i svensk BNP under det andra kvartalet förra året har efterföljts av en historiskt snabb återhämtning. Redan efter ett år var BNP tillbaka på samma nivå som innan krisen. Tydligt är att industrin har varit ledande i återhämtningen. Inte minst har den starka utvecklingen inom svensk fordonsindustri agerat draglok både åt övrig industri och åt ekonomin i stort.

Tillväxten väntas fortsätta men i en lugnare takt. Det redan höga kapacitetsutnyttjandet inom industrin, tillsammans med den globala bristen på komponenter och svårigheter att hitta önskade

kompetenser, gör att produktionen inte kan öka i samma takt framöver. Istället kommer tillväxten drivas av ökad konsumtion och investeringar.

Jämfört med många andra länder har Sveriges ekonomi klarat sig väl genom krisen. BNP föll med 3 procent 2020. I år väntas tillväxten bli runt 4,5 procent och nästa år runt 3,5 procent. Industriproduktionen ökar kraftigt i år och förväntas fortsätta att öka med runt tre procent 2022.

God konkurrenskraft

Flera indikatorer pekar på att konkurrenskraften i svensk industri är god. Mellan 2015 och början av 2020 ökade den svenska industriproduktionen snabbare än i Tyskland och något snabbare än i euroområdet. Vid pandemins början andra kvartalet 2020, skedde en kraftig nedgång i både Sverige och övriga Europa, men redan efterföljande kvartal ökade produktionen kraftigt. Sedan dess har utvecklingen varit fortsatt positiv och den svenska industriproduktionen var redan hösten 2020 tillbaka på nivån före pandemin och den har sedan fortsatt att öka, om än inte i lika extrem takt.

Även om det till följd av pandemin finns en stor osäkerhet när det gäller statistiken över arbetskraftskostnader i olika länder finns det inget som tyder på att Sverige försämrat sitt relativa kostnadsläge i förhållande till Västeuropa den senaste tiden. Arbetskraftskostnaden 2020 uppgick till 385 kr i svensk industri och 403 kr i västeuropeisk industri. Under den föregående avtalsperioden, 2017-2019, ökade de svenska arbetskraftskostnaderna visserligen snabbare än i Europa mätt i nationell valuta men en försvagad svensk krona medförde att ökningstakten mätt i gemensam valuta blev lägre än i Tyskland och Västeuropa, vilket förbättrade Sveriges relativa kostnadsläge denna period.

Lönsamheten har varit god för Sveriges industriföretag de senaste åren. Ett undantag var de tre första kvartalen 2020, men sedan dess bedöms lönsamheten ha gått stadigt uppåt och var andra kvartalet 2021 på den högsta nivån sedan 2005. Den svenska exporten har på senare år växt snabbare än exportmarknaderna, vilket innebär att Sverige tar marknadsandelar. Industrins investeringar har också ökat.

Genomgången av de stora industriföretagen visar att de brottas med olika utmaningar för att fortsätta behålla konkurrenskraften och skapa förutsättningar för produktion i Sverige. Samarbetet mellan staten, arbetsgivarna och facken är en viktig faktor för att skapa förutsättningar för förnyelse och omställning. Som verktyg finns samverkansdelen i industriavtalet som handlar om att skapa förutsättningar för nya jobb, investeringar och utveckling i Sverige, som i sin tur skapar möjligheter till stärkt konkurrenskraft och en god löneutveckling.

Inflation och inflationsförväntningar nära målet

Under perioden 2017-2019 låg KPIF-inflationen i genomsnitt på 1,9 procent. Riksbankens måluppfyllelse var således under denna treårsperiod mycket god. Under 2020 blev inflationstakten betydligt lägre, 0,5 procent. Under 2021 har inflationen både ökat och minskat snabbt.

Även om inflationen varierar på kort sikt ligger de långsiktiga inflationsförväntningarna kvar nära inflationsmålet. Under 2021 förväntas inflationen i genomsnitt hamna nära inflationsmålet

och nästa år väntas inflationstakten sakta in något och hamna några tiondelar under 2 procent. De långsiktiga inflationsförväntningarna ligger två till tre tiondelar under Riksbankens inflationsmål.

Producentpriserna föll under 2020 men har uppvisat en kraftig tillväxt hittills i år med en ökning med 13,5 procent i juli 2021 jämfört med juli 2020. Det är den högsta uppmätta årstakten på 30 år. Det är osäkert hur mycket av denna prisökning som kommer märkas i högre inflation framöver men det kan komma att få effekt.

Penningpolitiken i de länder som är Sveriges viktigaste handelspartners är fortsatt expansiv men i USA har centralbanken flaggat för att man kommer börja ta steg i riktning mot en normalisering. Riksbankens tydliga fokus på inflationsmålet under åren fram till pandemin har återskapat förutsättningarna för ett bra samspel mellan lönebildningen och penningpolitiken.

Stigande sysselsättning

Arbetsmarknaden befinner sig i en återhämtningsfas. Antalet sysselsatta har ökat och företagens anställningsplaner pekar på att sysselsättningen fortsätter att stiga framöver. Tillväxttakten i sysselsättningen dämpas nästa år. Arbetslösheten har minskat senaste året och väntas fortsätta att sjunka. Antalet varsel har sjunkit och är nu på historiskt sett låga nivåer.

Det finns dock flera utmaningar på svensk arbetsmarknad. Långtidsarbetslösheten är historiskt hög och närmare hälften av de inskrivna arbetslösa på Arbetsförmedlingen är långtidsarbetslösa.

Ytterligare utmaningar är kompetensförsörjningen och matchningsproblem mellan de arbetssökande och de lediga jobben. Andelen företag som uppger att de har brist på arbetskraft gick ner under första halvan av 2020 men ökade sedan igen och är nu högre än normalt. Detta riskerar att hålla tillbaka sysselsättningstillväxten inom vissa delar av arbetsmarknaden.

En annan osäkerhetsfaktor är hur avvecklingen av olika krisstöd under närmsta året kan påverka sysselsättningen. Under andra halvan av 2021 finns även en risk för ökat antal konkurser när företagsstöden fasats ut.

Fortsatt ökade reallöner

2020 var ett annorlunda år. Pandemin gav upphov till uppskjutna avtalsförhandlingar, vilket haft stor påverkan på löneökningstakten. Under 2020 ökade lönerna i svensk industri med 1 procent. I år förväntas lönerna öka med omkring 2,5 procent. Reallönerna ökade med 0,5 procent under 2020 och bedöms fortsätta öka även 2021 och 2022.

Industrin normerar i Sverige och sett över hela industriavtalsperioden överensstämmer löneökningstakten i svensk industri väl med löneökningstakten på arbetsmarknaden totalt.

1.2 Sammanfattande slutsatser

Nedan sammanfattas rapportens viktigaste slutsatser och bedömningar.

- BNP-utvecklingen i de länder i omvärlden som är viktiga för svensk export har återhämtat det ras i tillväxten som kom våren 2020 och tillväxten väntas fortsätta de närmaste åren. Det ger bra

förutsättningar för en god utveckling av svensk ekonomi och industri. Samtidigt finns det risker som skapar oro för att utvecklingen ska bromsa in.

- Svensk industri hävdar sig idag ur de flesta aspekter relativt väl jämfört med våra viktigaste konkurrentländer. Covid-19-krisen verkar inte ha fått någon negativ effekt på svensk konkurrenskraft.
- Svensk industris relativa arbetskraftskostnadsnivå ligger sedan några år tillbaka några procent under genomsnittet i Västeuropa. Den löneökningstakt som nu råder bidrar till en balanserad utveckling av konkurrenskraften. Industrins produktivitetsökning har under senare år varit något högre och svensk industriproduktion har utvecklats bättre jämfört med länderna i Västeuropa.
- Inflationstakten har under pandemin varierat mycket men är idag nära målet och förväntas bli omkring eller något under två procent även framöver. Riksbankens ansträngningar att nå inflationsmålet har gett resultat. Det återskapar förutsättningarna för ett bra samspel mellan lönebildningen och penningpolitiken. Det är viktigt att Riksbanken fortsätter ha inflationsmålet i fokus.
- Sysselsättningen ökar och återhämtningen på arbetsmarknaden pågår. För att ytterligare minska arbetslösheten krävs omfattande utbildnings-satsningar dels riktade gentemot grupper av arbetslösa som har en kortare och bristfällig utbildning och dels till personer som redan finns på arbetsmarknaden men som behöver vidareutbilda sig för att kunna ta sig an de nya arbetsuppgifter som uppstår. Här kan också parterna bidra till att förbättra matchningen på arbetsmarknaden genom att fortsätta att utveckla systemen för kompetensutveckling.
- År 2020 var ett speciellt år med lägre löneökningstakt i industrin till följd av den uppskjutna avtalsrörelsen. Innevarande avtalsperiod bedöms löneökningstakten fortsätta att ge reallöneökningar under 2021 och 2022. Det innebär att innevarande avtalsperiod kommer att ge reallöneökningar varje år. Löneökningstakten är förenlig med inflationsmålet, ger stöd för en återhämtning på arbetsmarknaden och uppfyller samtidigt kravet på internationell konkurrenskraft.
- Inför avtalsförhandlingarna hösten 2020 konstaterade Facken inom industrin att coronakrisen fått stora negativa effekter på ekonomin under 2020 men att det fanns goda förutsättningar för att nedgången skulle bli kortvarig. Trots krisens initialt stora negativa effekter på världsekonomin, och inte minst industriproduktionen både i Sverige och globalt, fanns inga tecken på att Sveriges internationella konkurrenskraft hade försämrats. Lönebildningen bör också utgå från ett långsiktigt perspektiv och därmed bidra till ökad förutsägbarhet och stabilitet. Vår sammantagna bedömning var därför att de ekonomiska förutsättningarna även framöver skulle ge ett utrymme för ökade reallöner.
- Så här ett knappt år efter avtalsrörelsen kan konstateras att den syn på de ekonomiska förutsättningarna som Facken inom industrin hade visat sig stämma väl överens med hur utvecklingen sedan blivit. Svensk industri står sig stark i en internationell jämförelse och har varit bärande för återhämtningen i ekonomin.

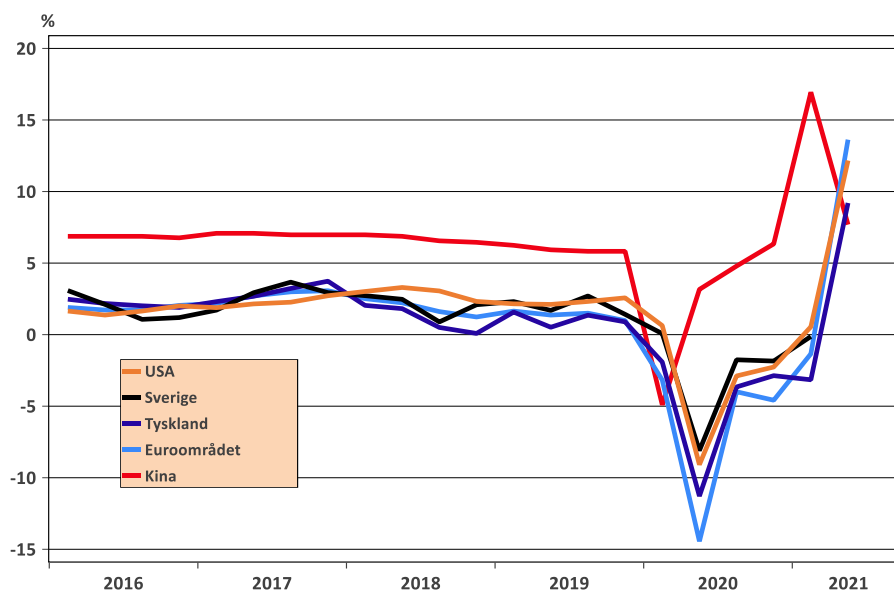
2. Omvärlden

I det här kapitlet görs en övergripande genomgång av den globala ekonomiska utvecklingen under de senaste åren och hur världsekonomin påverkats av pandemin. Fokus ligger främst på att beskriva utvecklingen av BNP-tillväxten i olika länder och delar av världen. För den framåtblickande analysen används prognoser från IMF, OECD och Konjunkturinstitutet.

2.1 Stor återhämtning av BNP

Den globala ekonomiska utvecklingen fortsätter att präglas av pandemin. Efter ett kraftigt fall av BNP i början av 2020 skedde en hastig återhämtning av världsekonomin. Pandemins andra våg ledde till att nya restriktioner sattes in under slutet av 2020 i flera länder vilket fick negativa ekonomiska effekter. Framtidsutsikterna för den globala ekonomin har dock förbättrats avsevärt, men i olika utsträckning i olika länder. Den stigande vaccineringsgraden i flertalet länder har (i viss mån) lett till mindre omfattande restriktioner och det tillsammans med ytterligare stimulanspaket som stärker efterfrågan bidrar till att återhämtningen fortsätter framöver.

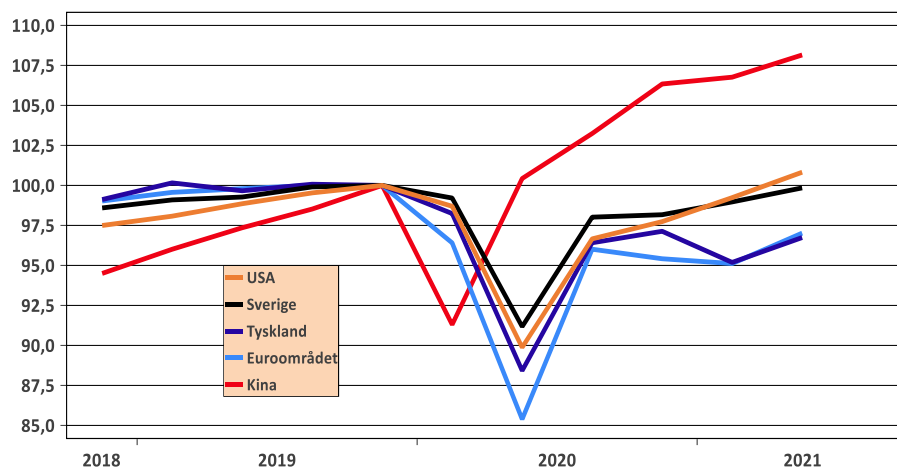
Diagram 2.1 BNP, årlig förändringstakt, fasta priser

Källa: Eurostat, nationella källor och Macrobond

I diagram 2.1 visas att den globala ekonomiska utvecklingen hade en stark tillväxtperiod 2017 som mattades av under 2018 och fick ny fart 2019. I början av 2020 slog coronakrisen till och BNP rasade under det första halvåret, framförallt under det andra kvartalet. Under tredje kvartalet skedde en tydlig återhämtning som sedan dämpades i stora delar av världen under pandemins andra våg. Smittspridningen har under första delen av 2021 minskat i många länder och i kombination med ökad tillgång till vaccin och färre restriktioner bidrar det till en starkare ekonomisk utveckling. Skillnaderna i ekonomisk utveckling mellan länder ökar och det beror främst på olikheter i vaccinationstakt och hur mycket ekonomisk-politiska stöd som ges.

Diagram 2.2 BNP, kvartalssiffror, fasta priser, 2019 Kv4=100

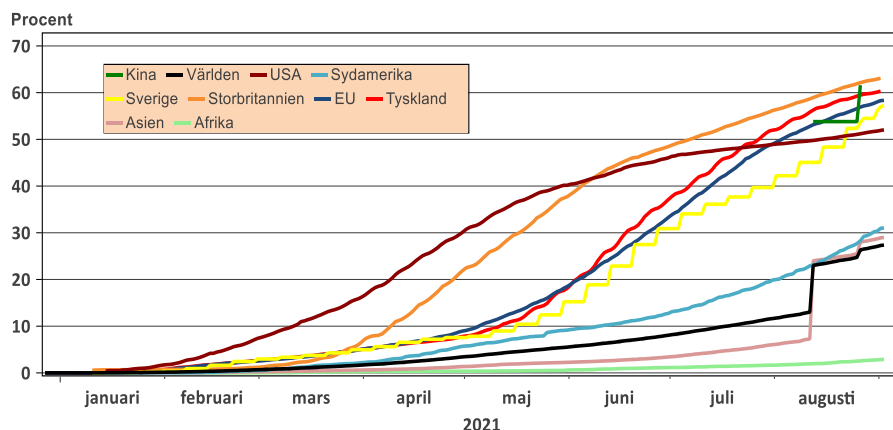
Källa: Eurostat, nationella källor och Macrobond

Den globala ekonomiska utvecklingen är starkare det andra kvartalet i år efter att ha inletts svagt i bland annat Europa. Minskad smittspridning, mindre omfattande restriktioner och större tillgång till vaccin gör att företagen ser optimistiskt på framtiden och det finns bättre förutsättningar för ökad efterfrågan. Världsekonomin är åter på aktivitetsnivåer i linje med hur det såg ut innan pandemin och många länder närmar sig tidigare BNP-nivåer. USA och Kina har högre nivåer än innan pandemin och även Sverige är tillbaka. Tyskland och Euroområdet närmar sig.

2.2 Vaccinationstakten viktig för den ekonomiska utvecklingen

En viktig förutsättning för världsekonomin fortsatta återhämtning är vaccinationskampanjerna. I början av september var nästan 60 procent av befolkningen inom EU fullvaccinerade (diagram 2.3). USA, Storbritannien, Tyskland och Sverige ligger alla mellan 50 och 65 procent medan Sydamerika och Asien ligger strax runt 30 procent. Afrika har en mycket låg andel fullvaccinerade. De stora skillnaderna i vaccinationsgrad gör att återhämtningen av världsekonomin som helhet kommer att ta lång tid och även efter 2021 kommer det att finnas risk för spridning av muterade former på grund av sämre tillgång till vaccination i fattigare länder. Den ökade vaccinationsgraden i ett stort antal länder bidrar dock till att företag och konsumenter ser mer positivt på framtiden. Enligt IMF:s prognos kommer flertalet av världens länder att ha god tillgång till vaccin under slutet av 2022.

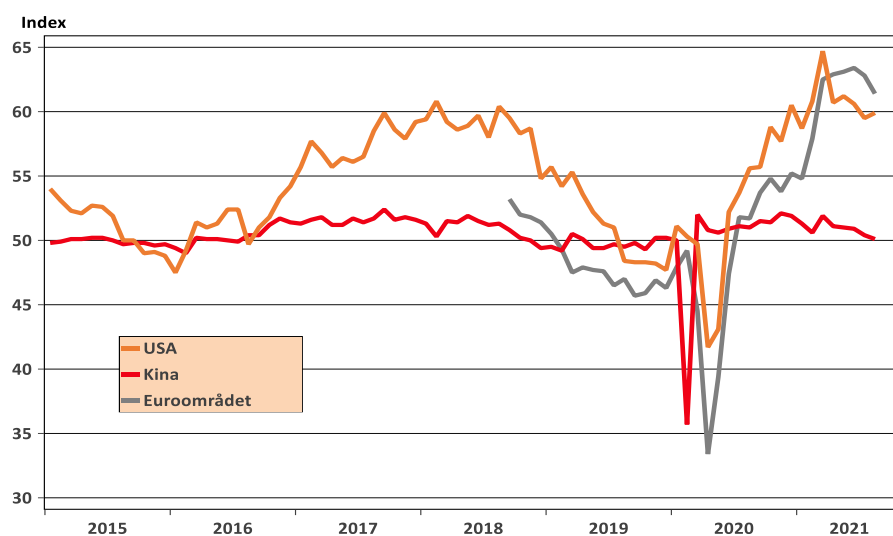
Diagram 2.3 Andel av populationen som är fullvaccinerad¹

Källa: Our world in data

Det pågår en återhämtning av den ekonomiska utvecklingen i omvärlden och flera globala konjunkturindikatorer har trots svängningar pekats uppåt, även om takten har saktat in de senaste månaderna. Inköpschefsindex indikerar stor tillväxt i bland annat USA och inom euroområdet under senare delen av 2020 och 2021, både vad gäller ekonomin i sin helhet och tillverkningsindustrin, medan det i Kina går trögare.

Diagram 2.4 Inköpschefsindex tillverkningsindustrin

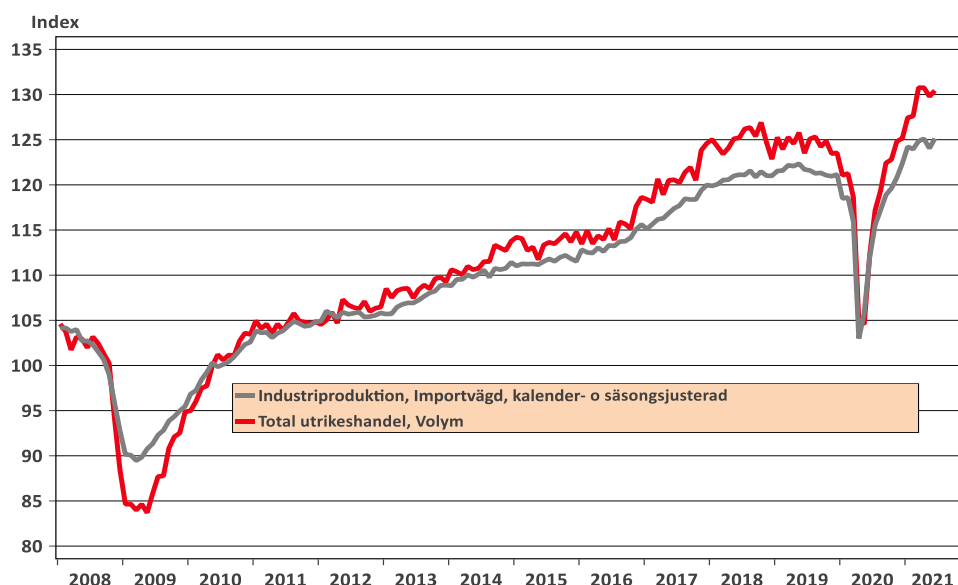
Källa: Markit och Macrobond

Den globala industriproduktionen har fortsatt att återhämta sig. Utvecklingen av såväl utrikeshandeln och den globala industriproduktionen visar tydligt hur pandemin medförde stora negativa effekter men också att det skett en kraftig återhämtning efter det snabba fallet. Jämfört med finanskrisen är raset den här gången mer tvärt men det är också en betydligt snabbare återhämtning av världsekonomin. Den snabba återhämtningen beror på att lågkonjunkturen inte

¹ Our world in data redovisar andel vaccinerade i förhållande till hela befolkningen, dvs. alla åldrar. Folkhälsomyndigheten i Sverige redovisar andelen vaccinerade i befolkningen över 18 år och på senare tid också över 16 år.

orsakats av underliggande ekonomiska obalanser samt de ekonomiska och politiska stödåtgärder som satts in i många länder.

Diagram 2.5 Världshandel och global industriproduktion

Källa: CBP World trade monitor och Macrobond

Under våren uppstod utbudsbrist på flera viktiga insatsvaror vilket har lett till prishöjningar och långa leveranstider. Det finns tecken på att problemen börjar lätta men det är sannolikt långt kvar innan globala leverantörskedjor är helt återställda. Till dess kommer bristen på insatsvaror att hämma tillverkningsindustrins tillväxt.

Bakgrunden är att när covid-19 bröt ut i början av 2020 minskade företag antalet anställda samt order på nya råvaror. När efterfrågan återhämtade sig snabbt innebar det att många företag i slutet av 2020 led av stor brist på personal och insatsvaror för att möta ökade beställningar. Restriktioner, begränsad tillgång till arbetskraft och långa väntetider på containertransport från främst Asien ledde till brist på många insatsvaror vilket i sin tur innebar prishöjningar och längre leveranstider. Främst är det en bristande tillgång på datachip (integrerade kretsar), plast och trä. Det har påverkat flera branscher, bland annat bilbranschen (en central del av tillverkningsindustrin i Sverige, men också i viktiga konkurrentländer som Tyskland och Storbritannien) och byggbranschen.

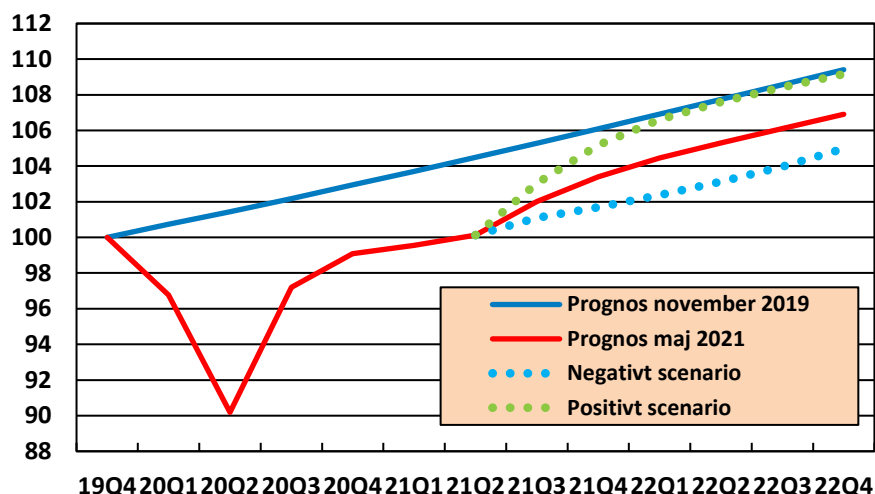
Nu finns tecken på att begränsningarna på insatsvaror till tillverkningsindustrin i viss utsträckning börjat lätta men utmaningarna med bristen på exempelvis datachip består. De höga virkespriserna som drivit upp byggkostnader har sjunkit men allmänna prishöjningar finns kvar. Det innebär att det dröjer innan industriproduktionen kan möta efterfrågan och följden blir att även den ekonomiska återhämtningen tar längre tid.

Den globala ekonomiska tillväxten framöver påverkas av effekten av pandemin och hur återhämtningen fortskrider. IMF² bedömer att global BNP ökar med cirka 6 procent under 2021.

² World economic outlook 24 juli 2021.

Konjunkturinstitutets³ prognos ger en liknande bild. Sett till industriproduktion och utrikeshandel har återhämtning till nivåer innan pandemin skett på ett år, jämfört med två år under finanskrisen. IMF bedömer en fortsatt stark återhämtning i den globala ekonomin med 4,9 procent i BNP-tillväxt under 2022. Konjunkturinstitutets prognos för omvärldens BNP-tillväxt är något lägre. I de länder som är viktigast för svensk export (KIX-vägd) väntas återhämtningen gå ungefär lika snabbt som för den totala världsekonomin (se tabell 2.2).

Diagram 2.6 Global BNP, index 2019 Q4=100

Källa: OECD Economic Outlook, maj 2021

Enligt OECDs prognos⁴ (diagram 2.4) är den globala BNP-nivån tillbaka på nivån som rådde i slutet av 2019 under andra kvartalet 2021. OECD gör också två alternativa scenarier som beror på hur pandemin och dess följdverkningar på ekonomin via olika restriktioner utvecklas.

Osäkerheterna som präglat de ekonomiska prognoserna sedan pandemins utbrott har blivit färre men bedömningarna av världsekonomin utveckling är fortsatt förenade med stor osäkerhet. Prognosen vilar på pandemins utveckling, vaccinationstakten och den ekonomiska effekten av att gradvis öppna länder igen över tid. Grundscenariot för den globala utvecklingen baseras på antagandet att vaccinationskampanjerna blir klara under hösten 2021 och till och med ännu tidigare i vissa länder, vilket leder till lättnader vad gäller restriktioner.

Omfattande ekonomisk-politiska åtgärder såsom stöd till korttidsarbete, sänkta arbetsgivaravgifter och möjlighet att senarelägga skattebetalningar har genomförts av enskilda länder för att förhindra företagskonkurser och mildra effekterna på arbetsmarknaden. Under sommaren 2021 har även första omgången stöd fördelats via EU:s återhämtningsfond. 14 länder har hittills beviljats bidrag- och lånemöjligheter i syfte att stimulera ekonomin och åstadkomma återhämtning efter krisen.

2.3 Utvecklingen i olika länder

BNP-tillväxten i Kina minskade första kvartalet 2021 men konjunkturindikatorer pekar på fortsatt tillväxt och en stark efterfrågan ger skjuts åt kinesisk export. Hög efterfrågan på

³ Konjunkturläget juni 2021.

⁴ OECD economic outlook, maj 2021

kinesiska produkter samt höga kostnader för råvaror och transport har lett till höjda priser. Förväntningen är att Kina kommer att ha en hög tillväxt 2021 för att under 2022 återgå till nivåer innan pandemin. I Kina fortsätter vaccinationsgraden vara relativt låg, troligtvis på grund av hårda restriktioner vid utbrott som leder till liten risk att bli smittad. För att ekonomin ska kunna återhämta sig helt är en högre vaccinationsgrad nödvändig.

Återhämtningen i USA fortsätter och tillväxten andra kvartalet 2021 blev 1,6 procent. Nya stimulansåtgärder och lättade restriktioner har bidragit stort till tillväxten. Dock har hinder inom industrin, stigande energipriser, hög efterfrågan samt pressade priser under förra året lett till en snabbt stigande inflationstakt. BNP-tillväxten väntas bli hög i år och något lägre nästa år. Arbetslösheten minskar och kommer att fortsätta göra det under 2021 och även under 2022.

Gradvis lättade restriktioner och ökad vaccinationsgrad gav en stark återhämtning i Euroområdet med två procent andra kvartalet 2021. En uppbyggd efterfrågan gör att konsumtionen väntas stiga tillsammans med investeringar och efterfrågan från utlandet. Stigande energi- och råvarupriser har bidragit till en ökande inflation. De senaste månaderna har arbetslösheten minskat och fortsätter göra det under året. Fortsatt vaccination och helt öppna ekonomier ger en stark tillväxt 2022.

I Storbritannien har det sista steget i öppnandet av ekonomin försenats på grund av spridning av deltavarianten trots att vaccination har hjälpt till att få ner antalet sjukhusinlagda. Trots det gick återhämtningen starkt framåt under andra kvartalet 2021 med en BNP-tillväxt på 4,8 procent. Tillväxten drivs främst av uppdämd konsumtion och särskilt tjänster efterfrågas. Höjda tullkostnader i och med utträdet ur EU:s inre marknad kommer dock att fortsätta påverka utrikeshandeln. Arbetsmarknaden håller på att stabilisera sig och arbetslösheten fortsätter att falla.

Tabell 2.2 BNP i valda länder och regioner

	2019	2020	2021	2022
Finland	2,8	-1,2	4,0	4,1
Tyskland	2,8	-3,6	4,7	6,0
Euroområdet	1,3	-6,7	4,6	4,4
Danmark	2,8	-2,7	3,1	3,3
Storbritannien	1,4	-9,8	7,3	5,8
Sverige	2,0	-3,0	4,4	3,5
Norge	0,9	-1,3	3,2	3,3
USA	2,2	-3,5	6,6	3,6
Kina	6,0	2,0	8,5	5,7
Världen	2,8	-3,7	5,8	4,1
KIX-vägd	2,0	-4,2	5,4	4,3

Källa: Konjunkturinstitutet och OECD

Kvarstående restriktioner har dämpat tillväxten under andra kvartalet men återhämtningen fortsätter i de nordiska länderna och tar ordentlig fart under andra halvåret. Lättade restriktioner

och ökat sparande bidrar till ökad konsumtion framöver. I Norge har tillverkningsindustrin till viss del motverkat avmattningen i början av året och indikatorer tyder på att den kommer att vara fortsatt stark. Återöppnandet har gått fortare än väntat i Danmark vilket har gjort både handel och konsumenter mer optimistiska samtidigt som arbetsmarknaden hålls tillbaka. Finsk ekonomi har klarat krisen relativt bra både hälsomässigt och ekonomiskt. Däremot föll exporten mer än i grannländerna under 2020. Stigande bostadspriser i pandemins spår kan ses i Sverige, Danmark och Norge. Sett till krisens början har fallet i BNP i de nordiska länderna varit betydligt mindre än euroområdet.

2.4 Fortsatt stor osäkerhet om utvecklingen kommande år

Det råder fortfarande stor osäkerhet kring virusets utveckling. Det kan uppstå nya, mer smittsamma och dödliga, varianter av viruset som dessutom är mer resistent mot de vacciner som tagits fram. Den typen av utveckling kan stävjas om effektiv vaccinering snabbt genomförs över hela världen. En lägre vaccinationstakt i en del länder samt fortsatta utbrott av smitta kan fördröja öppningen av ekonomisk aktivitet och leda till att restriktioner återinförs. Det skulle ha en dämpande effekt på tillväxten och BNP-utvecklingen blir i sådant fall svagare än vad prognoserna visar.

Den senaste tidens snabba produktionsökning inom industrin i många länder har inneburit flaskhalsproblem med brist på vissa insatsvaror och höga fraktkostnader. Tillgången till viktiga komponenter är avgörande för tillväxten och det är osäkert när skillnaden mellan global efterfrågan och tillverkarnas produktionskapacitet kan minska. Branschernas utmaningar kommer kvarstå under året då det finns få kortsiktiga lösningar på problemen.

Risken för ihållande kostnader förknippade med pandemin är fortsatt höga och det gör att global tillväxt i slutet av 2022 tros bli svagare än förväntad innan pandemin. Företagens förmåga att klara sig på egen hand när statliga stöd skalas ner är också en riskfaktor.

Återhämtningen har dock visat sig gå snabbare än efter till exempel finanskrisen och det är en god förutsättning. Ett relativt kort krisförlopp bidrar till att så många företag som möjligt kan undvika konkurs och att långtidsarbetslösheten inte stiger påtagligt.

Utöver att hösten 2021 präglas av en fortsatt försiktighet kopplat till pandemin så finns det också geopolitiska spänningar och politisk osäkerhet i samband med att USA lämnat Afghanistan efter 20 års närvaro i landet. Storbritanniens utträde ur EU den 1 januari 2021 har skapat hinder för handel och utbyte över gränserna. Ett handels- och samarbetsavtal finns på plats men konsekvenserna för myndigheter, företag och konsumenter är oundvikliga och långtgående.

2.5 Sammanfattning

Det är en betydande men ojämn återhämtning globalt sett. Framtagandet av effektiva vacciner har förbättrat utsikterna om en hållbar återhämtning, förutsatt att vaccinet snabbt kan spridas över hela världen samt att efterfrågan fortsätter att stimuleras. Färre restriktioner bidrar till en starkare ekonomisk utveckling men det råder fortsatt stor osäkerhet om utvecklingen den närmaste tiden med höga nivåer av smitta i vissa länder.

Flera indikatorer visar att det skett en kraftig återhämtning i den globala ekonomin. Den snabba återhämtningen beror dels på att lågkonjunkturen inte orsakats av underliggande ekonomiska obalanser samt att det satts in kraftiga ekonomiska och politiska stödåtgärder.

Den globala ekonomiska tillväxten bedöms bli stark framöver men påverkas av pandemins utveckling, vaccinationstakten och den ekonomiska effekten av att gradvis öppna länder igen över tid.

3. Sveriges ekonomi

I det här kapitlet görs en genomgång av den svenska ekonomiska utvecklingen under de senaste åren och hur den svenska ekonomin utvecklats under pandemin. För den framåtblickande analysen används också Konjunkturinstitutets och Riksbankens senaste konjunkturprognoser.

3.1 BNP tillbaka på högre nivå än innan krisen

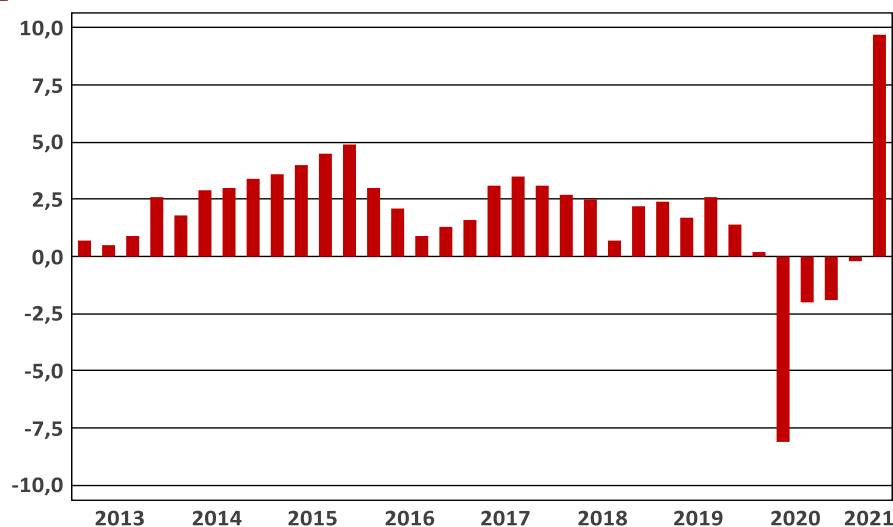
När coronakrisen slog till med full kraft i världsekonomin tvärbromsade även delar av den svenska ekonomin. Värst drabbad blev initialt fordonsindustrin där verksamheten på flera stora tillverkningsanläggningar tillfälligt stoppades helt. I och med att efterfrågan inom fordonsindustrin är så viktig även för underleverantörer i andra industribranscher blev effekten påtaglig också där. Även den minskade efterfrågan på andra investeringsvaror fick negativ effekt på den svenska industriproduktionen.

Samtidigt kunde andra delar av ekonomin gå relativt förskonade genom krisen och i vissa delar till och med uppleva en ökad efterfrågan. Det gäller till exempel dagligvaruhandeln och viss annan handel som gynnats av att fler personer tillbringat mer tid hemma. Det gäller också delar av tjänstesektorn såsom IT- och kommunikationsbranschen samt delar av industrin, till exempel läkemedelsindustrin och gruvnäringen.

De införda restriktionerna har åtföljts av kraftiga politiska åtgärder för att mildra de negativa ekonomiska effekterna, för både företag, hushåll och individer. Den förmodligen viktigaste insatsen har varit systemet med korttidsavtal som kraftigt lyft kostnader från många företag och med all sannolikhet förhindrat många uppsägningar. Korttidsarbetet innebar också att företagen snabbt kunde växla upp produktionen igen när efterfrågan återkom, något som hade varit betydligt svårare och tagit längre tid om inte systemet hade funnits på plats. Utöver det har företagen också bland annat fått sänka arbetsgivaravgifter, slopat ansvar för sjuklöner, möjlighet till hyresstöd samt ett direkt omsättningsstöd till företag som drabbats särskilt hårt. För hushållen har bland annat karensdagen vid sjukskrivning tillfälligt tagits bort och villkoren i a-kassan stärkts, både gällande ersättningsnivån och kvalifikationsvillkoren. Även Riksbanken har satt in ett stort antal åtgärder för att underlätta tillgången på krediter och likviditet och på så sätt förhindra att brist på pengar eller kraftigt stigande räntor ska förvärra läget.

Totalt sett har den svenska ekonomin klarat sig bra genom krisen jämfört med många andra länder. BNP föll med 3 procent under 2020. Värst var fallet under det andra kvartalet då BNP var drygt 8 procent lägre än ett år tidigare. Sedan inleddes en snabb återhämtning, främst ledd av en stark utveckling inom industrin, inte minst fordonsindustrin. Redan under hösten var industriproduktionen tillbaka på samma nivå som innan krisen. Även vissa delar av tjänstesektorn har haft en god utveckling medan andra delar varit tyngda av restriktioner och fortsatt låg efterfrågan. Men även i de mest drabbade branscherna har läget nu ljusnat och totalt sett är svensk BNP tillbaka på en högre nivå än innan krisen.

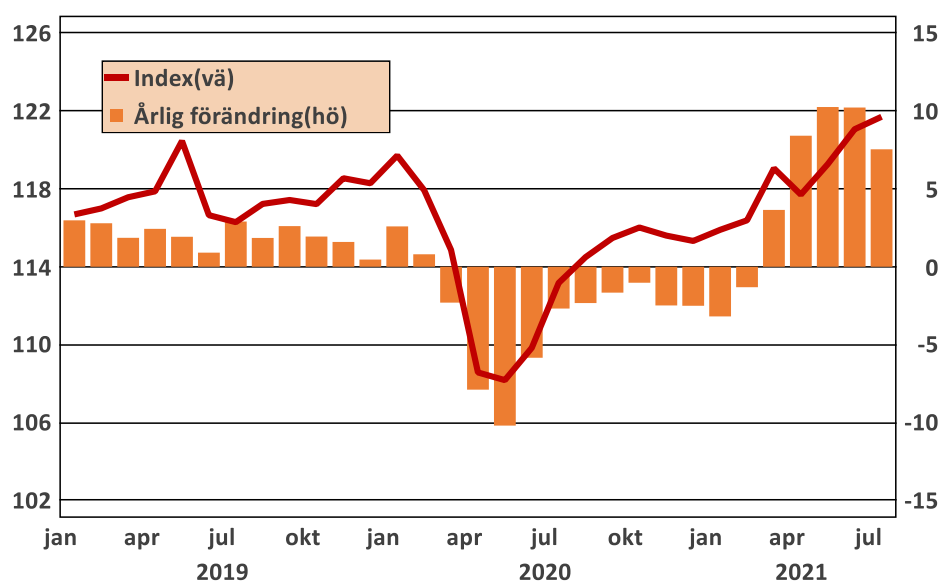
Diagram 3.1 BNP-tillväxt per kvartal 2013-2021 Q2, kalenderkorrigerat, årstakt, procent

Källa: Macrobond och SCB

Eftersom utvecklingen under coronakrisen gått så snabbt och förändringarna på kort tid varit så stora har SCB publicerat en BNP-indikator som syftar till att ge en bild av hur den samlade aktiviteten i ekonomin utvecklas varje månad, utöver den sedvanliga BNP-redovisningen per kvartal. Enligt den månatliga indikatorn var BNP tillbaka på en högre nivå än innan krisen i mars. Det berodde dock till en del på tillfälliga faktorer just den månaden (främst en ökad bilförsäljning med anledning av förändringar i bonus malus-systemet som trädde i kraft den 1 april samt att en del av påskhandeln i år skedde i mars). I april var aktiviteten något mer dämpad för att sedan åter ta ny fart i maj och juni, stärkt av ökad vaccinering, minskad smittspridning och besked om lättade restriktioner. Även i juli fortsatte aktiviteten att öka.

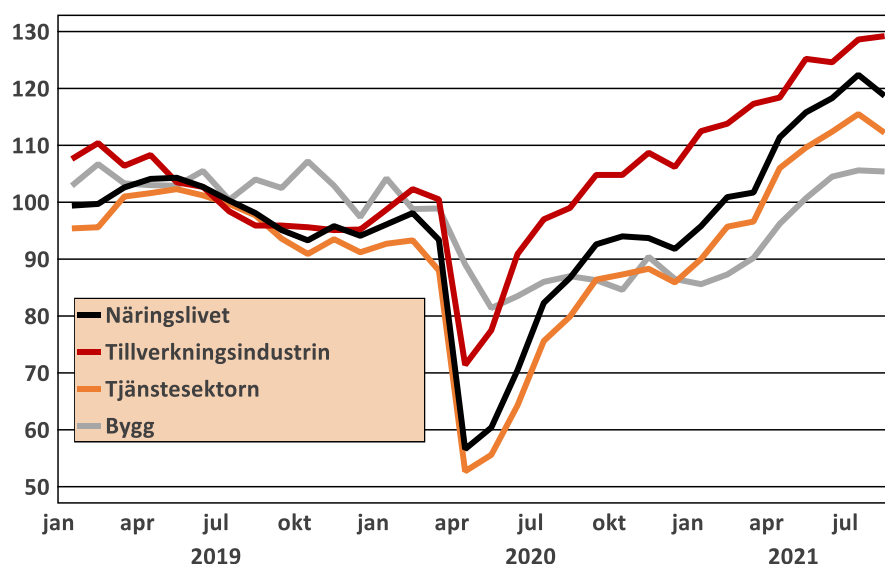
Diagram 3.2 BNP-indikatorn månad, index respektive årlig förändring, procent

Källa: SCB

Även andra indikatorer pekar på en stark utveckling under 2021. I Konjunkturinstitutets konjunkturbarometer passerade industrin värdet 100 (som markerar gränsen för tillväxt) redan i september 2020. Tjänstesektorn nådde den milstolpen i april medan det för bygg dröjde till maj 2021. Gemensamt för alla branscher är att kurvorna fortsatt att peka uppåt under sommaren. I augusti noterades en liten nedgång för näringslivet totalt men indikatorn är fortfarande kvar på en historiskt hög nivå. För industrin sågs heller inte någon nedgång och det är fortsatt den bransch där stämningläget bedöms som starkast, ett förhållande som rådit under hela återhämtningen. Den exporttunga svenska industrin har gynnats av att världshandeln snabbt tog fart igen efter det initiala stoppet förra våren samt den synkroniserade återhämtningen på många av våra stora exportmarknader vilket lett till snabbt ökad efterfrågan på svenska exportprodukter. Svensk industri har också kunnat dra fördel av att ligga långt framme på flera områden där utvecklingen accelererat under krisen, till exempel gällande innovationer kopplat till hållbar omställning.

Diagram 3.3 KI Konjunkturbarometer, jan 2019-aug 2021

Källa: Macrobond och Konjunkturinstitutet

I en annan vanligt använd konjunkturindikator, inköpschefsindex, sjönk värdet för industrin något i den senaste mätningen men var fortfarande kvar på en hög nivå. Data över kapacitetsutnyttjandet visar också att det är tillbaka på höga nivåer. Den snabba återhämtningen har gjort att många delar av industrin är uppe på i full produktion och möjligheten att växla upp ytterligare framöver är därför begränsad. Inom tjänstesektorn, framför allt de delar som fortfarande till viss del är påverkade av restriktionerna, finns fortfarande större möjlighet att växa och en större del av tillväxten framöver kommer sannolikt därför komma från den delen av ekonomin.

3.2 Utveckling 2020 och prognoser framåt

BNP minskade med 3 procent 2020. Alla komponenter av BNP minskade men störst var fallen gällande hushållens konsumtion och exporten. Under 2021 väntas BNP-tillväxten bli 4-4,5 procent. Störst positivt bidrag kommer från exporten men även konsumtionen återhämtar sig starkt. Konjunkturinstitutet väntar sig att konsumtionen ökar rejält det tredje kvartalet och att

det ger en skjuts åt hela den ekonomiska utvecklingen. Återhämtningen väntas sedan gå in i en lugnare och mer mogen fas men både Konjunkturinstitutet och Riksbanken räknar med ett starkt konjunkturläge även nästa år och en tillväxt på drygt 3,5 procent.

Tabell 3.1 Försörjningsbalansen, med prognoser från Konjunkturinstitutet och Riksbanken, procent

	2020	2021		2022	
		KI	RB	KI	RB
Hushållens konsumtionsutgifter	-4,8	4,2	4,0	4,9	5,2
Offentliga konsumtionsutgifter	-0,5	2,1	2,3	1,5	1,6
Fasta bruttoinvesteringar	-0,5	2,3	3,3	4,1	4,3
Lagerinvesteringar	-0,6	0,3	0,2	0,0	0,0
Export	-4,6	9,1	9,5	5,0	4,1
Import	-5,7	7,3	8,5	5,8	5,0
BNP	-2,8	4,4	4,2	3,6	3,7
BNP, kalenderkorrigerad	-3,0	4,4	4,1	3,6	3,7
BNP per capita	-3,5	3,9		3,1	

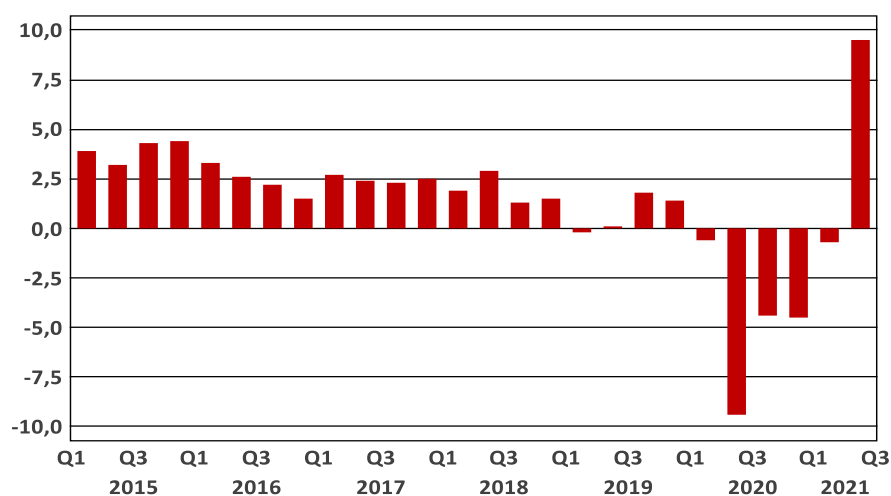
Källa: Konjunkturinstitutet (23 juni, BNP-prognos uppdaterad 11 aug) och Riksbanken (1 jul)

Hushållens konsumtion

Under coronakrisen har konsumtionen påverkats både till storlek och till karaktär. Restriktionerna har medfört ett ändrat konsumtionsmönster där vi konsumerat mer av vissa saker och mindre av andra. Den ökade oron i krisens inledning medförde också ett ändrat beteende där konsumtionen hölls tillbaka till förmån för ett ökat sparande. Det totala konsumtionsutrymmet har också påverkats av att många personer fått en minskad inkomst till följd av att de blivit arbetslösa eller varit permitterade. För att motverka dessa negativa effekter infördes det åtgärder för att hålla uppe konsumtionsutrymmet, till exempel det höjda taket i a-kassan samt att bankerna har tillåtit att göra tillfälliga undantag i amorteringskravet för bolån.

Även den framflyttade avtalsrörelsen påverkade utvecklingen av konsumtionsutrymmet 2020 då en stor del av arbetsmarknaden fick löneökningar senare än de annars hade fått. De nya avtalen resulterade sedan i stora löneökningar redan i början av avtalsperioden vilket ökat konsumtionsutrymmet under 2021. Under det andra kvartalet 2020 minskade hushållens konsumtion med nästan 10 procent jämfört med ett år tidigare. Det andra kvartalet 2021 ökade istället konsumtionen med nästan 10 procent i årstakt.

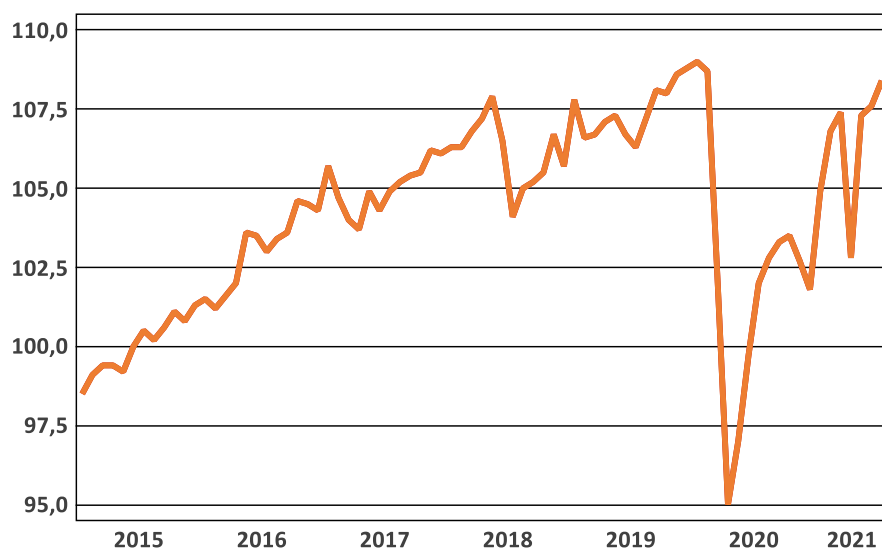
Diagram 3.4 Hushållens konsumtion, procentuell förändring jämfört med samma kvartal föregående år

Källa: Macrobond och SCB

Det höga ökningstalet under andra kvartalet 2021 beror såklart till stor del på att jämförelsen görs med det svaga andra kvartalet 2020. Men även månadsdata visar på en uppåtgående trend för konsumtionen och i takt med att allt fler restriktioner lättats under sommaren väntas konsumtionen ta än mer fart under det andra halvåret 2021, och på så sätt ge en ytterligare injektion till den ekonomiska återhämtningen även i branscher som tidigare varit hårt drabbade av restriktionerna.

Diagram 3.5 Hushållens konsumtionsindikator, fasta priser, säsongrensat, index 2015=100

Källa: Macrobond och SCB

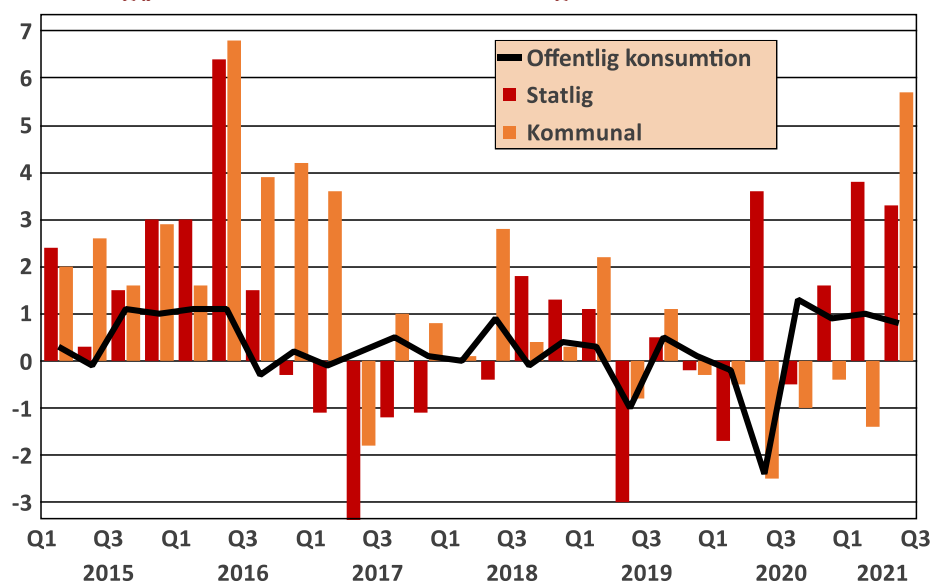
Offentlig konsumtion

Den offentliga konsumtionen ökade under perioden 2017-2019 med i genomsnitt 0,6 procent per år. Under 2020 minskade den istället med 0,5 procent. Det kan verka förvånande att den

offentliga konsumtionen minskade trots den höga belastningen på vården samt de stora statliga stödåtgärderna för att lindra de ekonomiska effekterna av krisen. Merparten av stödåtgärderna har dock varit sådana att de får effekt på BNP-utvecklingen i andra komponenter än i det som klassas som offentlig konsumtion. Vården genomgick en stor och snabb omställning för att möta det ökade trycket av patienter med covid-19 men mycket annan icke-akut vård fick skjutas upp och det totala antalet vårdtillfällen var färre än normalt.

Antalet sysselsatta i offentlig sektor, vars lönekostnader är en stor del av den totala offentliga konsumtionen, minskade också något som en följd av redan påbörjade neddragningar i kommunerna. Löneökningarna dämpades av den framflyttade avtalsrörelsen och antalet arbetade timmar föll mer än sysselsättningen på grund av hög sjukfrånvaro. Dessutom sjönk volymerna i förskola och äldreomsorg.

Diagram 3.6 Utvecklingen av statlig, kommunal och offentlig konsumtion, procentuell förändring jämfört med samma kvartal föregående år

Källa: Macrobond och SCB

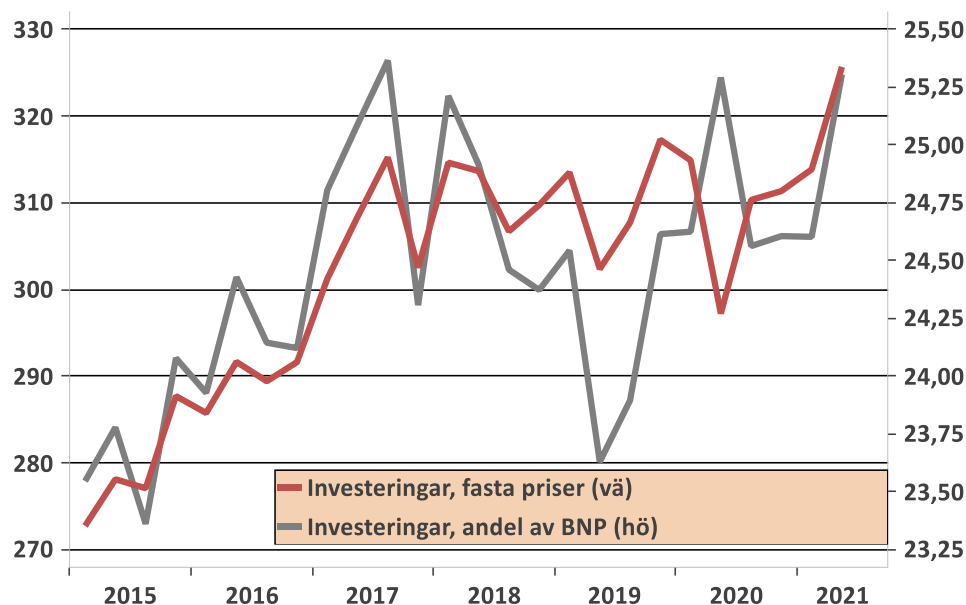
Konjunkturinstitutet bedömer att den offentliga konsumtionen ökar igen i år och nästa år och att konsumtionsutgifterna totalt sett ökar snabbare än det historiska genomsnittet. Framför allt blir uppgången stor inom regionerna, då vårdvolymerna ökar för att klara hanteringen av tidigare uppskjuten vård samt att de har höga kostnader för vaccinering och för den fortsatta hanteringen av pandemin. I staten ökar kostnaderna bland annat för arbetsmarknadspolitiska utbildningsprogram och för universitet och högskolor, dit många sökt sig när situationen på arbetsmarknaden har varit ansträngd.

Investeringar

De totala fasta bruttoinvesteringarna ökade kraftigt mellan 2013 och 2018, både räknat i fasta priser och som andel av BNP. Ökningen gjorde att Sverige hade den högsta investeringsandelen i hela EU. Under 2018 vände dock trenden och de totala investeringarna minskade något under 2018 och 2019, framför allt förklarad av ett fall i bostadsinvesteringarna. Investeringarnas andel av BNP sjönk också tillbaka något.

Under det andra kvartalet 2020 minskade investeringarna med fem procent men totalt över året visade investeringarna relativt god motståndskraft mot pandemins konsekvenser och minskningen för helåret kunde begränsas till 0,5 procent. Under 2021 och 2022 väntas investeringarna öka med 3-4 procent per år.

Diagram 3.7 Fasta bruttoinvesteringar, som andel av BNP och säsongrensat, fasta priser

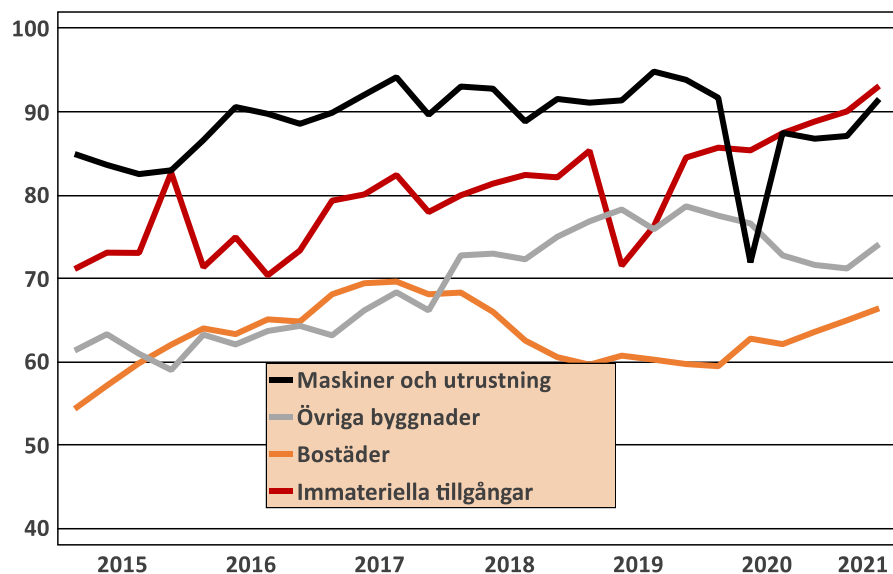

Källa: Macrobond och SCB

Statistiken över de totala investeringarna går att dela upp dels gällande vilken typ av investering det är, dels i vilken bransch de genomförs. Uppdelningen i investeringstyp visar att det under det andra kvartalet 2020 främst var investeringar i maskiner och inventarier som minskade. Liksom produktionens utveckling återhämtade sig en stor del av maskininvesteringarna snabbt och under det andra kvartalet 2021 fick utvecklingen ökad fart.

Investeringarna i immateriella tillgångar, där forskning och utveckling ingår, har trendmässigt fortsatt att öka genom krisen. Stora trender och teknologiskiften har inte tagit paus utan förmodligen snarare snabbats på av krisen och det faktum att investeringarna i immateriella tillgångar ökat indikerar att viktiga utvecklingsprojekt kunnat fortskrida.

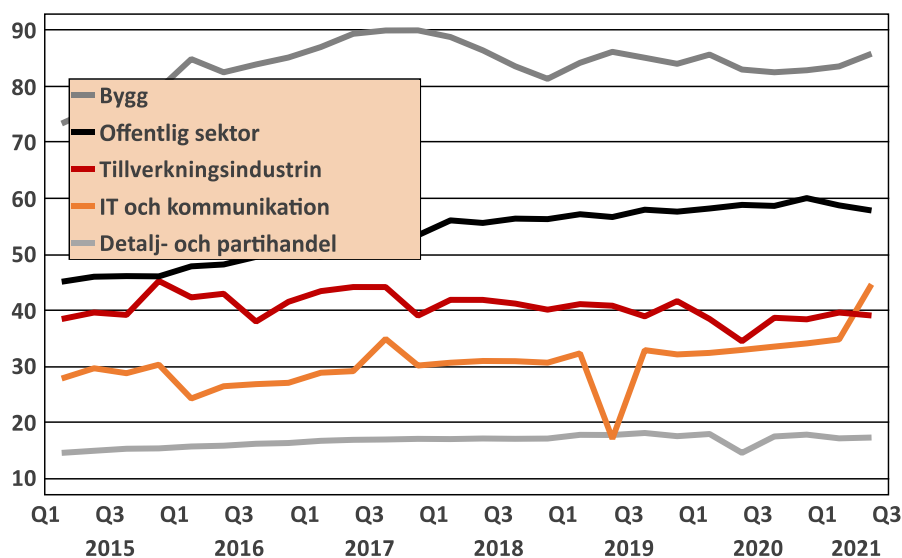
Diagram 3.8 Fasta bruttoinvesteringar, fasta priser, olika tillgångsslag respektive olika branscher, miljarder kr

Källa: Macrobond och SCB

En uppdelning av investeringarna per bransch visar att det främst var inom industrin samt handeln som investeringarna minskade under det andra kvartalet. För industrin innebar det en fortsättning på en nedgång som inleddes redan under 2019. Från och med det tredje kvartalet 2020 har industrins investeringar ökat och är nu på nästan samma nivå som innan nedgången 2019. Inom IT och kommunikation har investeringarna ökat stadigt de senaste åren och där fick de dessutom en ordentlig skjuts under det andra kvartalet 2021, även om en sådan snabb ökning under ett kvartal ofta beror på enskilda stora investeringar.

Diagram 3.9 Fasta bruttoinvesteringar, fasta priser, olika branscher, miljarder kr

Källa: Macrobond och SCB

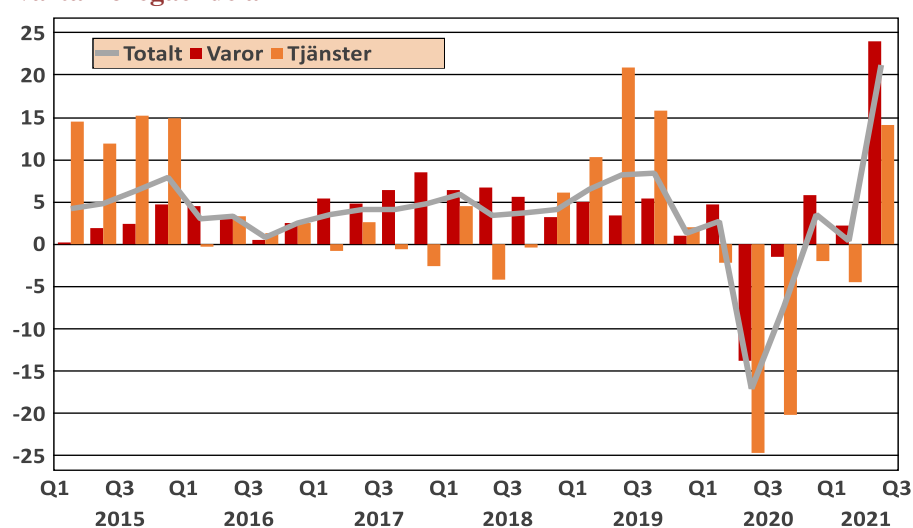
Investeringarna väntas som sagt öka i snabbare takt framöver, inte minst inom industrin. Den snabba produktionsökningen under det senaste året har gjort att kapacitetsutnyttjandet inom

industrin är tillbaka på höga nivåer och begränsad maskinkapacitet uppges av allt fler företag som ett hinder för ökad produktion. Ett gott lönsamhetsläge inom industrin ger också goda förutsättningar för ökade investeringar.

Export

Coronapandemins stora effekt på hela världsekonomin fick initialt naturligtvis stor påverkan på den svenska exporten när nedstängningen av länder orsakade stora störningar i de globala handelsmönstren. Efter krisens akuta skede öppnades världshandeln upp igen och en snabb återhämtning kunde inledas. Sveriges export minskade med drygt 15 procent det andra kvartalet 2020, andra kvartalet 2021 var istället ökningen drygt 20 procent i årstakt. Med ett liknande mönster som utvecklingen i den svenska ekonomin i stort har varuexporten haft en snabbare återhämtning än tjänsteexporten.

Diagram 3.10 Sveriges export av varor och tjänster, förändring jämfört med samma kvartal föregående år

Källa: Macrobond och SCB

Exportorderingsgången inom svensk industri har ökat under sommaren och industrins exportorderböcker är på många håll fulla. Återhämtningen i världshandeln har fortsatt och de totala handelsvolymerna har under 2021 varit högre än de var innan krisen, och därmed på sina högsta volymer någonsin. Detta har medfört en del flaskhalsproblem, bland annat global brist på fraktcontainrar med längre leveranstider och dyrare priser än vanligt som följd. Världshandeln har därför inte ökat de senaste månaderna, men är på en historiskt hög nivå⁵.

3.3 Näringslivets produktion och produktivitet

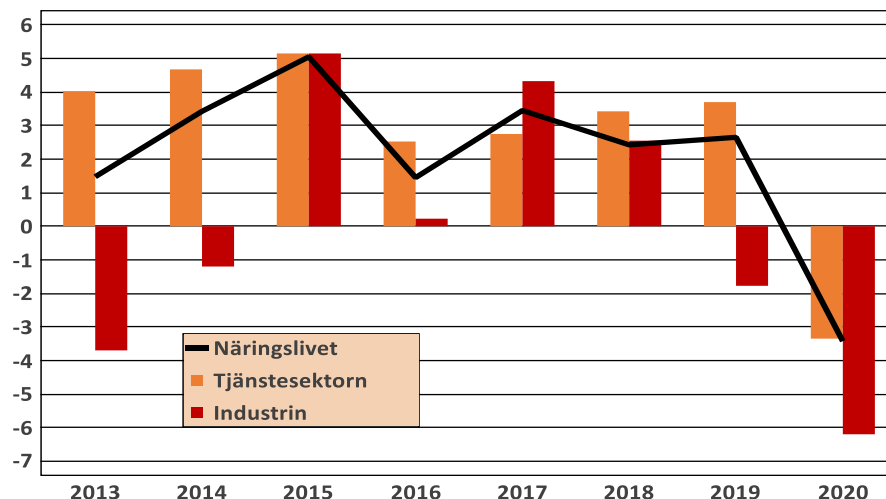
Den samlade produktionen i det svenska näringslivet ökade under åren 2013-2019 med i genomsnitt 2,7 procent per år. Som högst var ökningen 2015. Under pandemiåret 2020 var produktionen i näringslivet 3,5 procent lägre än året innan.

Industriproduktionen hade en stark utveckling under åren 2015-2018 då produktionen ökade med i genomsnitt tre procent per år. En viktig förklaring var den mycket goda utvecklingen i

⁵ Se diagram 2.5

fordonsindustrin. Under 2019 skedde en tydlig avmattning inom industrin och produktionen var något lägre än året innan. Under 2020 minskade produktionen totalt sett med cirka 6 procent men det var stora skillnader under året med det stora fallet under våren och den snabba återhämtningen under andra halvåret.

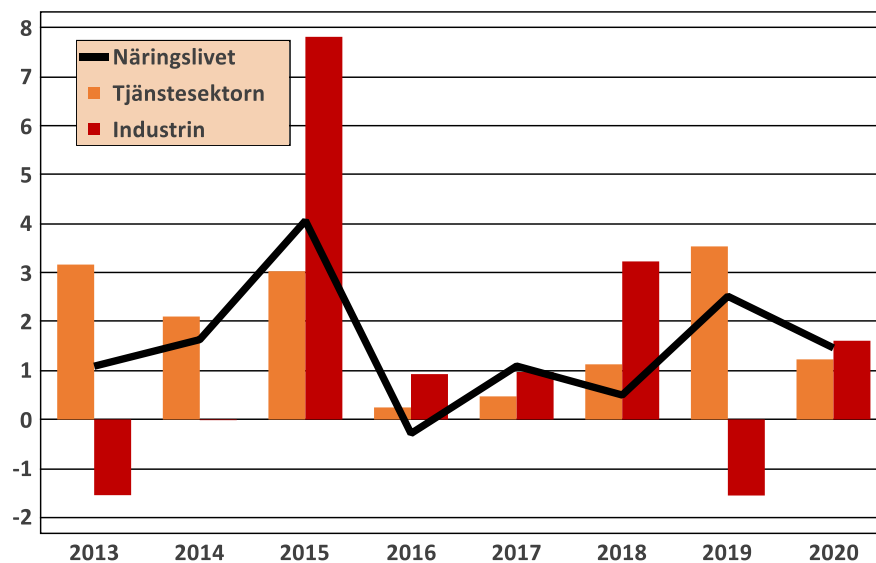
Diagram 3.11 Årlig förändring i produktion per år, fasta priser

Källa: Macrobond och SCB

Produktivitetsutvecklingen i näringslivet var under perioden 2013–2019 i genomsnitt 1,4 procent per år. Det är klart lägre än den snabba produktivitetsökningen i Sverige under perioden fram till 2007 men högre än perioden under och efter finanskrisen. Under 2020 minskade produktionen, men antalet arbetade timmar minskade ännu mer och produktiviteten ökade därmed med cirka 1,5 procent, både för hela näringslivet och för industrin. Under perioden 2020-2022 bedömer Konjunkturinstitutet att produktivitetstillväxten i näringslivet i genomsnitt blir drygt 1 procent per år.

Diagram 3.12 Årlig förändring i produktivitet per år, fasta priser

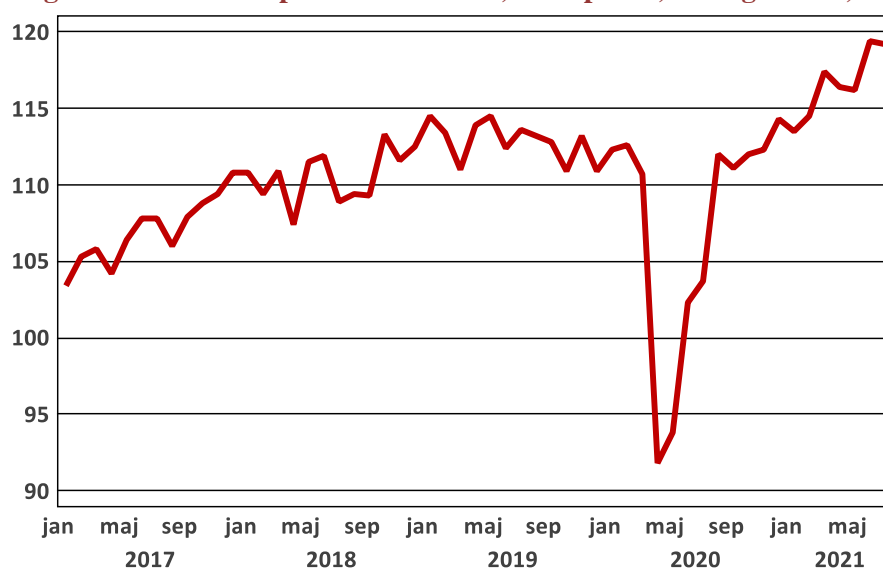

Källa: Macrobond och SCB

3.4 Industriproduktionen under coronakrisen

Som vi redan varit inne på hade industriproduktionen en dramatisk utveckling under 2020 med det stora fallet i inledningen av krisen och sedan den snabba återhämtningen, vilken kan ses tydligt i diagram 3.14. Redan i augusti 2020 var industriproduktionen tillbaka på nästan samma nivå som innan krisen. Det rekordstora tappet under våren återhämtade sig alltså på bara några månader. Sedan dess har utvecklingen fortsatt att vara gynnsam inom industrin och produktionen har trendmässigt fortsatt att öka. Framöver väntas ökningstakten av den totala industriproduktionen att avta. Många företag producerar redan för fullt och har därmed inte kapacitet att öka produktionen mer och investeringar i utökad produktionskapacitet tar tid. Vissa branscher och verksamheter har också drabbats av den globala bristen på vissa komponenter, med tillfälliga produktionsstopp som följd. Även svårigheter att hitta arbetskraft med efterfrågade kompetenser utgör en hämsko för expansion av produktionen.

Diagram 3.13 Industriproduktionsindex, fasta priser, säsongrensat, index 2015=100

Källa: Macrobond och SCB

Den delbransch inom industrin som drabbades värst i krisens inledning var fordonsindustrin. Verksamheten på samtliga stora produktionsanläggningar stoppades helt under några veckor och den totala produktionen i branschen minskade med 75 procent i april 2020 jämfört med året innan. Fallet blev dock kortvarigt och fordonsindustrin har varit ledande i den snabba återhämtningen, både för industriproduktionen och för svensk ekonomi i stort. De senaste månaderna har branschen påverkats negativt av komponentbrist. I juli var produktionen inom fordonsindustrin cirka 6 procent högre än den var innan krisen.

Maskin- och metallvaruindustrierna har också återhämtat det fall som skedde i krisens inledning. I maskinvaruindustrin är produktionen nu cirka 16 procent högre än innan fallet och i metallvaruindustrin cirka 8 procent högre. Tele- och elektronikindustrin upplevde inte ett lika stort tapp och har det senaste året haft en väldigt gynnsam utveckling, produktionen i branschen är nu hela 53 procent högre än i inledningen av 2020.

Även stål- och metallindustrin, som hade en tuffare situation än flera andra industribranscher en bit in på hösten, har sedan dess haft en positiv produktionsutveckling.

Vissa delbranscher inom industrin har varit mer skonade från negativa effekter av coronakrisen. Inom gruvindustrin skedde inte någon större produktionsminskning. Trävaruindustrin upplevde snarare en ökad efterfrågan, bland annat driven av hemmafixartrenden. Även inom livsmedelsindustrin kunde den totala produktionen hållas uppe väl, även om det var stora skillnader inom branschen där efterfrågan ökade på den inhemska konsumentmarknaden men minskade från restauranger.

Diagram 3.14a Industriproduktionsindex, delbranscher inom industrin

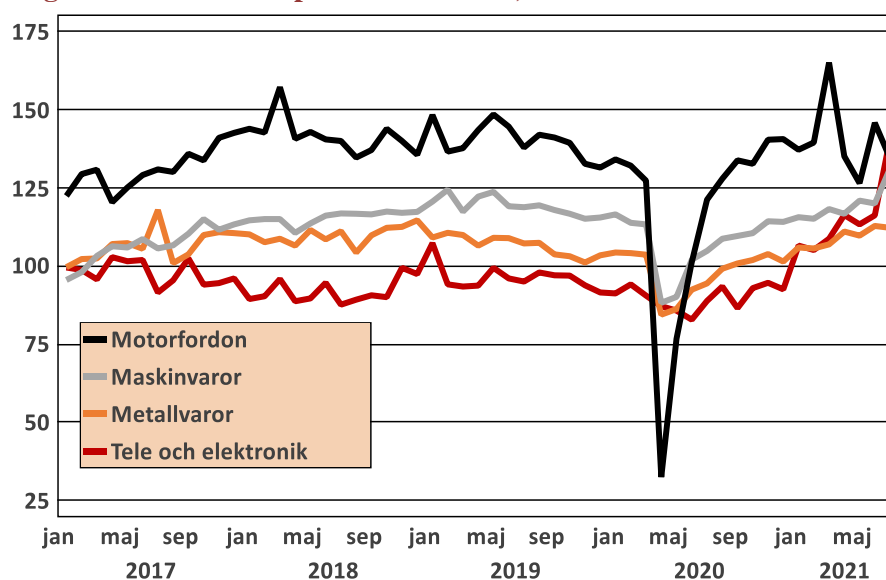
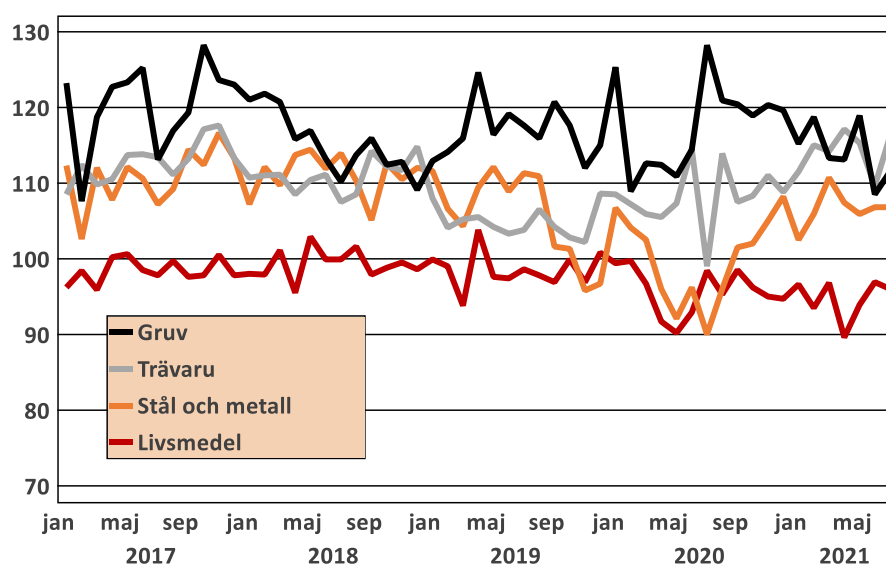

Diagram 3.14b Industriproduktionsindex, delbranscher inom industrin

Källa: Macrobond och SCB

3.5 Sammanfattning

Det historiskt stora fallet i svensk BNP under det andra kvartalet förra året har efterföljts av en historiskt snabb återhämtning. Redan efter ett år var BNP tillbaka på samma nivå som innan

krisen. Industrin har varit ledande i återhämtningen. Inte minst den starka utvecklingen inom svensk fordonsindustri har agerat draglok både åt övrig industri och åt ekonomin i stort.

Nu väntas återhämtningen gå in i en lugnare fas. Det redan höga kapacitetsutnyttjandet inom industrin, tillsammans med den globala bristen på komponenter och svårigheter att hitta önskade kompetenser, gör att produktionen inte kan öka i samma takt framöver. Istället kommer tillväxten drivas av ökad konsumtion och investeringar.

Jämfört med många andra har Sveriges ekonomi klarat sig väl genom krisen. BNP föll med 3 procent 2020. I år väntas tillväxten bli runt 4,5 procent och nästa år runt 3,5 procent.

4. Industrins konkurrenskraft

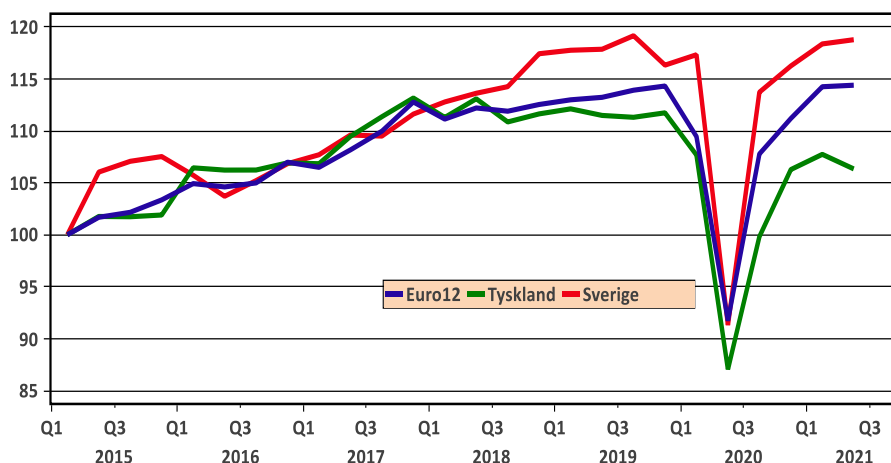
I detta kapitel görs en genomgång av ett antal indikatorer som Facken inom industrin använder för att bedöma utvecklingen av svensk industris konkurrenskraft. Jämförelser görs över tid och med några viktiga konkurrentländer.

4.1 Industriproduktion

Utvecklingen av industriproduktionen mäts i antingen löpande eller fasta priser (det vill säga utvecklingen justerad för prisförändringar). Beroende på vilket av dessa mått som används blir bilden som ges olika. I detta avsnitt redovisas kvartalsstatistik över förädlingsvärdernas utveckling enligt de båda måtten (diagram 4.1-4.2).

Mellan 2015 och 2019 utvecklades den svenska industriproduktionen mätt i löpande priser totalt sett starkare än produktionen i Tyskland och Euro12⁶. Första kvartalet 2020 befann sig den svenska produktionen på en fortsatt hög nivå, men sjönk kraftigt under andra kvartalet till följd av pandemin. Ett fall av motsvarande storleksordning skedde även i tysk och europeisk industri under andra kvartalet. En viss minskning skedde dock även under årets första kvartal i Tyskland och Euro12. Redan tredje kvartalet 2020 var produktionen tillbaka på en närliggande nivå som vid årets första kvartal i både Sverige och Euro12. För Tysklands del skedde motsvarande återhämtning något långsammare. Första kvartalet 2021 var industriproduktionen mätt i löpande priser på samma nivå som eller högre än ett år tidigare i både Sverige, Tyskland och Euro12. Under andra kvartalet fortsatte utvecklingen uppåt i Sverige, medan produktionen sjönk något i tysk industri och planade ut i Euro12.

Diagram 4.1a Produktionsutveckling⁷ i tillverkningsindustrin, löpande priser, 2015K1-2021K2, index 2015K1=100

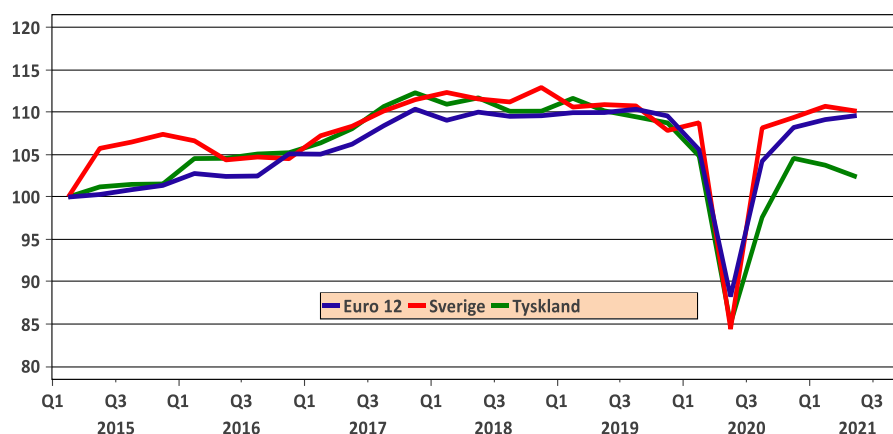

Källa: Macrobond och Eurostat

⁶ De 12 första länderna som anslöt sig till eurosamarbetet; Belgien, Finland, Frankrike, Grekland, Irland, Italien, Luxemburg, Nederländerna, Portugal, Spanien, Tyskland, Österrike. Euro12 har valts ut eftersom det avser västeuropeiska länder och underlag finns för hela perioden.

⁷ Säsongsrensad och kalenderkorrigerad.

Diagram 4.1b Produktionsutveckling⁸ i tillverkningsindustrin, fasta priser, 2015K1-2021K2, index 2015K1=100

Källa: Macrobond och Eurostat

När produktionen mäts i fasta priser ser utvecklingen delvis annorlunda ut. Under perioden 2015-2019 utvecklades produktionen i svensk industri ungefär i linje med industrin i Tyskland och Euro12. Första kvartalet 2020 gick produktionen i svensk industri mätt i fasta priser upp, medan den sjönk i Tyskland och Euro12. Därefter skedde ett mycket stort fall till följd av pandemin under årets andra kvartal i både Sverige, Tyskland och Euro12. Precis som mätt i löpande priser ökade produktionen mätt i fasta priser kraftigt redan efterföljande kvartal och vid första kvartalet 2021 var industriproduktionen mätt i fasta priser högre än ett år tidigare i både Sverige och Euro12 och på ungefär samma nivå i Tyskland. Under andra kvartalet 2021 avtog såväl den svenska som den tyska produktionen något, medan produktionen ökade i Euro12. Tysk industriproduktion utgör en stor del av den europeiska industriproduktionen och påverkar således starkt utvecklingen i hela Euro12.

I industrin i både Sverige, Tyskland och Euro12 har produktionsutvecklingen mätt i löpande priser, sett över hela perioden, varit högre än mätt i fasta priser. Att produktionen ökar snabbare mätt i löpande än i fasta priser förklaras av att priserna (förädlingsvärdepriserna) stiger.

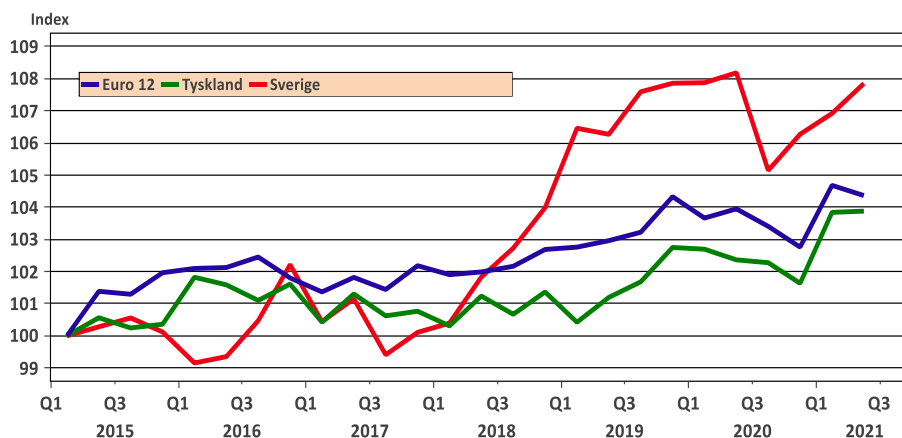
Förädlingsvärdepriset tas fram som kvoten mellan förädlingsvärdet (dvs. produktion minus insatsförbrukning) mätt i löpande priser och förädlingsvärdet mätt i fasta priser. Ett stigande pris på bruttoproduktionen höjer förädlingsvärdepriset, medan ett stigande pris på förbrukningen ger ett lägre förädlingsvärdepris. Förädlingsvärdeprisets utveckling visar därmed hur mycket av prisökningarna som företagen faktiskt kan tillgodogöra sig. Ett stigande förädlingsvärdepris innebär att priset ökar på det som företaget producerat. Det innebär ett ökat utrymme för löner och vinster.

Diagram 4.2 redovisar förädlingsvärdeprisutvecklingen för tillverkningsindustrin jämfört med första kvartalet 2015. Mellan första kvartalet 2015 och andra kvartalet 2021 ökade de svenska förädlingspriserna med åtta procent medan priserna i Tyskland ökade med fyra procent och Euro12 med drygt fyra procent. Förädlingsvärdepriserna i Tyskland och Euro12 har följts åt väl med en förhållandevis långsam men jämn ökningstakt under hela perioden. Första kvartalet 2021 skedde dock en kraftig ökning, som planade ut andra kvartalet för Tysklands del och avtog

⁸ Säsongsrensats och kalenderkorrigerat.

något i Euro12. Förädlingsvärdepriserna i svensk industri steg kraftigt under 2018 och 2019. Andra kvartalet 2020 fortsatte förädlingsvärdepriserna i svensk industri att öka trots den minskade produktionen till följd av pandemin. Däremot skedde en kraftig minskning under årets tredje kvartal. Sedan dess har förädlingsvärdepriset i svensk industri ökat och andra kvartalet 2021 var förädlingsvärdepriset uppe på ungefär samma nivå som ett år tidigare.

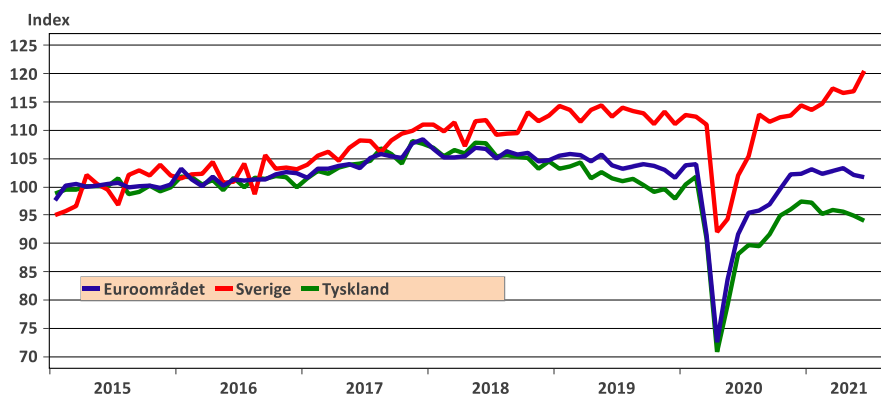
Diagram 4.2 Utveckling av förädlingsvärdepriser⁹ i tillverkningsindustrin, 2015K1-2021K2, index 2015K1=100

Källa: Macrobond och Eurostat

En annan källa för att studera industriproduktionens utveckling är industriproduktionsindex (IPI). IPI är en indikator på industriproduktionens utveckling och baseras på industrins leveranser mätt i fasta priser. Indexet ger en månatlig bild av utvecklingen i industrin (och var det som användes för att visa den svenska industriproduktionens utveckling i kapitel 3). Diagram 4.3 visar att den svenska industriproduktionen hade en mer positiv utveckling under perioden 2017-2019 jämfört med Tyskland och euroområdet. Under våren 2020 skedde ett kraftigt fall i både Sverige och Europa till följd av pandemin, men fallet var något mindre i Sverige än i Tyskland och euroområdet. Botten nåddes i samtliga länder i april men omedelbart därefter blev trenden tydligt uppåtgående. Svensk industri har uppvisat en fortsatt positiv utveckling sedan dess medan utvecklingen i tysk industri fortfarande ligger under nivån före pandemin och med en nedåtgående trend under hela 2021. I euroområdet har utvecklingen mattats av 2021.

Diagram 4.3 Industriproduktionsindex (IPI), 2015-2021, SNI B-C

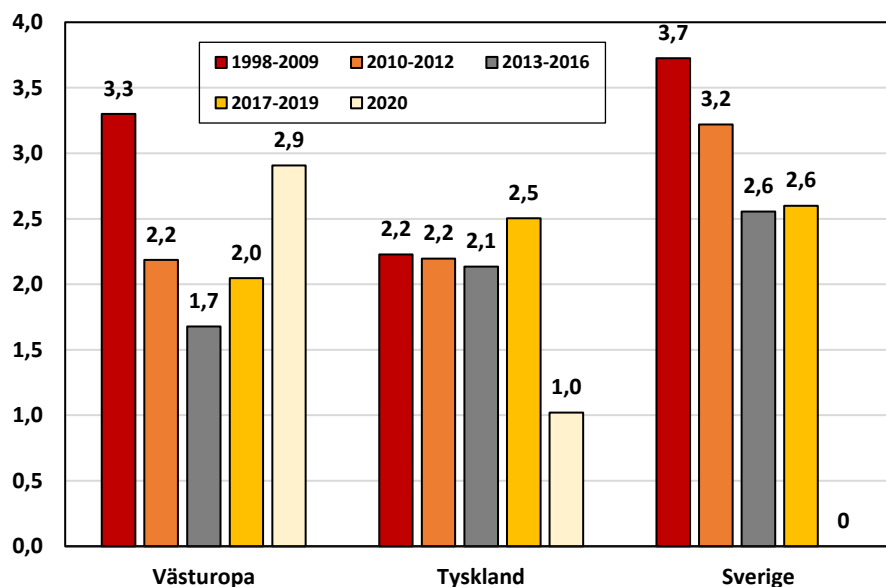

⁹ Säsongrensat och kalenderkorrigerat.

4.2 Svårigheter att mäta arbetskraftskostnaderna under pandemin

Diagram 4.4 visar den genomsnittliga årliga ökningen av arbetskraftskostnaden i Sverige, Tyskland och Västeuropa (KIX-vägt¹⁰) uppdelat på fem olika perioder mätt i respektive lands nationella valuta. Arbetskraftskostnaderna har ökat i långsammare takt efter finanskrisen i både Sverige och Västeuropa. Under 2017-2019 steg de västeuropeiska arbetskraftskostnaderna med 2,0 procent och 2020 med 2,9 procent.

Diagram 4.4 Procentuell årlig ökning av arbetskraftskostnaderna i Sverige, Tyskland och Västeuropa (nationell valuta) 1998-2020

Källa: Eurostat Labour cost index (LCI)

Ökningstakten för de svenska arbetskraftskostnadernas har följt ett liknande mönster som de västeuropeiska, men befunnit sig på en högre nivå samtliga delperioder utom den senaste. Precis som i Västeuropa skedde en nedväxling av den svenska ökningstakten efter finanskrisen. Under avtalsperioden 2017-2019¹¹ ökade arbetskraftskostnaderna med 2,6 procent per år och 2020 ökade arbetskraftskostnaderna i svensk industri med noll procent. För svensk del har SCB och Medlingsinstitutet¹² vidtagit åtgärder i datainsamlingen som håller korttidsarbetet utanför statistiken 2020. Statistiken har med andra ord inrapporterats exklusive de ändringar som korttidsarbete inneburit för vissa anställda. Däremot har det haft stor påverkan¹³ på löner och

¹⁰ Med Västeuropa avses Belgien, Finland, Frankrike, Irland, Italien, Nederländerna, Portugal, Spanien, Tyskland, Österrike, Danmark, Storbritannien och Norge. De redovisade siffrorna är KIX-vägda genomsnitt, där länderna ges olika vikt utifrån deras betydelse som marknad för svensk export och konkurrensland till Sverige.

¹¹ Ericsson har ändrat branschtillhörighet och ingår inte längre i industrin i officiell statistik. Från och med 2017 ingår Ericsson inte längre i industrin i Eurostats LCI-siffror. Detta påverkar ökningstalet 2017 och därmed ökningstalet för hela delperioden 2017-2019.

¹² För mer information, se Medlingsinstitutets årsrapport 2020.

¹³ Under 2020 ökade lönerna i snabbare takt än arbetskraftskostnaderna (se diagram 7.7). Man kan förvänta sig att det motsatta förhållandet kommer att gälla 2021 eftersom perioden med tillfälliga sänkningar av arbetsgivaravgiften under mars till juni 2020 är över samt att ersättningen för sjuklönekostnader till arbetsgivare blivit mindre omfattande än under perioden april-juli 2020.

arbetskraftskostnader att kollektivavtal försenats, arbetsgivaravgifter sänkts och sjuklöneansvaret minskat under pandemin.

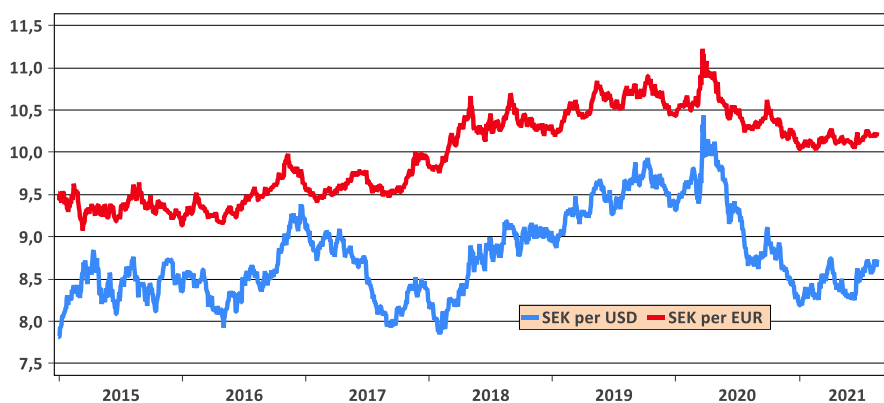
Tyskland har haft en jämn ökningstakt mellan de olika perioderna. 2017-2019 var ökningstakten 2,3 procent per år och 2020 ökade arbetskraftskostnaderna med 1,0 procent. Tyskland är Sveriges viktigaste konkurrentland och väger därmed tyngst vid beräkning av den västeuropeiska ökningstakten.

I många västeuropeiska länder är ökningstalen 2020 mycket höga och de uppmätta ökningstakterna har varierat stort mellan länderna. Lägst ökningstakt uppmättes på Irland med -1,4 procent och högst i Storbritannien med hela 16 procent. Detta återspeglar till stor del att de insatser som satts in på arbetsmarknaden runtom i Europa under pandemin, såsom korttidsarbete och permitteringar, fångas upp på olika sätt i statistiken beroende på systemens uppbyggnad i respektive land. Därför bör siffrorna för 2020 tillsvidare tolkas och slutsatser dras med mycket stor försiktighet. Mer information kring detta finns att läsa i Facken inom industrins kommande rapport ”Globala Arbetskraftskostnader 2020”.

4.3 Stärkt växelkurs under pandemin

Eftersom Sverige har rörlig växelkurs är växelkursen en viktig komponent i bedömningen av konkurrenskraften. Sedan 2015 har den svenska kronans kurs mot euron och dollarn totalt sett försvagats, se diagram 4.5. Under andra kvartalet 2020 vände dock utvecklingen och den svenska kronan har sedan dess stärkts mot både euron och dollarn. Den genomsnittliga valutakursen mot euron för 2020 skiljer sig dock endast med 10 öre från 2019 års växelkurs. 2019 var växelkursen mot euron 10,59 kr och 2020 var den genomsnittliga växelkursen 10,49 kr. Jämfört med det brittiska pundet och den norska kronan har den svenska kronan totalt sett stärkts under perioden.

Diagram 4.5 Den svenska kronans kurs gentemot euron och dollarn, dagsdata

Källa: Macrobond och Riksbanken

Generellt sett gynnas de svenska exportföretagen av en svag krona eftersom det sänker prisnivån på svenska varor och tjänster i utlandet och leder därmed till ökad försäljning. Detta gäller dock inte alla företag i och med att exporten kan ha innehåll som är importerat, och som med en svag kronkurs får en högre prisnivå.

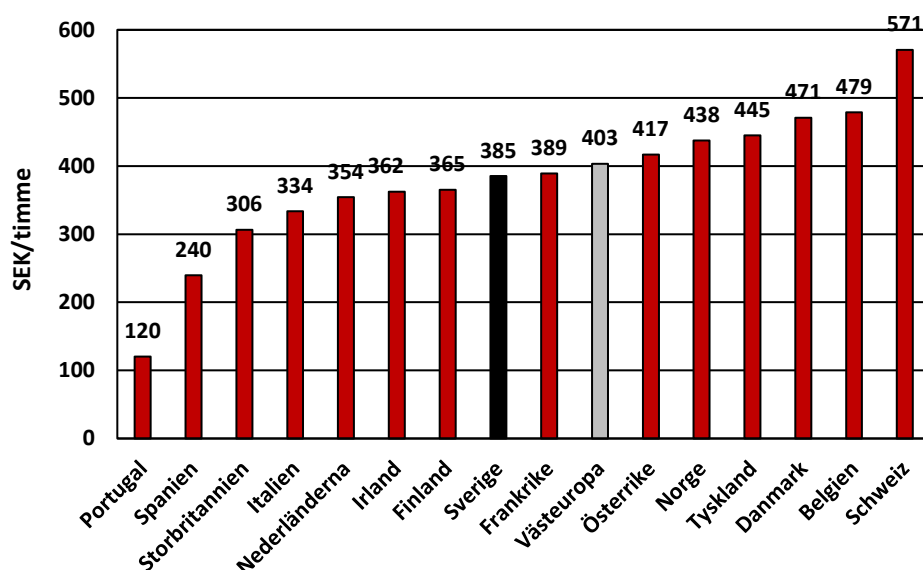
Små öppna ekonomier som den svenska får ofta en försvagad valuta när den globala ekonomiska osäkerheten är stor. Det kan förklara delar av försvagningen de senaste åren till och med 2019, men inte att kronan försvagats trendmässigt över en längre period. Utvecklingen hänger också ihop med Riksbankens expansiva penningpolitik. En annan viktig förklaring är att det senaste decenniet har inflationen stigit snabbare i Sverige än i euroområdet.

Några förklaringar, som diskuteras bland experter, till att den svenska kronan stärkts i samband med coronakrisen är att i och med att många länders centralbanker sänkt sina räntor har räntenivåerna närmat sig den svenska nivån. Det bedöms också ha påverkat att svensk ekonomi klarat coronakrisen relativt bra.

4.4 Arbetskraftskostnader mätt i gemensam valuta

Jämförelse av arbetskraftskostnader mellan länder visar att växelkursen har stor inverkan. I diagram 4.6 visas 2020 års genomsnittliga arbetskraftskostnader per timme i gemensam valuta (SEK). Den lägsta genomsnittliga arbetskraftskostnaden återfinns i Portugal med 120 kronor per timme. Schweiz hade de högsta arbetskraftskostnaderna med 571 kronor per timme. Den genomsnittliga arbetskraftskostnaden i Sverige var 385 kronor per timme och i Västeuropa 403 kronor per timme.

Diagram 4.6 Arbetskraftskostnad per timme, tillverkningsindustrin Västeuropa 2020 (gemensam valuta SEK/h)

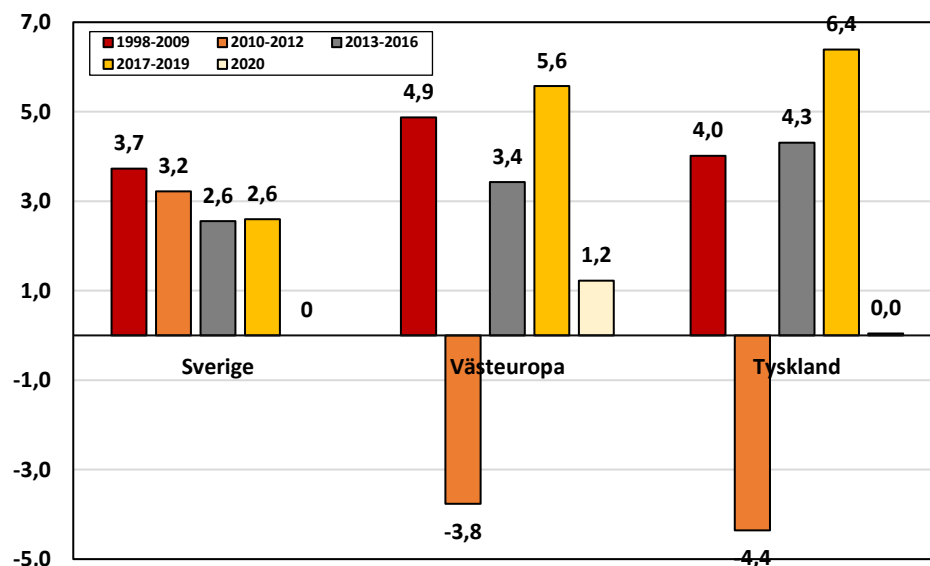
Källa: Conference Board och Eurostat LCI

Diagram 4.7 visar ökningen av arbetskraftskostnaden 1998-2020 uppdelat på fem delperioder, mätt med svenska kronor som gemensam valuta. Diagram 4.7 kan jämföras med diagram 4.4, som visar arbetskraftskostnadernas ökningstakt i nationell valuta. Vid jämförelse av de två diagrammen blir det tydligt att förändringar i växelkursen haft stor inverkan under perioden.

Under 2017-2019 ökade arbetskraftskostnaderna betydligt snabbare i Västeuropa och i synnerhet Tyskland än i Sverige, mätt i svenska kronor (gemensam valuta). I Sverige ökade arbetskraftskostnaderna med 2,6 procent per år och i Tyskland var ökningstakten 6,4 procent

per år (2,5 procent mätt i nationell valuta). I Västeuropa var ökningstakten 5,6 procent per år (2,0 procent mätt i nationell valuta). Denna utveckling har förbättrat Sveriges relativa kostnadsläge.

Diagram 4.7 Ökning av arbetskraftskostnaden i Sverige, Tyskland och Västeuropa 1998-2020 (gemensam valuta SEK), procent

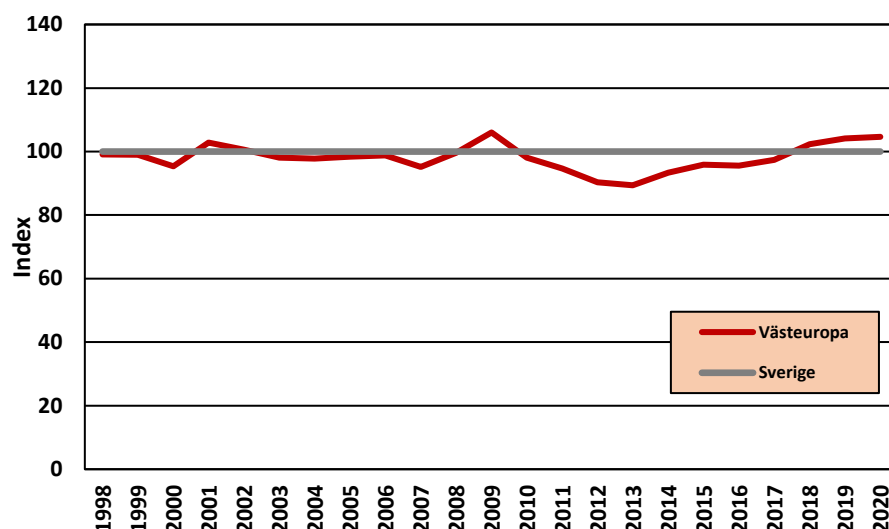
Källa: Eurostat LCI

2020 ökade arbetskraftskostnaden snabbare i Västeuropa än i Sverige mätt i gemensam valuta. I Tyskland var ökningstakten noll procent mätt i gemensam valuta, vilket sammanfaller med den svenska ökningstakten. I såväl Västeuropa som i Tyskland blir ökningstakten dämpad när arbetskraftskostnaderna mäts i svenska kronor.

I diagram 4.8 presenteras de västeuropeiska ländernas arbetskraftskostnader i förhållande till de svenska. Under perioden fram till finanskrisen har skillnaden mellan Sverige och Västeuropa varit liten. De relativa arbetskraftskostnaderna i Sverige var mestadels omkring två till tre procentenheter högre än genomsnittet för Västeuropa. En något högre ökning av arbetskraftskostnaden i Sverige uppvägdes under denna period av en något försvagad växelkurs.

Under perioden 2011-2013 skedde istället en förstärkning av kronkursen vilket fick till följd att den relativa arbetskraftskostnaden för Västeuropa sjönk och de svenska arbetskraftskostnaderna blev relativt höga. 2014 vände trenden och den relativa arbetskraftskostnaden mellan Sverige och Västeuropa minskade för att 2015 stanna upp på en nivå omkring 4-5 procent över den västeuropeiska, där den befann sig till och med 2017. 2018-2020 var arbetskraftskostnaden lägre i Sverige än i Västeuropa. Även om Sverige på senare år till och med 2019 uppvisat en snabbare ökning av arbetskraftskostnaderna än Västeuropa mätt i nationell valuta, har det vägts upp av en svag svensk krona vilket har stärkt Sveriges relativa kostnadsläge gentemot Västeuropa mätt i gemensam valuta.

Diagram 4.8 Sveriges relativa arbetskraftskostnad jämfört med Västeuropa 1998-2020, Sverige=100¹⁴

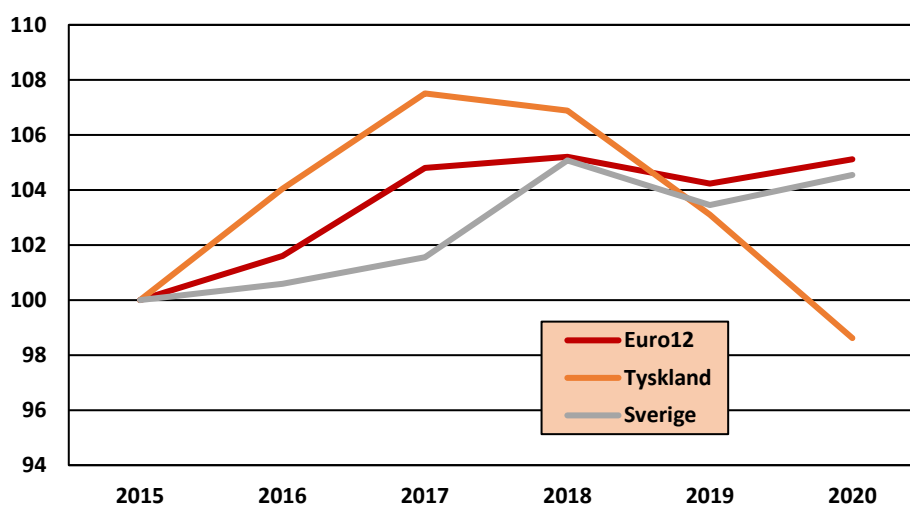

Källa: Conference Board, Riksbanken, Eurostat LCI och egna beräkningar

4.5 Produktivitetsutveckling i linje med Europa

Diagram 4.9 jämför produktivitetsutvecklingen inom svensk tillverkningsindustri med utvecklingen i Tyskland och Euro12 under perioden 2015-2020. Mellan 2015 och 2017 utvecklades produktiviteten i svensk industri långsammare än i Euro12 och i Tyskland. 2018 ökade den svenska produktiviteten och har sedan dess utvecklats i linje med i Euro12. Den tyska produktiviteten har minskat stadigt under perioden 2018-2020. Observera att den uppmätta produktiviteten 2020 påverkas av de förändringar i arbetade timmar som skett under året till följd av exempelvis korttidsarbete och permissioner.

Diagram 4.9 Produktivitetsutveckling inom tillverkningsindustrin, index 2015=100, 2015-2020

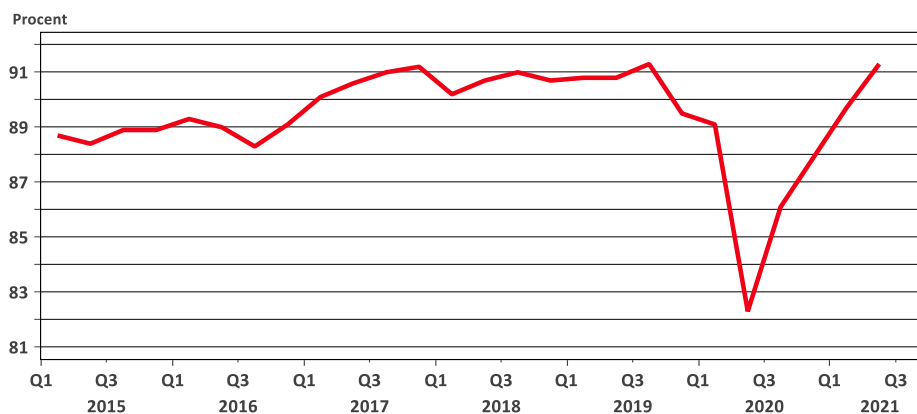
Källa: Eurostat samt egna beräkningar.

¹⁴ I detta diagram ingår även Schweiz i Västeuropa.

4.6 Kapacitetsutnyttjandet åter högt

Om kapacitetsutnyttjandet skulle ligga på hundra procent betyder det att industrin producerar för sin fulla potential för att möta efterfrågan¹⁵. Kapacitetsutnyttjandet i svensk industri låg stadigt omkring 90 procent under avtalsperioden 2017-2019 (se diagram 4.10). Nivån är jämförbar med nivåerna under den förra högkonjunkturen. I vissa delbranscher var kapacitetsutnyttjandet särskilt högt, exempelvis i fordonsindustrin där nyttjandegraden var så hög som 98,7 procent första kvartalet 2019. Det fjärde kvartalet 2019 och första kvartalet 2020 skedde en viss nedgång i nyttjandegraden för hela industrin. Under andra kvartalet 2020 sjönk kapacitetsutnyttjandet kraftigt till en nivå på 82,3 procent, till följd av pandemin. Det är mer än åtta procentenheter lägre än samma period ett år tidigare. Särskilt stora nedgångar på årsbasis kunde ses framförallt i fordonsindustrin. Sedan tredje kvartalet 2020 har utvecklingen varit stadigt uppåtående och andra kvartalet 2021 var kapacitetsutnyttjandet i svensk industri 91,3 procent. Nyttjandegraden är således tillbaka på samma höga nivå som 2019.

Diagram 4.10 Industrins kapacitetsutnyttjande, kvartalsvis i procent 2015K1-2021K2

Källa: Macrobond och SCB

4.7 Hög investeringskvot

Eftersom det inte finns någon jämförbar statistik att tillgå över investeringarna i tillverkningsindustrin i ett internationellt perspektiv utan endast för hela ekonomier redovisas de totala bruttoinvesteringarna som andel av BNP (investeringskvoten) i diagram 4.11 för Sverige, euroområdet, Frankrike, Tyskland och Storbritannien¹⁶. För Sverige, Tyskland och euroområdet finns data tillgänglig fram till 2020 och för de övriga länderna fram till 2019.

Sveriges investeringskvot uppgår till cirka en fjärdedel, vilket är en relativt hög nivå jämfört med de andra länderna¹⁷. Sedan 2013 har andelen ökat. Sverige och Frankrike följde varandra relativt väl åt fram till 2013, men under perioden efter har Sveriges investeringsandel ökat i snabbare takt än i Frankrike. De tyska investeringarna låg på en femtedel som andel av BNP år 2015 och har sedan ökat varje år. Storbritannien har den lägsta investeringsandelen i diagrammet och den sjönk kraftigt efter finanskrisen för att sedan stiga. De senaste åren har den nått upp till ungefär samma nivå som före krisen. Sett till investeringskvoten har Sverige stått sig starkt

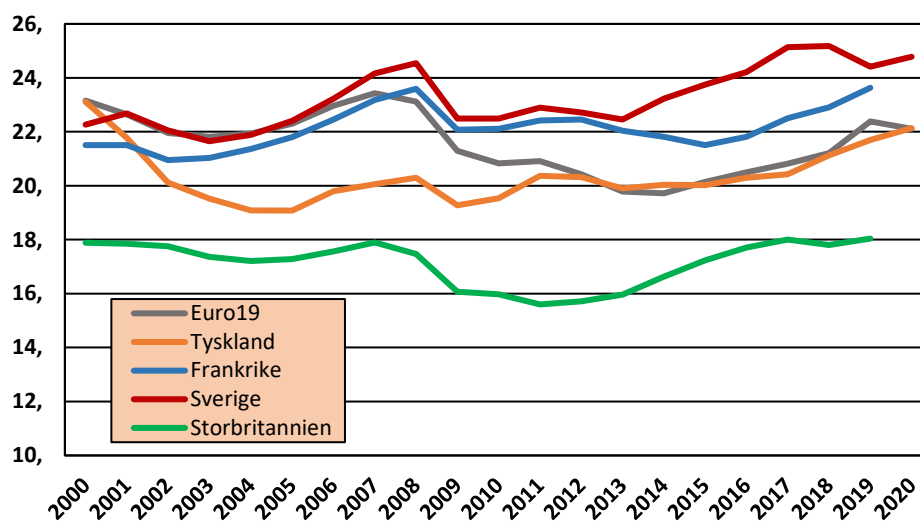
¹⁵ Vad som är full potential ändras över tid, då industrier läggs ned och andra dyker upp. Exempelvis är det större chans att närma sig full potential ifall många industrier lagts ner och landet går in i en högkonjunktur.

¹⁶ Se kapitel 3 för utvecklingen av fasta bruttoinvesteringar i tillverkningsindustrin.

¹⁷ Sveriges höga investeringar har delvis berott på bostadsbyggandet.

jämfört med andra länder. Det är bland annat känt att många svenska företag gör stora satsningar på forskning och utveckling och ligger i framkant bland annat vad gäller fossil omställning och digital transformation.

Diagram 4.11 Investeringar som andel av BNP, hela ekonomin, procent, 2000-2020

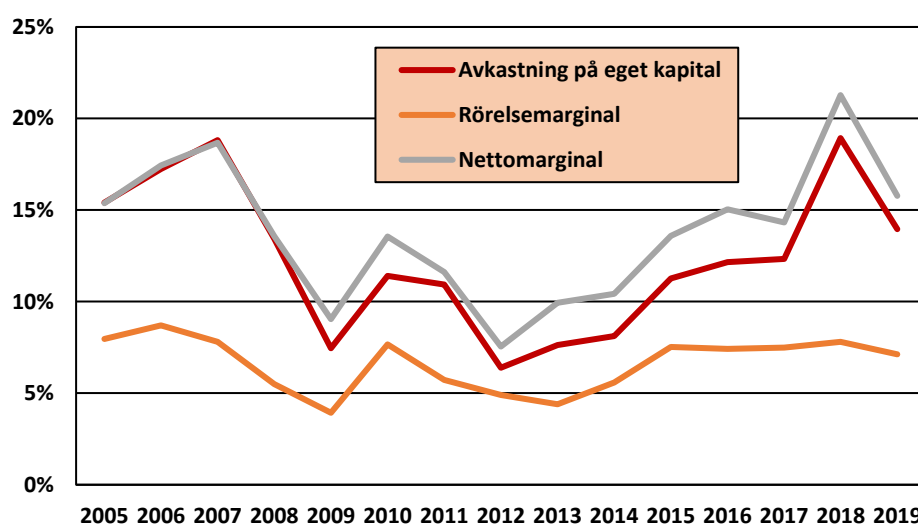

Källa: Eurostat

4.8 Lönsamhet

Lönsamhet och vinster kan mätas på flera olika sätt. I detta avsnitt redovisas vinst- och lönsamhetsmått baserat både på företagsekonomisk data och nationalräkenskaperna. I diagram 4.12 redovisas utvecklingen av tre företagsekonomiska nyckeltal för tillverkningsindustrin, beräknade utifrån SCB:s Företagens ekonomi.

Diagram 4.12 Vinst och lönsamhet inom tillverkningsindustrin, 2005-2019, procent

Källa: SCB, Företagens ekonomi och egna beräkningar

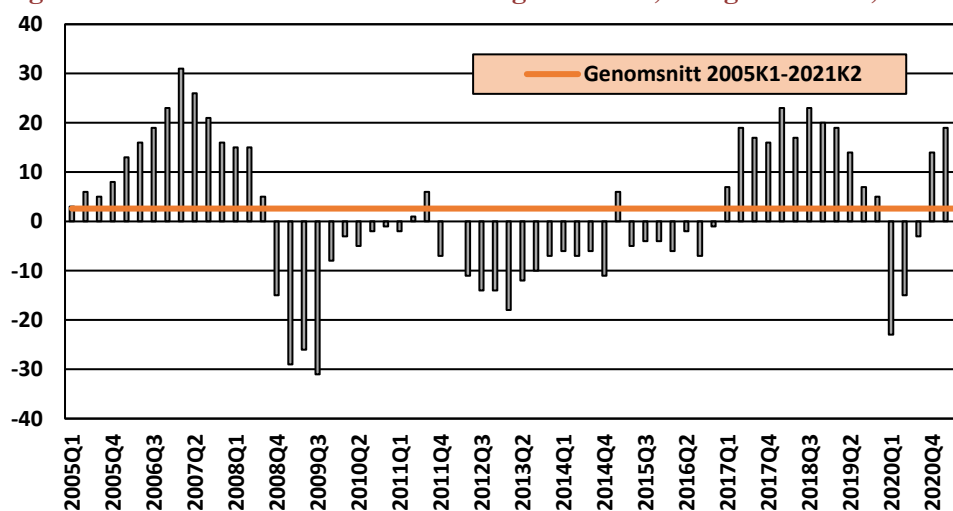
Företagens ekonomi släpar efter en del och 2019 är senaste året med tillgänglig data. Fördelen med företagens ekonomi är att det är en årlig totalundersökning där samtliga av SCB registrerade

företag exklusive de finansiella företagen ingår i undersökningen. Detta ger därför en bra bild över utvecklingen för lönsamheten i hela tillverkningsindustrin, och inte bara de bolag som är noterade på börsen. Lönsamhetens koppling till konjunkturutvecklingen blir tydlig i diagrammet, med ett kraftigt fall i samband med finanskrisen och en fortsatt negativ utveckling i samband med lågkonjunkturen i eurokrisens spår.

Under 2019 sjönk nettomarginalen och avkastningen på eget kapital till 16 respektive 14 procent. Rörelsemarginalen sjönk med en procentenhet till 7 procent. Lönsamheten inom tillverkningsindustrin var ändå fortsatt god under 2019.

I Konjunkturinstitutets konjunkturbarometer ombeds företagen att själva skatta sin lönsamhet. I diagram 4.13 redovisas nettot mellan de som bedömer lönsamheten som god och de som bedömer den som dålig. Före finanskrisen var uppfattningen om lönsamheten positiv. Därefter kom en längre period då den var övervägande negativ. Från fjärde kvartalet 2016 var nivåerna återigen positiva och jämförbara med siffrorna före finanskrisen och förblev så fram till slutet av 2019. Under de tre första kvartalen 2020 gjorde en majoritet av företagen en negativ bedömning av den egna lönsamheten. Fjärde kvartalet vände utvecklingen och sedan dess har bedömningen av den egna lönsamheten blivit allt mer positiv. Andra kvartalet 2021 gjorde företagen den mest positiva lönsamhetsbedömningen som uppmätts under hela perioden sedan 2005.

Diagram 4.13 Lönsamhet inom tillverkningsindustrin, nulägesomdöme, 1998K1-2021K2

Källa: Konjunkturinstitutet

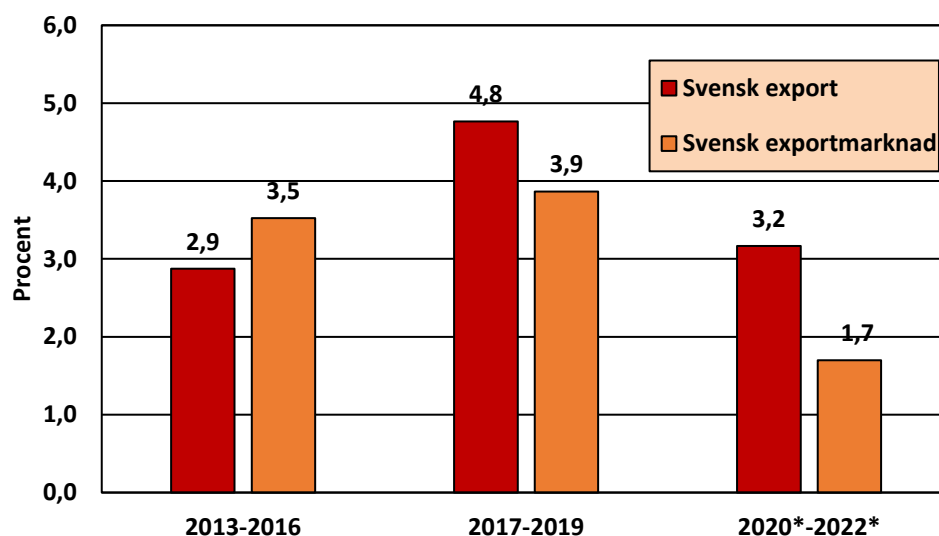
4.9 Sverige tar marknadsandelar

Hur svensk export utvecklas i relation till tillväxten av den svenska exportmarknaden är en indikator på svensk konkurrenskraft. Om exporten utvecklas mer långsamt än exportmarknaden kan det tyda på att Sverige förlorar marknadsandelar. Ur ett internationellt perspektiv är marknadsandelar ett nollsummespel, och det som har skett är att mer utvecklade länder har förlorat marknadsandelar till tillväxtekonomier sedan 1990-talet samtidigt som den globala ekonomin vuxit. Därför kan det vara svårt att dra några slutsatser om den svenska konkurrenskraften genom att endast titta på Sveriges marknadsandelars utveckling¹⁸.

¹⁸ För vidare läsning, se Konjunkturinstitutets lönebildningsrapport 2019.

När exporten växer mer än exportmarknaden betyder det att ett land tar marknadsandelar. Av diagram 4.14 framgår att exportmarknaden ökade mer än exporten 2013-2016. 2017-2019 ökade exporten snabbare än exportmarknaden. Även under perioden 2020-2022 väntas den svenska exporten få en bättre utveckling än den svenska exportmarknaden. Det innebär att Sverige tar marknadsandelar. Exporten och exportmarknaden väntas uppvisa en någorlunda likartad positiv utveckling under 2021 och 2022, men under 2020 minskade både den svenska exporten och exportmarknaden. Exporten sjönk dock i mindre utsträckning än exportmarknaden.

Diagram 4.14 Marknadstillväxt och svensk export av varor och tjänster, 2013-2022, årsgenomsnitt per period, procentuell förändring

Källa: Konjunkturinstitutet, prognosdatabasen *Prognos

4.10 Bytesförhållandet oförändrat

Utvecklingen av priset på den svenska exporten påverkar exportföretagens betalningsförmåga. Däremot har exportprisernas utveckling ingen direkt påverkan på den svenska inflationen. Importprisutvecklingen har däremot stor påverkan på konsumentpriserna och det inverkar också på företagets betalningsförmåga. Hur mycket beror på hur beroende företagen är av importerade produkter.

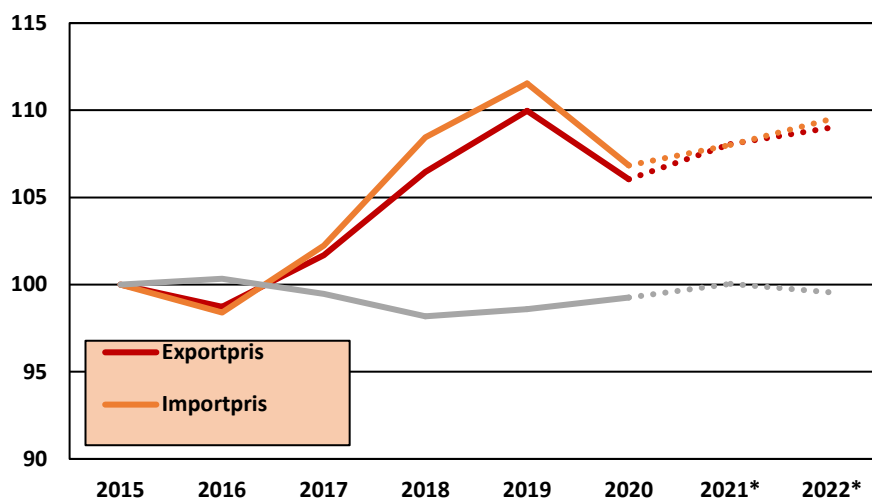
Skillnaderna mellan export- och importprisutvecklingen benämns bytesförhållandet¹⁹. Om exportpriserna ökar mer än importpriserna förbättras det svenska bytesförhållandet. Det skapar ett reall löneutrymme. Omvänt gäller att det reala löneutrymmet minskar om bytesförhållandet försämras.

Diagram 4.15 visar prisutvecklingen på Sveriges totala export respektive import av varor och tjänster samt bytesförhållandets utveckling med 2015 som basår (index=100). Förändringen av export- och importpriserna följer ett likartat mönster. Både export- och importpriserna steg relativt mycket från 2016 fram till 2019. Under 2020 sjönk såväl export- som importpriserna,

¹⁹ "Terms of trade" på engelska.

men väntas öka under både 2021 och 2022. Eftersom export- och importpriserna ökar ungefär lika mycket så blir effekten att bytesförhållandet i stort sett är oförändrat.

Diagram 4.15 Bytesförhållande, export- och importpriser 2015-2022

Källa: Konjunkturinstitutet och egna beräkningar

4.11 Bytesbalansen

Bytesbalansen visar skillnaden mellan vad som produceras och vad som förbrukas i ett land. Den består av fyra delar: handelsbalansen²⁰, tjänstebalansen²¹, faktorinkomster²² och löpande transfereringar²³. När bytesbalansen är positiv betyder det att landet har ett positivt sparande gentemot utlandet. Så har varit fallet för Sveriges del sedan mitten av 1990-talet.

Diagram 4.16 visar ett överskott i bytesbalansen som andel av BNP under alla redovisade år. Handelsbalansen för tjänster var positiv mellan 2015 och 2016, för att sedan sjunka till strax under noll 2017 och 2018. 2019 var den återigen positiv för att under 2020 bli svagt negativ. För 2021 och 2022 prognosticeras en positiv utveckling för handelsbalansen för tjänster. Handelsbalansen för varor har varit positiv under hela perioden och pendlat kring 2-5 procent av BNP. Prognosen för 2021 och 2022 är en fortsatt ökning på runt fem procent. Överskottet i bytesbalansen förutspås öka under 2021.

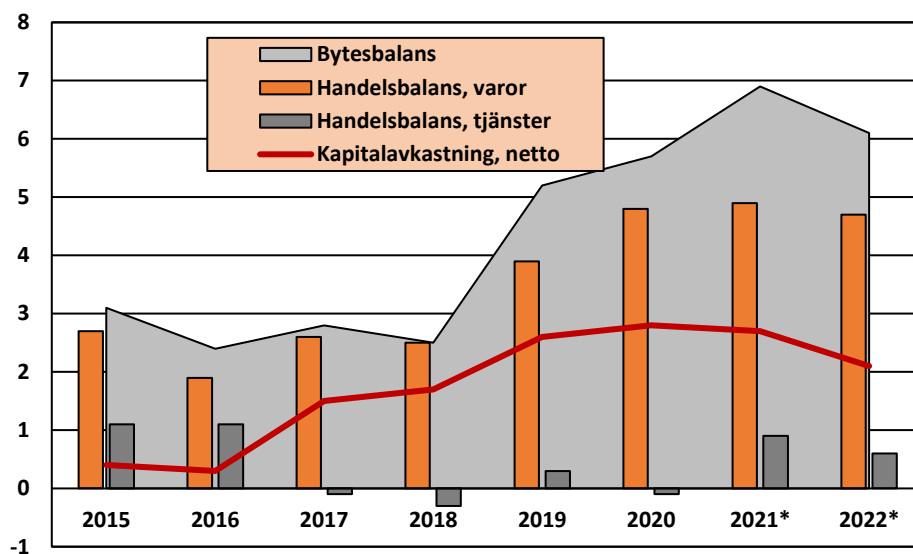
²⁰ Varuexport minus varuimport. I handelsbalansen som avser varor ingår även merchanting. Merchanting innebär att svenska företag köper och säljer produkter som tillverkas i utlandet och sedan säljs utomlands utan att passera den svenska gränsen. Marginalen mellan inköps- och försäljningspriset bokförs som merchanting i varuförmedlarens land.

²¹ Tjänsteexport minus tjänsteimport.

²² Avkastning på kapital och löner.

²³ Bidrag och avgifter till internationella organisationer liksom bistånd.

Diagram 4.16 Bytesbalansen i relation till BNP i procent, 2015-2022*

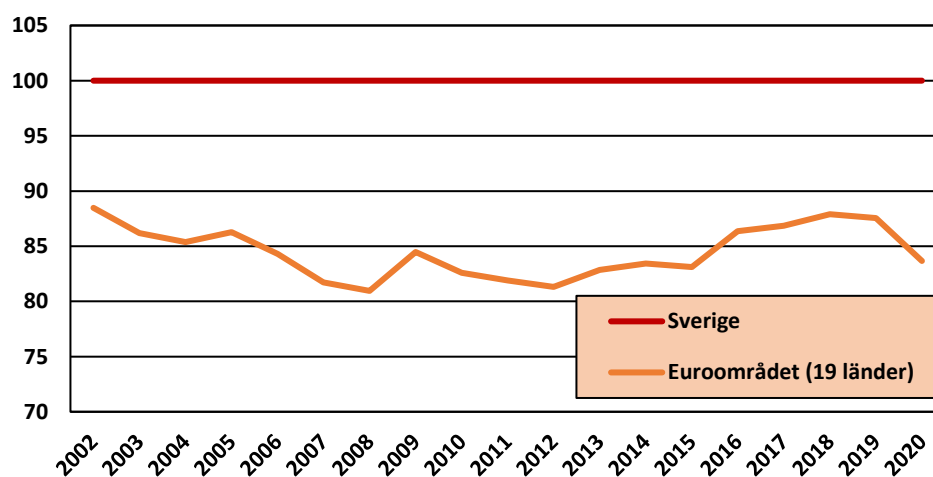

Källa: Konjunkturinstitutet

4.12 Bruttonationalinkomst

BNI står för bruttonationalinkomst och innehåller samma komponenter som bruttonationalprodukten (BNP) med skillnaden att även nettofaktorinkomster, som bland annat är löner, aktier och räntor, från utlandet är medräknade. Det är således ett inkomstmått som visar in- och utflödet från Sverige för att ta reda på den reala inkomsten för ett lands invånare och vilken levnadsstandard dessa har. Utifrån ett löntagarperspektiv är BNI ett bra mått på Sveriges konkurrenskraft. Dessutom visar höga bruttonationalinkomster på hög produktivitet.

Diagram 4.17 Bruttonationalinkomst i Sverige jämfört med EU19, 2002-2020, index Sverige=100

Källa: OECD, National Accounts

I diagram 4.17 presenteras ett genomsnitt för de 19 länderna som ingår i euroområdets bruttonationalinkomst per capita i förhållande till den svenska under perioden 2002-2020. Euroområdets BNI per invånare har legat lägre än den svenska samtliga år. Efter att ha tappat relativt Sverige mellan 2002-2012, hämtade euroområdet ikapp mellan 2013 och 2019 och gick

från drygt 81 procent av Sveriges BNI per invånare till över 88 procent. Under åren 2016-2019 har utvecklingen i relativ BNI varit konstant och Sverige har bibehållit sin konkurrenskraft. 2020 sjönk euroområdet BNI per invånare i förhållande till den svenska nivån.

4.13 Sammanfattning

Flera indikatorer pekar på att konkurrenskraften i svensk industri är god. Mellan 2015 och början av 2020 ökade den svenska industriproduktionen snabbare än i Tyskland och något snabbare än i Euro12. Vid pandemins början andra kvartalet 2020, skedde en kraftig nedgång i både Sverige och övriga Europa, men redan efterföljande kvartal ökade produktionen kraftigt. Sedan dess har utvecklingen varit fortsatt positiv och den svenska industriproduktionen är tillbaka på samma eller högre nivå som före krisen, beroende på vilket produktionsmått som betraktas. Förädlingsvärdepriserna har ökat snabbare i svensk industri än i Tyskland och Europa, medan produktiviteten utvecklats ungefär i linje med Euro12 men bättre än i Tyskland.

Under pandemin har det uppstått stora svårigheter att mäta de europeiska arbetskraftskostnaderna, vilket försvårar jämförbarheten mellan länder. Även om osäkerheten är stor när det gäller de exakta uppmätta siffrorna över ökningstakterna finns det inget som tyder på att Sverige försämrat sitt relativa kostnadsläge i förhållande till Västeuropa. Arbetskraftskostnaden 2020 uppgick till 385 kr i svensk industri och 403 kr i västeuropeisk industri. Under den föregående avtalsperioden, 2017-2019, ökade de svenska arbetskraftskostnaderna visserligen snabbare än i Europa mätt i nationell valuta men en försvagad svensk krona medförde att ökningstakten mätt i gemensam valuta blev lägre än i Tyskland och Västeuropa, vilket förbättrade Sveriges relativa kostnadsläge denna period.

En genomgång av olika indikatorer visar att lönsamheten varit god för Sveriges industriföretag de senaste åren. Ett undantag var de tre första kvartalen 2020, då lönsamheten var sämre men sedan dess bedöms lönsamheten ha gått stadigt uppåt och var andra kvartalet 2021 på en mycket hög nivå.

Den svenska exporten har på senare år växt snabbare än exportmarknaderna, vilket innebär att Sverige tar marknadsandelar. Bytesförhållandet har utvecklats stabilt. Överskottet i bytesbalansen fortsätter att vara positivt och förutspås att öka under 2021. Under åren 2016-2019 var utvecklingen i relativ BNI konstant men 2020 sjönk euroområdet BNI per invånare i förhållande till den svenska nivån.

Fördjupning: Storföretagsindex första halvåret 2021

Bakgrund

Storföretagsindex bygger på en genomgång och analys av Sveriges 20 största industriföretag ABB, Alfa Laval, Astra Zeneca, Atlas Copco, Assa Abloy, Autoliv, Boliden, Electrolux, Epiroc, Ericsson, Essity, Husqvarna, SAAB, Sandvik, Scania, SKF, SSAB, Trelleborg, Volvo Cars och Volvo Group. Omsättning, rörelseresultat och resultatmarginal för det första halvåret 2021 har jämförts med första halvåret 2020 och 2019.

Analysen bygger på ekonomiska data och kommentarer från vd på varje företag i företagens bokslutskommunikéer för andra kvartalet 2021. I redovisningen ingår också ett urval på tre stora livsmedelsföretag; Cloetta AB, Gunnar Dafgårds AB och Orkla Foods Sverige och två stora skogsindustriföretag och en ekonomisk förening; Billerud Korsnäs, Södra Skogsägarna och Holmen.

Industriföretagen i allmänhet och de stora industriföretagen i synnerhet är viktiga för Sverige och har under pandemin varit särskilt betydelsefulla för den svenska ekonomin. Industrin har klarat pandemin relativt bra och har återhämtat sig snabbare än övriga delar av ekonomin.

Grundläggande utgångspunkter

Utgångspunkten i analysen är verksamheternas omsättning. Det innebär omsättning i Sverige men också i andra länder. Ägandet av bolagen är övervägande svenskt men också bolag med huvudkontor i andra länder ingår i analysen. Analysen baseras på kvartalsboksluten för första och andra kvartalet 2021. På grund av pandemin och nedstängningen under andra kvartalet 2020, görs den ekonomiska jämförelsen både med första halvåret 2020 och första halvåret 2019. Analysen bygger på en jämförelse av omsättning, rörelseresultat och rörelsemarginal. Några av de stora industriföretagen redovisar bokslutssiffrorna i dollar, där har kursen beräknats på ett dollarpris på 8,67 kronor/dollar. Under perioden augusti 2019 till augusti 2021 så har dollarkursen gått ner något jämfört med den svenska kronan, vilket ger en negativ valutaeffekt för dessa bolag. Kursskillnaden är inte beaktad i analysen.

Omsättning första halvåret 2021 jämfört med 2020 och 2019

Den sammanlagda omsättningen har gått från 1 293 miljarder under första halvåret 2019 till 1 013 miljarder samma period 2020, ett tapp på drygt 26 procent. Företagen har sedan hämtat tillbaka tappet i omsättningen och når en sammanlagd omsättning på 1 280 miljarder under första halvåret 2021 vilket nästan motsvarar nivån innan pandemin första halvåret 2019 på 1 293 miljarder.

I jämförelsen mellan 2021 och 2019 är det 12 av 20 företag som ökat omsättningen. Störst procentuell ökning mellan de två åren hade Boliden med en 36-procentig omsättningsökning. Detta beror bland annat på ökad efterfrågan på metaller och högre metallpriser. Störst procentuell minskning hade Volvo AB med -21 procent. Företaget har utmaningar i leveranskedjan med brist på komponenter till produktionen, samtidigt är dock orderstocken stark.

Rörelseresultat första halvåret 2021 jämfört med 2020 och 2019

En jämförelse mellan första halvåret 2021 och föregående halvår 2020 visar att 18 av de 20 företagen ökat sitt rörelseresultat. Tillsammans har de 20 företagen nästan dubblat det totala rörelseresultatet från 89,3 miljarder kronor till 173,9 miljarder kronor. Om jämförelsen av rörelseresultatet istället görs mellan det totala rörelseresultatet första halvåret 2019 och det totala rörelseresultatet 2021 är det fortfarande en ökning och då från 142,3 miljarder till 173,9 miljarder kronor. I jämförelsen mellan 2019 och 2021 är det 13 företag som ökat rörelseresultatet. Störst ökning av det redovisade rörelseresultatet har ABB. Rörelseresultatet har minskat mest hos AB Volvo.

Rörelsemarginal första halvåret 2021 jämfört med 2020 och 2019

Rörelsemarginalen sjönk från 11 procent till 8,8 procent i genomsnitt för de 20 företagen från 2019 till 2020. Under 2021 har rörelseresultatet stigit mer än omsättningen, vilket gör att rörelsemarginalen har ökat och i genomsnitt ligger på 13,6 procent för det första halvåret.

Ekonomisk sammanfattning

Industriföretagen är nästan ikapp det omsättningstapp som skedde under 2020 på grund av pandemin. Resultatmässigt har företagen ökat sina samlade vinster jämfört med innan pandemin. Industriföretagen har en stor efterfrågan och har ökat sin rörelsemarginal. En utmaning är dock de globala värdekedjorna, där till exempel AB Volvo har en stor orderstock men har svårt att få insatsvaror till sin produktion, vilket negativt påverkar verksamhetens ekonomiska resultat.

Företagsledarna pekar i sina bokslutskommunikéer på utmaningar för framtida konkurrenskraft

Effektiva miljötillståndprocesser med ett miljömässigt, ekonomiskt och socialt helhetsperspektiv är betydelsefulla för en hållbar gruvbrytning och mineralframställning men också för ökad produktion av förnyelsebar el. Det behövs därför politiska mål med resurser för att öka effektiviteten men också för att skapa ett helhetsperspektiv i tillståndprocesserna.

Ökade ekonomiska satsningar från staten på kompetensutveckling för yrkesverksamma ur ett bredd- och spetskompetensperspektiv krävs för att hantera efterfrågan på ny kompetens när omställningen går snabbt.

Satsningarna på FoU ökar i företagen med syfte att få fram ny hållbar teknik och innovationer. Samtidigt är detta ett område med hög risk för företagen. Därför kan olika finansieringskällor och samarbeten till exempel inom EU:s olika program bidra till att utveckla ny hållbar teknik och produktion såsom till exempel fossilfri stålproduktion. Med tekniken och innovationer i framkant skapas förutsättningar för lönsamhet och en kaka att dela på mellan aktieägare och löntagare.

Klimatfrågan ligger högt på agendan och företagen redovisar olika hållbarhetsmål och insatser för en hållbar produktion.

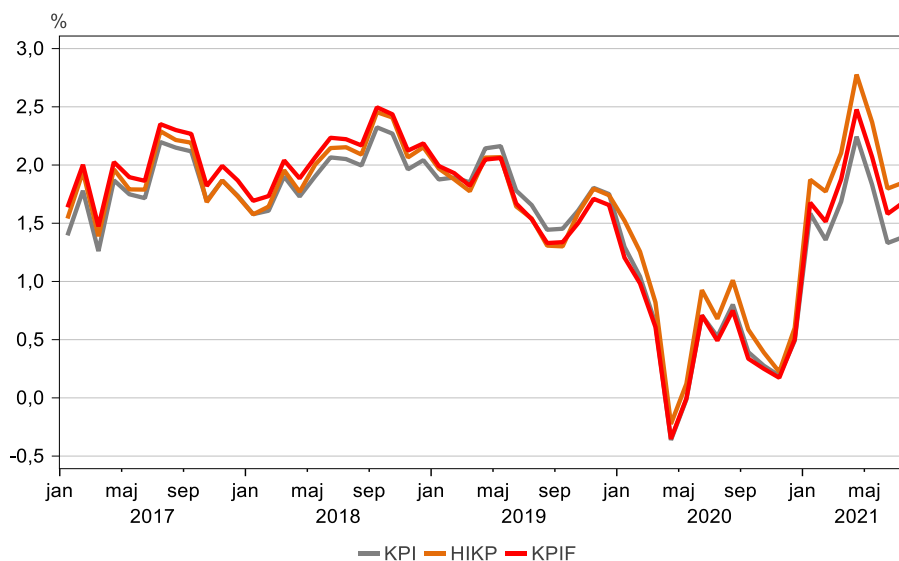
5. Inflationen

Kapitel 5 behandlar utvecklingen av priser, räntor och penningpolitik i Sverige. Beskrivningar och jämförelser görs också med utvecklingen i andra länder.

5.1 Inflationen något under målet

Under åren 2017 till 2019 ökade konsumentpriserna med omkring två procent per år. Detta oavsett vilket av måtten KPI, KPIF eller HIKP som används. KPIF, som är Riksbankens så kallade målvariabel, ökade under denna period i genomsnitt med 1,9 procent i årstakt.

Diagram 5.1 Konsumentpriser, 12-månadersförändring, jan 2017 – jul 2021

Källa: Macrobond och SCB

Under inledningen av pandemin sjönk inflationstakten kraftigt. I april 2020 hade KPIF sjunkit med -0,4 procent jämfört med nivån i april 2019. Trots en rekyl upp under sommaren 2020 var inflationen fortsatt en bra bit under inflationsmålet 2 procent. Under 2021 steg KPIF kraftigt för att toppa på 2,5 procent i april. I juli var inflationen 1,7 procent. Under årets sju första månader har KPIF varierat inom spannet 1,7 – 2,5 procent, med en genomsnittlig ökningstakt på 1,9 procent.

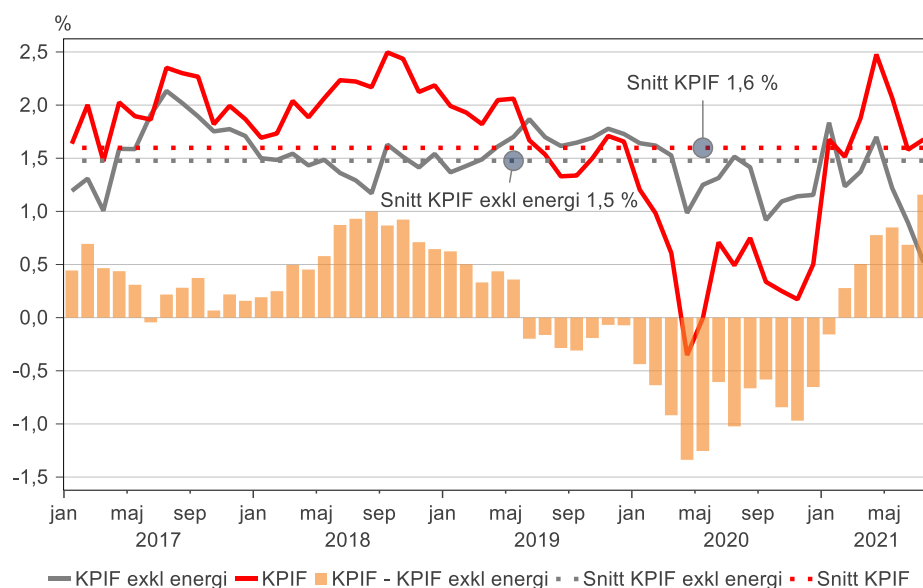
5.2 Tillfälliga faktorer bakom ökningen i inflation

Flera tillfälliga faktorer ligger bakom uppgången i inflationen under våren och sommaren i år. Bland annat drivs uppgången av baseffekter när sommarens högre inflationsnivåer ska jämföras med de låga inflationsnivåer som rådde under pandemins inledning. Andra tillfälliga faktorer är stigande råvarupriser, komponentbrist samt logistikproblem med högre transport- och fraktkostnader.

Den viktigaste förklaringen är den kraftiga ökningen av energipriserna. Energipriserna tillhör de priser som ofta uppvisar tillfälliga svängningar och som dessutom väger så tungt i konsumtionen att det har betydande påverkan på hela konsumentprisindex. Sådana tillfälliga svängningar bör inte påverka penningpolitikens utformning. Det är något som ekonomer är

överens om²⁴. Det gör att det finns skäl att fånga upp just energiprisernas inverkan på inflationen. Av den anledningen tar SCB, på uppdrag av Riksbanken, kontinuerligt fram ett mått på KPIF exklusive energi. Även om KPIF och KPIF exkl. energi följer ett likartat mönster är skillnaden mellan måtten ibland betydande, se diagram 5.2. I juli sjönk KPIF exkl. energi till 0,5 procent. Det är ett tecken på att det underliggande inflationstrycket i ekonomin är lågt. Den låga nivån var dock väntad och beror till stor del på beräkningstekniska faktorer kopplade till ändrade konsumtions- och resmönster under pandemin.

Diagram 5.2 KPIF och KPIF exklusive energi, jan 2017 – jul 2021

Källa: Macrobond och SCB

De gula staplarna visar energiprisernas bidrag till KPIF-inflationen. Under hela 2020 var energiprisernas bidrag till inflationen negativt, medan det under 2021 istället har varit positivt. I juli i år bidrog energipriserna med över en procentenhet till KPIF.

5.3 Penningpolitik, inflation och räntor i andra länder

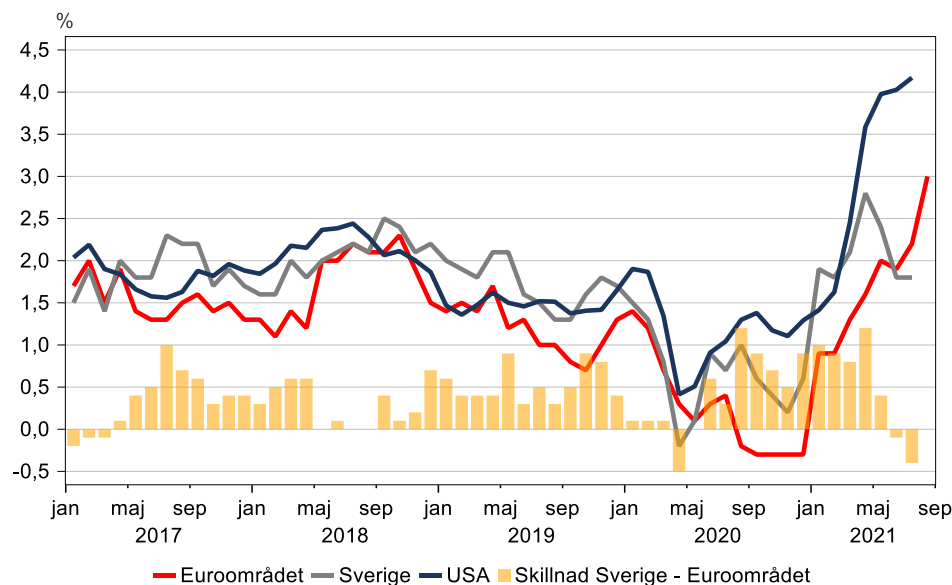
Den svenska inflationstakten har under de senaste åren i stort följt ett liknande mönster som både i USA och euroområdet, men det finns också skillnader. Generellt sett är den amerikanska inflationen högre än i både Sverige och euroområdet, medan Sverige ligger högre än euroområdet.

De gula staplarna i diagram 5.3 visar att inflationen i Sverige har varit högre än i euroområdet under en klar majoritet av tiden sedan 2017. Mellan januari 2017 och juli 2021 har inflationen i Sverige i snitt varit runt 0,4 procentenheter högre än i euroområdet. Däremot har inflationen under juni och juli i år ökat snabbare i euroområdet.

²⁴ Ätminstone så länge det inte påverkar inflationsförväntningarna.

HIKP som är europeiska centralbankens målvariabel steg i augusti till 3,0 procent, vilket är den högsta ökningen sedan november 2011²⁵. Även här är det framförallt högre energipriser som driver på ökningstakten. I Sverige har HIKP-inflationen också stigit och i genomsnitt legat på 2,1 procent mellan januari och juli i år. I juli sjönk dock inflationen under tvåprocentsstrecket till 1,8 procent.

Diagram 5.3 Konsumentpriser i olika länder, årlig förändring, jan 2017 – aug 2021

Källa: Macrobond, U.S. Bureau of Economic Analysis och Eurostat

Den amerikanska PCE-inflationen, som är amerikanska centralbanken Feds målvariabel, har ökat överraskande mycket i år och uppmättes i juli till 4,2 procent. Främst är det tillfälliga faktorer relaterat till pandemin som bidrar till uppgången. Det senaste året har till exempel priserna på begagnade bilar i USA ökat med runt 50 procent. Dessutom har finanspolitiken stöttat hushållen med checkar för att lyfta konsumtionen vilket bidrar till prisuppgångar. Även energipriser och baseffekter spelar roll. På längre sikt klingar dessa tillfälliga effekter sannolikt av. Men risken finns även att inflationen överraskar på uppsidan framöver.

Uppgång i inflationen troligen tillfällig

Den senaste tidens inflationsuppgångar gör det extra intressant att resonera kring hur inflationen kan komma att utvecklas på sikt. Flertalet centralbanker, däribland ECB, Fed och Riksbanken, har förmedlat en bild om att inflationsuppgången är tillfällig och att temporära faktorer ligger bakom årets stigande inflation. Inflationen väntas sedan att sjunka igen när dessa faktorer ebbar ut. De senaste höga noteringarna under slutet av sommaren utmanar den bilden något. Nu hörs även varningar om att den aktuella inflationsuppgången skulle kunna vara mer varaktig. Exempelvis skulle de temporära faktorerna kunna bidra till högre inflationsförväntningar och en accelererad löneökningstakt som i sin tur driver upp den underliggande inflationen på längre sikt.

²⁵ Den senaste månaden med tillgänglig data är augusti för euroområdet och juli för Sverige och USA.

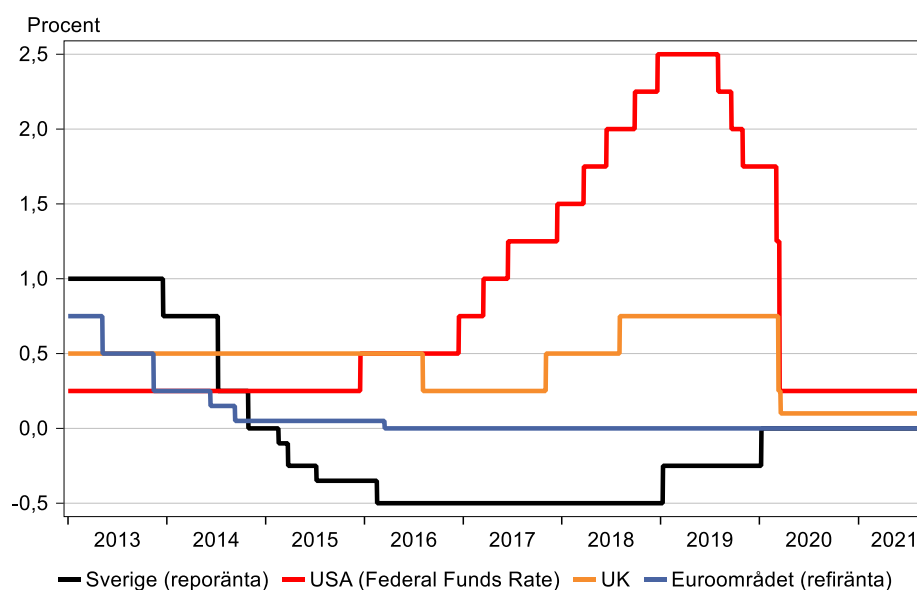
I Feds prognos från juni prognosticeras inflationen bli 3,4 procent för 2021 och 2,1 procent för 2022. I ECB:s juniprognos förväntas inflationen bli 1,9 procent för 2021 och 1,5 procent för nästa år. Det är möjligt att dessa siffror revideras upp under hösten.

Penningpolitik och räntor

Under krisen har världens centralbanker bedrivit en väldigt expansiv penningpolitik med sänkta räntor kring nollstrecket och stora obligationsköpsprogram för att ge stöd till återhämtningen i ekonomin och inflationen. Den nuvarande ekonomiska återhämtningen med högre tillväxttakt och stigande inflation leder oss in på diskussionen om tidpunkten för att börja strama åt penningpolitiken.

På Riksbankens penningpolitiska möte den 30 juni beslutades att reporäntan hålls oförändrad på noll procent och förväntas stanna där under den kommande treårsperioden. Riksbanken fortsätter att trappa ned tillgångsköpen (statsobligationer, företagsobligationer etc) men ramen för tillgångsköpen på 700 miljarder kronor, som är en del av Riksbankens krisåtgärdsprogram, kommer att utnyttjas fullt ut fram till slutet av 2021. Direktionen menar att utsikterna för konjunkturen och inflationen ser ljusare ut, samtidigt som de poängterar att inflationen påverkas av mätproblem och tillfälliga effekter och att det väntas dröja ytterligare en tid innan inflationen mer varaktigt är nära inflationsmålet på två procent.

Diagram 5.4 Centralbankers styrräntor, jan 2013 – aug 2021

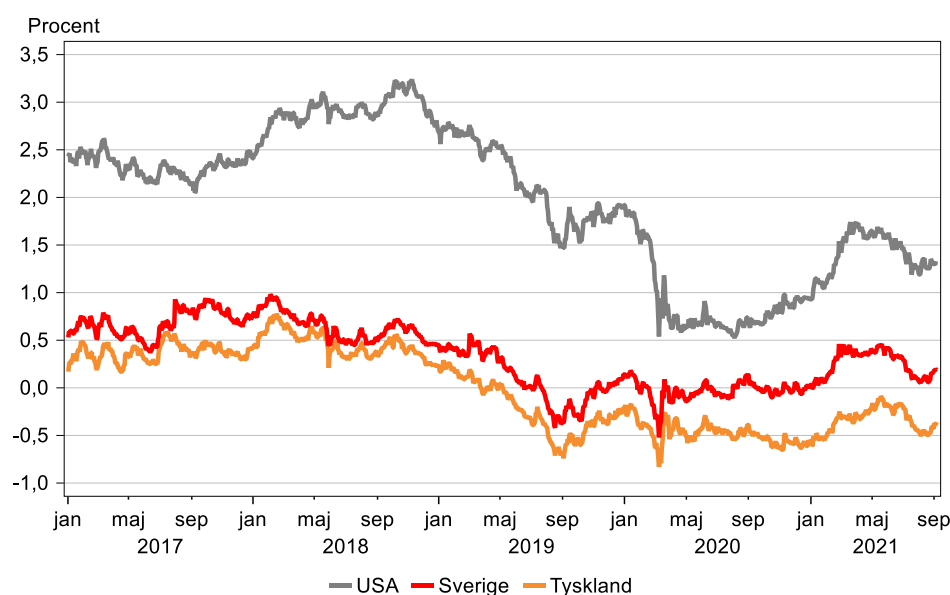

Källa: Macrobond, Sveriges Riksbank, Federal Reserve, Bank of England och ECB

Europeiska centralbankens styrränta har legat på noll procent under flera år och har fortsatt ligga där under pandemin. ECB väntas trappa ner på takten i sitt pandemirelaterade tillgångsköpsprogram PEPP (Pandemic emergency purchase programme) under hösten. PEPP-programmet går ut på att stödköpa tillgångar för upp till 1 850 miljarder euro. Hittills har ECB använt cirka 1 300 miljarder euro och i nuläget genomförs tillgångsköp om 80 miljarder euro per månad. Detta behöver dock inte betyda att ECB är på väg att avsluta tillgångsköpen helt och hållet. ECB har nämligen andra mer långsiktiga program som löper vidare.

Under inledningen av pandemin sänkte USA:s centralbank Fed räntan rejält till intervallet 0-0,25 procent, där den har legat sen dess. Fed signalerar att tapering, det vill säga nedtrappning av tillgångsköp, kan bli aktuellt redan innan slutet av året förutsatt att ekonomin fortsätter att förbättras och att deltagarna inte försämrar läget. Minskningen av tillgångsköpen betyder dock inte automatiskt att räntehöjningar är på väg. Fed har två överordnade mål för penningpolitiken, ett inflationsmål och ett sysselsättningsmål. Enligt Fed-chefen Powell är räntehöjningar inte aktuellt i nuläget. Arbetsmarknaden har långt kvar till att nå sysselsättningsmålet och inflationen måste varaktigt ligga över 2 procent innan kraven för räntehöjningar är uppfyllda.

Diagram 5.5 Ränta på 10-åriga statsobligationer, jan 2013 – sep 2021

Källa: U.S. Department of Treasury & Macrobond

En marknadsränta är den ränta som aktörerna (t ex banker, finansinstitut eller enskilda investerare) är beredda att betala för olika typer av krediter. Den prissätts enligt utbud och efterfrågan. I Sverige är statsobligationer ett samlingsbegrepp för de obligationer som Riksgäldskontoret ger ut. Riksgäldskontoret använder statsobligationer för att finansiera statens medelfristiga och långfristiga lånebehov.

Långa räntor, t ex den 10-åriga statsobligationsräntan, är ett vanligt framåtblickande mått för att fånga hur konjunkturen utvecklas. 10-åriga statsobligationsräntorna brukar vara ett riktmärke för vart de långa räntorna är på väg. USA är extra viktig att titta på eftersom de brukar vara drivande i hur räntorna globalt utvecklas. Den långa räntan kan sägas spegla marknadens inflationsförväntningar. En låg marknadsränta är ett tecken på att inflationstrycket är lågt i ekonomin.

Trenden har varit fallande långa räntor sedan 1990-talet i Sverige, men även i omvärlden. Diagram 5.5 visar att räntorna sjönk tvärt under början av pandemin, för att sedan stiga igen under 2020 när ekonomierna började öppnas upp och återhämta sig. I maj 2021 nådde räntorna sin kulmen för att sedan vända nedåt. En trolig orsak till nedgången i de långa obligationsräntorna är den ökade smittspridningen av deltavarianten som bidrar till oro om

ökade restriktioner och lägre ekonomisk tillväxt globalt. I slutet av augusti ser räntorna istället ut att börja stiga igen, vilket kan bero på de överraskande höga inflationssiffrorna. I början av september i år låg den långa räntan i USA kring 1,3 procent, i Sverige runt 0,2 procent medan den i Tyskland var negativ på -0,4 procent.

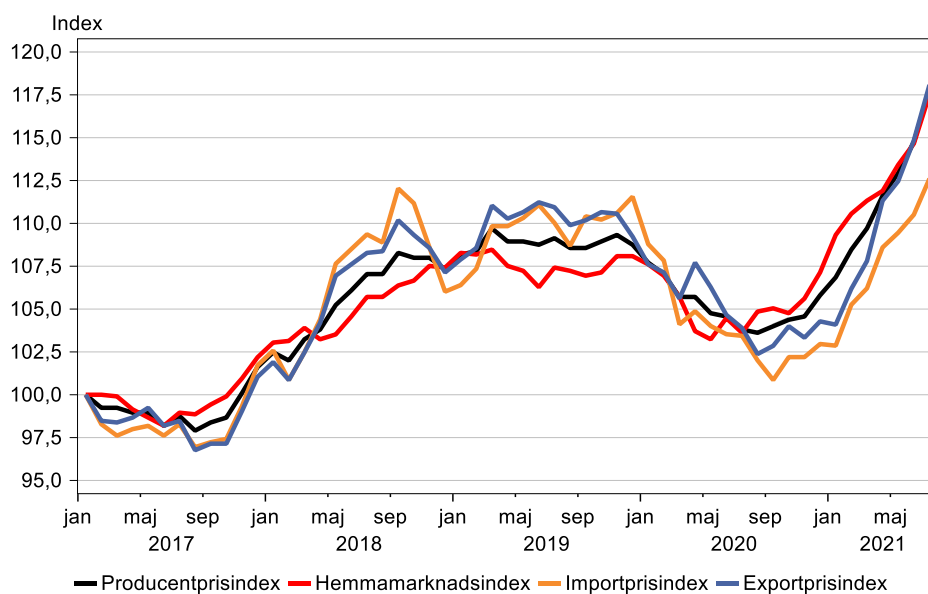
5.4 Prisutveckling ur företagets perspektiv

Konsumentpriser mäter utvecklingen av priserna på de varor och tjänster som hushållen konsumerar. Det här avsnittet fokuserar istället på prisutvecklingen på producentpriser och förädlingsvärdepriser - priser av stor betydelse för företagen.

Snabb återhämtning av producentpriser efter 2020 års tapp

Prisindex i producent- och importled (PPI)²⁶ visar den genomsnittliga prisutvecklingen totalt och produktgruppsvis för svenska producenters försäljning, på olika marknader samt på produkter som tas in till Sverige från utlandet.²⁷ Producentprisindex mäter prisutvecklingen på tillverkade produkter och erhålls genom en sammanvägning av de två serierna hemmamarknadsindex och exportprisindex.

Diagram 5.6 Producentpriser jan 2017 – jul 2021, jan 2017 = index 100

Källa: SCB och Macrobond

²⁶ Prisindex i producent- och importled (PPI) är benämningen på ett antal olika prisindex och mäter prisutvecklingen i producent- och importled. Priserna mäts i det första distributionsledet då produkterna levereras från svenska producenter respektive första inköpsledet då produkterna kommer in i Sverige. Prisutvecklingen redovisas dels som ett genomsnitt för samtliga produkter och dels uppdelat på olika produktgrupper. PPI omfattar produkter producerade i näringsgrenarna A-E.

²⁷ PPI omfattar produkter som producerats inom näringsgrenarna A-E. SPIN 2015 A-E, produkter från jordbruk, skogsbruk och fiske, utvinning och mineral, tillverkningsindustri, försörjning av el, gas, värme och kyla samt vattenförsörjning, avloppsrening, avfallshantering och sanering.

Under pandemin sjönk producentpriserna, bland annat på grund av lägre priser på energirelaterade varor. Efter fallet i priserna under pandemin har alla index återhämtat sig och är nu minst på samma nivå eller högre än vad som rådde innan pandemin.

Producentpriserna har uppvisat en kraftig tillväxt i år och steg med 13,5 procent i juli 2021 jämfört med juli 2020. Det är den högsta uppmätta årstakten på 30 år. Till den positiva årstakten i juli bidrog framförallt högre priser på energirelaterade varor som steg med 37,9 procent jämfört med juli 2020. Jämfört med juli 2020 steg priserna för investeringsvaror och konsumtionsvaror med 1,1 procent och 0,1 procent respektive. För export- och hemmamarknaden steg priserna i juni med 13,6 procent respektive 13,5 procent i årstakt, medan priserna på importmarknaden steg med 8,9 procent. Några ytterligare förklaringar till prisuppgången i producentpriserna är bland annat produktionsstörningar, logistikproblem samt högre frakt- och råvarupriser. Det är osäkert hur mycket av denna prisökning som kommer märkas i inflationen framöver men det kan komma att få effekt.

5.5 Prognoser för inflationen

I Riksbankens prognos från juli respektive Konjunkturinstitutets prognos från augusti bedöms KPIF-inflationen för 2021 att hamna runt målet, på 1,8 procent respektive 2,1 procent, se tabell 5.1. Både Riksbanken och Konjunkturinstitutet bedömer att inflationstakten bromsas in något under 2022 och landar på 1,7 procent. De bedömer att energipriserna inte kommer att driva upp inflationen lika mycket under 2022.

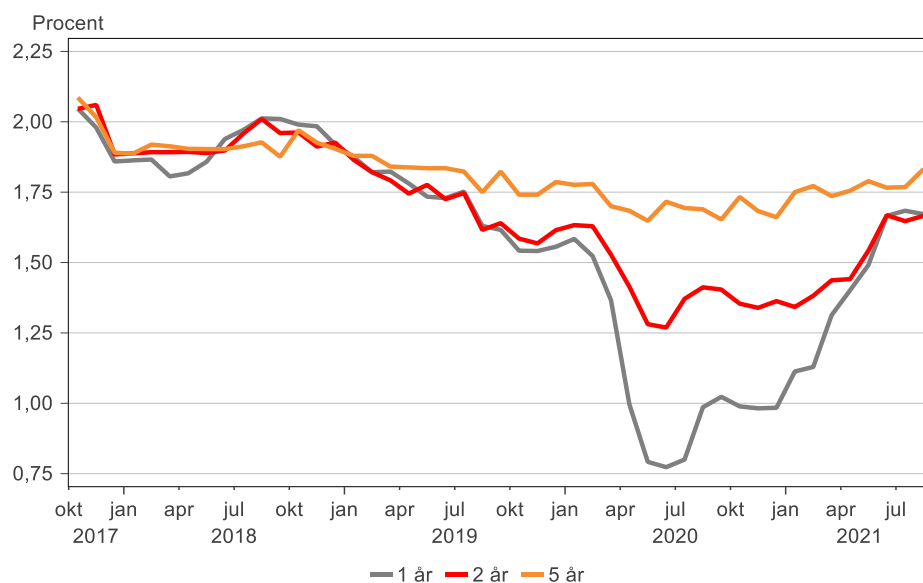
Tabell 5.1 Inflationsprognoser, årlig procentuell förändring

	2020	2021	2022
Konjunkturinstitutet (aug 2021)			
KPI	0,5	1,9	1,6
KPIF	0,5	2,1	1,7
Riksbanken (jul 2021)			
KPI	0,5	1,6	1,7
KPIF	0,5	1,8	1,7
KPIF exkl. energi	1,3	1,2	1,5

Källa: Konjunkturinstitutet och Sveriges Riksbank

Konsumenter, företag och andra ekonomiska aktörers förväntningar på utvecklingen av inflationen har stor betydelse för hur inflationen faktiskt kommer att utvecklas. Mätningar av inflationsförväntningarna görs uppdelat på olika mått, tidshorisonter och aktörer. Det är framförallt inflationsförväntningarna på längre sikt (5 år) som anses vara ett viktigt mått på tilltron till Riksbankens förmåga att nå inflationsmålet. Inflationsförväntningarna på ett och två år följer i större utsträckning den aktuella inflationen. I augusti 2021 låg penningmarknadsaktörernas förväntningar på KPIF-inflationen om fem år på 1,8 procent, se diagram 5.7.

Diagram 5.7 Inflationsförväntningar KPIF, månadsvis

Källa: Macrobond och Kantar Prospera

5.6 Sammanfattning

Under treårsperioden 2017 till 2019 låg KPIF-inflationen i genomsnitt på 1,9 procent. Riksbankens måluppfyllelse var således under denna treårsperiod mycket god. Under 2020 blev inflationstakten betydligt lägre, 0,5 procent. Under 2021 har inflationen ökat snabbt, och toppade på 2,5 procent i april för att landa på 1,7 procent i juli. Uppgången 2021 förklaras till stor del av kraftigt stigande energipriser. Exkluderas energipriserna var inflationen 0,5 procent i juli.

Enligt Riksbankens och Konjunkturinstitutets prognoser bedöms KPIF-inflationen 2021 att hamna runt målet på 1,8 respektive 2,1 procent. De bedömer att inflationstakten saktar in något under 2022 till 1,7 procent. Energipriserna förväntas inte att driva upp inflationen lika mycket under 2022. De långsiktiga inflationsförväntningarna ligger två till tre tiondelar under Riksbankens inflationsmål.

Utvecklingen av inflationen i euroområdet och USA har stigit kraftigt under 2021. I euroområdet uppmättes HIKP-inflationen till 3 procent i augusti och i USA var PCE-inflationen 4,2 procent i juli.

Producentpriserna föll under 2020 men har uppvisat en kraftig tillväxt i år med en ökning med 13,5 procent i juli 2021 jämfört med juli 2020. Det är den högsta uppmätta årstakten på 30 år.

6. Sysselsättning och arbetslöshet

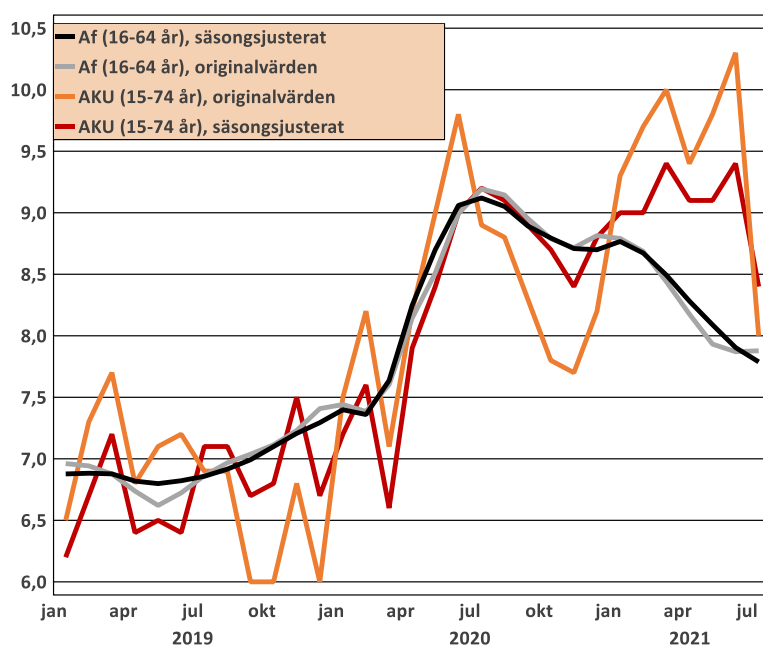
I detta kapitel analyseras utvecklingen av sysselsättning och arbetslöshet, både totalt i hela ekonomin och i industrin.

6.1 Arbetslösheten

Efter flera år av stabilt ökande sysselsatta och fallande arbetslöshet bröts den starka utvecklingen tvärt av pandemin och dess efterverkningar våren 2020. Efter en period av rekordhöga varselantal och över 578 000²⁸ permitterade under 2020 är arbetsmarknaden nu i en stark återhämtningsfas.

Med anledning av en ny ramlag från EU lade SCB från och med i januari i år om Arbetskraftsundersökningarna AKU²⁹. Tidsseriebrottet i januari 2021 innebär att statistiken över arbetsmarknadens utveckling under en tid framöver inte kommer kunna jämföras mot tidigare år. Diagram 6.1 belyser tidsseriebrottet i AKU. I diagrammet synliggörs den dramatiska uppgången i AKU i början av året och den stadigt sjunkande utvecklingen i Arbetsförmedlingens statistik över antalet inskrivna samma period.

Diagram 6.1 Arbetslöshet enligt AKU respektive Arbetsförmedlingen

Källa: SCB, Arbetsförmedlingen och Macrobond

²⁸ Anställda som omfattas - avstämt inkommet, https://tillvaxtdata.tillvaxtverket.se/tillvaxtdata_public/publik#page=fba48eb5-ede5-4cc4-b4b5-7cadb78eab23

²⁹ Bland annat används en snävare definition av antalet sysselsatta och ett bredare begrepp av vad som anses vara aktivt arbetssökande vilket innebär ett tidsseriebrott och en del förändringar i nivåer.

På grund av osäkerheten i AKU blir alternativa mått för utvecklingen av arbetslösheten och sysselsättningsutvecklingen viktigare under 2021 och 2022³⁰. Alternativa källor, som antalet inskrivna vid Arbetsförmedlingen respektive SCB:s kortperiodiska sysselsättningsstatistik (KS), mäter andra saker än AKU och är därför inte helt jämförbara, men tillsammans ger de en sammanvägd bild av hur arbetslösheten kan förutses utvecklas framöver.

Antalet inskrivna vid Arbetsförmedlingen har minskat sedan sommaren 2020 och har fortsatt sjunka under sommarmånaderna 2021. I juli i år var arbetslösheten 7,9 procent vilket kan jämföras med 9,2 procent vid samma tid förra året. Arbetslösheten enligt AKU uppmättes till 8,0 procent (ej säsongrensad), vilket innebär en markant nedgång från tidigare månader³¹. Det är värt att notera att sysselsättning och arbetslöshet tenderar att variera starkt under sommarmånaderna av säsongsmässiga skäl och det är rimligt att anta att osäkerheten i AKU därför är ännu högre.

De senaste prognoserna från Konjunkturinstitutet och Riksbanken pekar på att arbetslösheten kommer fortsätta att sjunka i år och nästa år. Konjunkturinstitutet bedömer att den starka sysselsättningstillväxten bidrar till att arbetslösheten faller tillbaka i snabb takt, men att den uppmätta arbetslösheten i AKU kommer att hamna över 7 procent mot slutet av 2022. Riksbankens prognos för arbetslöshetens utveckling är i linje med Konjunkturinstitutets bedömning, om än något mer optimistisk.

Återhämtningen på arbetsmarknaden har sedan andra halvåret 2020 varit snabbare och starkare än väntat, vilket bland annat beror på den snabba vändningen i industrin och ekonomisk-politiska stödåtgärder. I ljuset av pandemins ekonomiska effekter införde regeringen tillsammans med samarbetspartierna ett antal åtgärder, däribland korttidspermitteringssystemet, som haft en dämpande effekt på arbetslösheten. Till exempel är antalet korttidspermitterade hittills i år en bråkdel av 2020 års nivåer³² och det totala antalet varsel har varit tillbaka på normala nivåer sedan årsskiftet 2020/2021.

Enligt Tillväxtverkets statistik över antalet anställda som någon gång omfattats av ansökt och beviljat stöd för korttidsarbete, återfinns hittills flest permitterade under 2021 inom branscherna hotell och restaurang respektive handel. Antalet permitterade inom tillverkningsindustrin har uppgått till omkring 9 400 (diagram 6.2)³³. I allmänhet har antalet korttidspermitterade minskat drastiskt och systemet används i avsevärt mindre utsträckning inom industrin än under 2020.

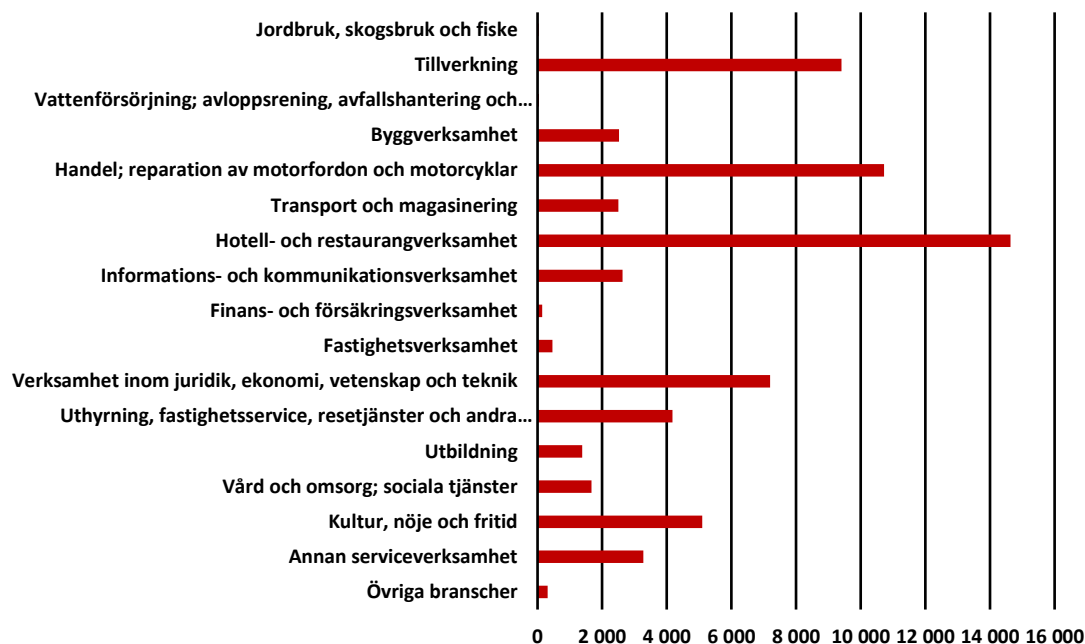
³⁰ Både Arbetsförmedlingens statistik och KS visar en annan utveckling än den i AKU. Se Konjunkturläget Juni 2021, s. 17f.

³¹ I juli uppmättes ett relativt arbetslöshetstal på 9,0 procent (säsongrensad och trendjusterat).

³² Antalet anställda som omfattas av ansökt och beviljat stöd för korttidsarbete inom tillverkningsindustrin hittills i år är 9 402 jämfört med helåret 2020 då antalet uppgick till totalt 178 180.

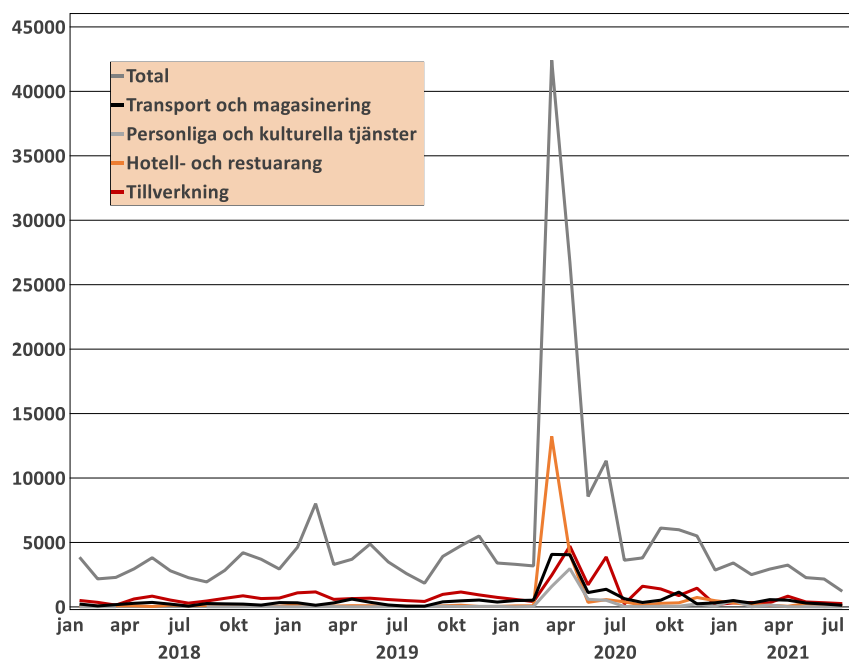
³³ Tillväxtverket, 2021-08-13.

Diagram 6.2 Antal anställda som någon gång omfattats av beviljade ansökningar om korttidsarbete inom olika branscher under 2021³⁴

Källa: Tillväxtverket

Diagram 6.3 Antal varsel per månad i olika branscher

Källa: Arbetsförmedlingen och Macrobond

Diagram 6.3 visar utvecklingen av antalet varsel totalt samt inom utvalda branscher. Efter en markant nedgång under sommarmånaderna 2020 ökade smittspridningen åter under hösten med hårdare restriktioner som följd, vilket också avspeglades på arbetsmarknaden med en uppgång

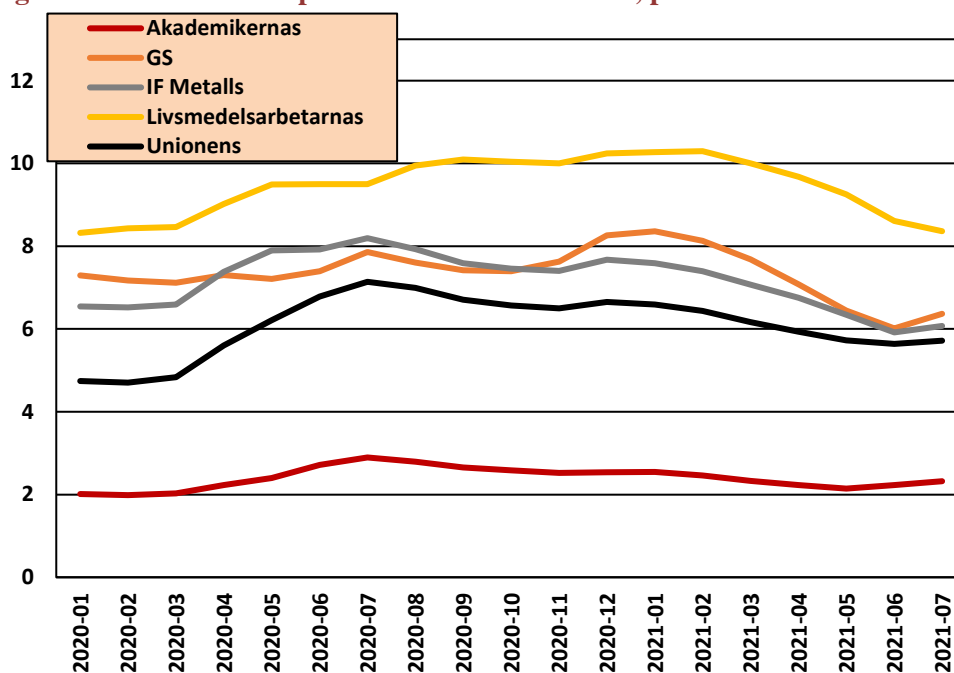
³⁴ Uppgifter hämtade 2021-08-13.

i antalet varsel och fortsatt negativa anställningsplaner (om än mindre negativa än under krisen inledningskede) (diagram 6.5). Under början av 2021 föll antalet varsel tillbaka och anställningsplanerna blev mer positiva. Antalet varsel är i skrivande stund lägre än normalt, sysselsättningen ökar och arbetslösheten sjunker stadigt. De goda utsikterna avspeglas även i att antalet sökande i a-kassorna minskat markant sedan krisens början.

Diagram 6.4 visar att antalet sökande i a-kassorna i procent av medlemsantalet (arbetslöshet per a-kassa) har sjunkit sedan årsskiftet efter en viss uppgång i slutet av 2020. Utvecklingen sedan pandemins utbrott har varit olika i de olika a-kassorna. Uppgången i Akademikernas a-kassa toppade i juli 2020 men började sjunka redan under sommarmånaderna och stabiliserades under vintern, medan den största uppgången i antalet sökande i GS a-kassa skedde vintern 2020 då andelen sökande nådde 8,4 procent. För Unionens a-kassa skedde den största ökningen under våren och sommaren 2020. I juli toppade arbetslösheten på 7,1 procent.

Under början av 2021 var trenden starkt nedåtgående i Livsmedelsarbetarnas, GS och IF Metalls a-kassor. Diagram 6.4 visar dock på en viss uppgång under de senaste två månaderna vilket gäller samtliga a-kassor förutom Livsmedelsarbetarna. Notera även att arbetslösheten i GS och IF Metalls a-kassor numera är lägre än den var innan krisen. Antalet sökande i Unionens a-kassa har sjunkit stadigt under första halvåret 2021 men är omkring en procentenhet högre än före krisen. Arbetslösheten i Akademikernas a-kassor är däremot nästan tillbaka på förkrisnivå.

Diagram 6.4 Arbetslöshet per a-kassa inom industrin, procent av medlemsantalet

Källa: Arbetsförmedlingen och Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen

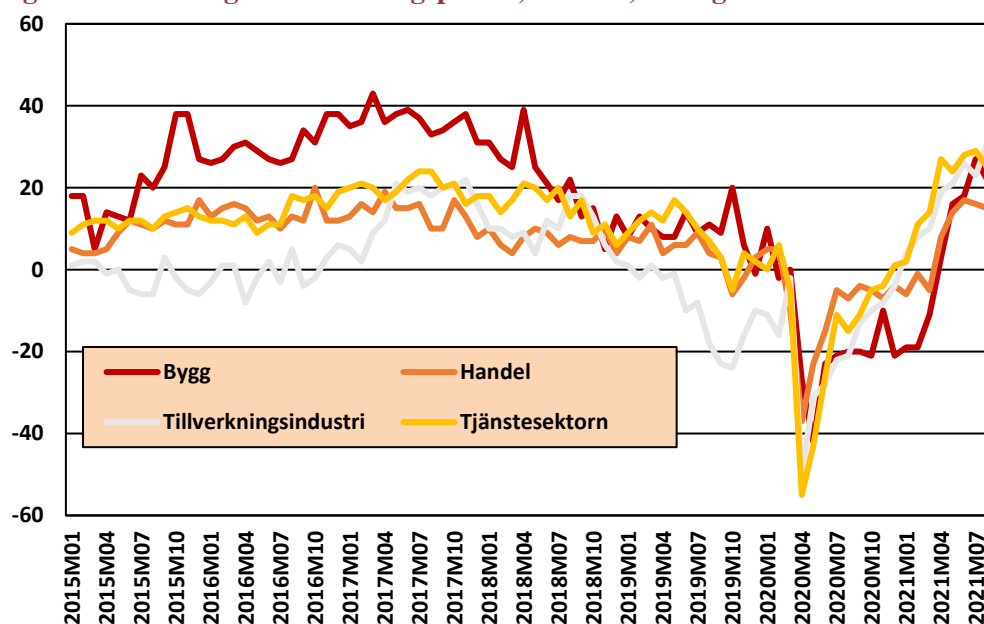
Anställningsplanerna bland arbetsgivarna inom tillverkningsindustrin och tjänstesektorn har enligt Konjunkturbarometern varit positiva sedan början av 2021. I takt med lättade restriktioner och ökad vaccinationsgrad under våren och sommaren 2021 har även kontaktnära branscher visat på en viss återhämtning. Varslen inom hotell- och restaurang samt handel, som drabbats

särskilt hårt av restriktionerna, har normaliserats, men antalet korttidspermitterade är fortsatt relativt högt (diagram 6.2).

Enligt Konjunkturinstitutets mätning från juli 2021 var anställningsplanerna inom tjänstesektorn för de kommande månaderna de mest optimistiska sedan 2011. Under våren 2021 blev också anställningsplanerna inom bygg och handel allt mer positiva. Konjunkturinstitutets senaste mätning visar att anställningsplanerna inom bygg, handel och tjänstesektorn sjönk något i augusti men är fortsatt höga. Inom tillverkningsindustrin, som går på högvarv, ökade anställningsplanerna ytterligare.

Även anställningsplanerna bland industrins arbetsgivare i Arbetsförmedlingens undersökning våren 2021 är mer positiva än i tidigare två mätningar, vilket styrker bilden av en stark återhämtning på arbetsmarknaden³⁵. Ett växande problem för företagen tycks nu vara bristen på personal med efterfrågad kompetens. Andelen ja-svar var högre än normalt i juli (diagram 6.6).

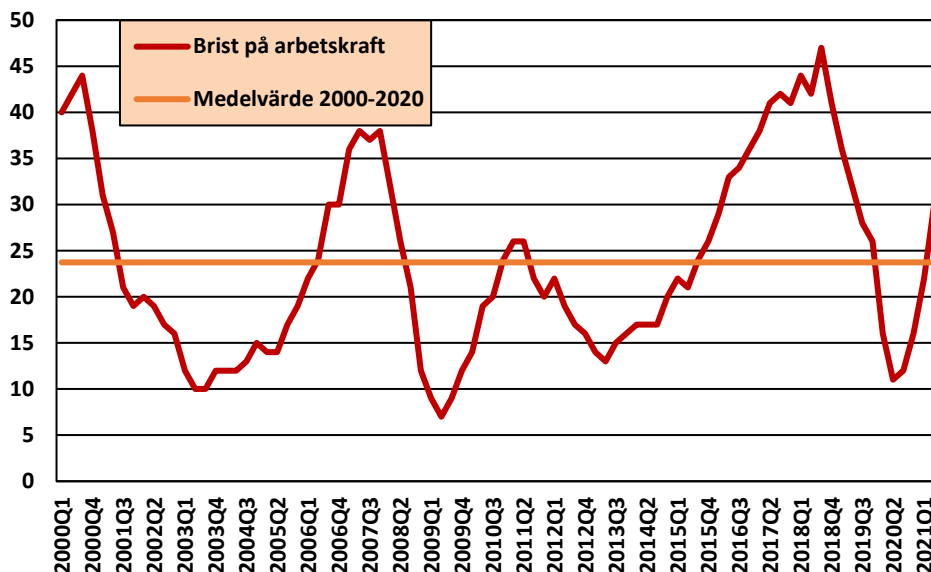
Diagram 6.5 Företagens anställningsplaner, netttotal, säsongrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet

³⁵ Arbetsmarknadsutsikterna våren 2021, s.16.

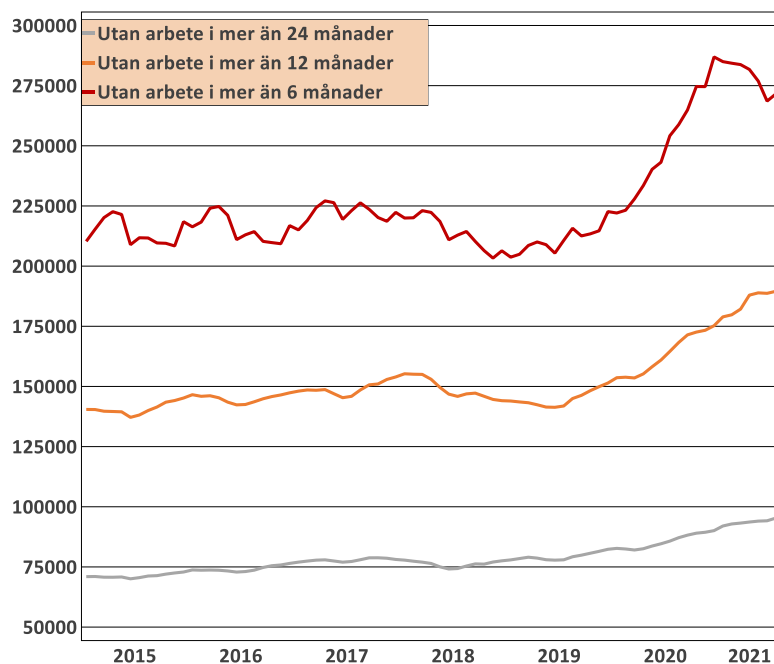
Diagram 6.6 Brist på arbetskraft i näringslivet, andel ja-svar, kvartalsvis, säsongsrensats

Källa: Konjunkturinstitutet

Samtidigt som fler företag nu rapporterar om brist på arbetskraft och antalet lediga jobb är mycket högt, fortsätter långtidsarbetslösheten att stiga. Antalet utan arbete i mer än 12 månader har ökat stadigt sedan krisens början och uppgick i juli till nästan 190 000 personer, vilket är omkring 25 000 fler jämfört med för ett år sedan (diagram 6.7). I juli i år var omkring hälften av de inskrivna arbetslösa långtidsarbetslösa. Kategorin utan arbete i mer än 6 månader har sjunkit sedan toppen nåddes i december 2020, men ökade något i juli i år.

Diagram 6.7 Antal öppet arbetslösa och sökande i program utan arbete efter arbetslöshetstid samt totalt

Källa: Macrobond och Arbetsförmedlingen

6.2 Sysselsättning

I vår rapport från i höstas konstaterades att sysselsättningen inom tillverkningsindustrin gick tillbaka redan under fjärde kvartalet 2019 jämfört med samma period föregående år. Därefter fortsatte sysselsättningen att sjunka fram till och med andra kvartalet 2020. Den negativa utvecklingen på arbetsmarknaden vände dock under andra halvan av 2020 och sysselsättningsökningen tog fart i slutet av året. Under det tredje och fjärde kvartalet 2020 ökade sysselsättningen enligt AKU med 34 400 personer respektive 56 200 personer (säsongrensat).

När det gäller sysselsättningsutvecklingen sedan årsskiftet har omläggningen av AKU i januari 2021 försvårat förutsättningarna att bedöma arbetsmarknadsläget och utvecklingen framöver³⁶. På grund av tidsseriebrottet i AKU redovisas hädanefter främst sysselsättningsutvecklingen enligt SCB:s kortperiodiska sysselsättningsstatistik (KS), ett alternativt mått på sysselsättningsutvecklingen^{37,38}.

Som tidigare nämnts, befinner sig arbetsmarknaden sedan slutet av 2020 i en stark återhämtningsfas. Uppgifterna för andra kvartalet pekar på en fortsatt sysselsättningstillväxt³⁹. Under andra kvartalet i år ökade antalet sysselsatta med 1,5 procent (71 100 personer)⁴⁰. Observera att till skillnad mot AKU publiceras inga säsongrensade tidsserier i KS, varför jämförelse bara kan göras mot samma period föregående år. Vad gäller industrin minskade antalet anställda med omkring 15 500 personer under det första kvartalet 2021 jämfört med samma period föregående år (diagram 6.8).

³⁶ Bland annat används en snävare definition av antalet sysselsatta och ett bredare begrepp av vad som anses vara aktivt arbetssökande vilket innebär ett tidsseriebrott och en del förändringar i nivåer.

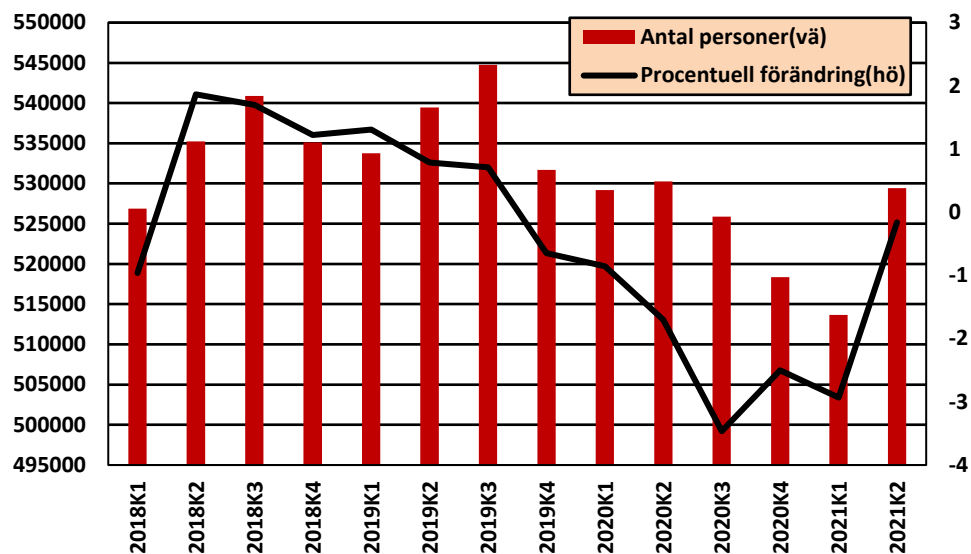
³⁷ Antalet anställda i samtliga sektorer.

³⁸ Konjunkturinstitutet gör sina prognoser på sysselsättningen enligt AKU och SCB avråder från jämförelser i AKU mot tidigare år. Eftersom diagram som inkluderar prognoser enligt Konjunkturinstitutet kan vara missvisande, har vi valt att inte redovisa dem denna gång.

³⁹ Enligt KS minskade det totala antalet sysselsatta under det första kvartalet 2021 med 1,5 procent jämfört med samma period föregående år. Notera dock att jämförelsekvartalet är perioden innan pandemin fick efterverkningar på arbetsmarknaden. Enligt Konjunkturinstitutets värden korrigerade för de nya mätmetoderna var sysselsättningen enligt AKU oförändrad under det första kvartalet 2021.

⁴⁰ Utvecklingen vände även i AKU då sysselsättningen steg med 1,1 procent under det andra kvartalet jämfört med det första. Även arbetskraften och sysselsättningsgraden steg under det andra kvartalet.

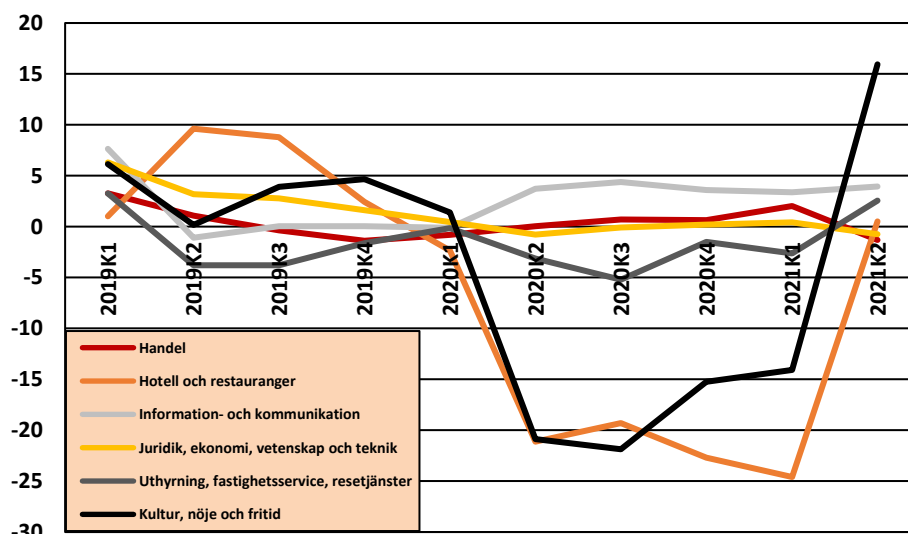
Diagram 6.8 Antalet anställda inom tillverkningsindustrin samt procentuell förändring jämfört med motsvarande kvartal föregående år, Kortperiodisk sysselsättningsstatistik, kvartalsvis

Källa: SCB

I Konjunkturinstitutets prognos från juni 2021 bedöms antalet sysselsatta i industrin öka under 2021 och att tillväxttakten ökar under 2022. De bedömer att antalet sysselsatta i tillverkningsindustrin kommer att vara nästintill tillbaka på 2019 års sysselsättningsnivå under 2022. Vad gäller förändringen i antalet sysselsatta i tjänstesektorn förväntas uppgången bli större och antalet sysselsatta bedöms vara tillbaka på förkrisnivå redan i år. År 2022 förväntas tillväxttakten i sysselsättningen i tjänstesektorn öka ytterligare.

Diagram 6.9 Procentuell förändring i antalet anställda inom utvalda branscher jämfört med motsvarande kvartal föregående år, Kortperiodisk sysselsättningsstatistik, kvartalsvis

Källa: SCB

I diagram 6.9 synliggörs den dramatiska nedgången i antalet anställda inom de kontaktnära branscherna i början av krisen. Inom hotell och restaurang respektive handeln föll sysselsättningen med över en femtedel under andra kvartalet 2020. Men diagrammet visar även på en uppstuds och påbörjad återhämtning också inom dessa branscher under andra kvartalet i år.

6.3 Sammanfattning

Arbetsmarknadsläget ser nu ut att befinna sig i en stark återhämtningsfas. Antalet sysselsatta har ökat ända sedan tredje kvartalet 2020 och tillsammans med starka anställningsplaner pekar det på att sysselsättningen fortsätter att stiga framöver.

Konjunkturinstitutet spår att sysselsättningen kommer att fortsätta stiga snabbt under andra halvåret 2021. Uppgången blir dock svagare jämfört med det andra kvartalet. Tillväxttakten i sysselsättningen dämpas nästa år men ökar ändå med ett par procent jämfört med 2021.

Återhämtningen på arbetsmarknaden är dock ojämn. Långtidsarbetslösheten är historiskt hög. I juli i år var omkring hälften av de inskrivna arbetslösa långtidsarbetslösa.

Ytterligare en utmaning är kompetensförsörjningsfrågan. Andelen företag som upplever brist på arbetskraft enligt Konjunkturbarometern, gick ner under första halvan av 2020 men ökade sedan igen och är nu högre än normalt inom tillverkningsindustrin och tjänstesektorn. Det finns en risk att detta håller tillbaka sysselsättningstillväxten inom vissa delar av arbetsmarknaden.

Fortfarande råder viss osäkerhet eftersom pandemin fortsatt pågår. Kommer restriktionerna skärpas i höst och vinter för att dämpa smittspridningen? En annan osäkerhetsfaktor är hur avvecklingen av stöd under närmsta året påverkar sysselsättningen. Under andra halvan av 2021 finns en risk för ökat antal konkurser när företagsstöden fasats ut.

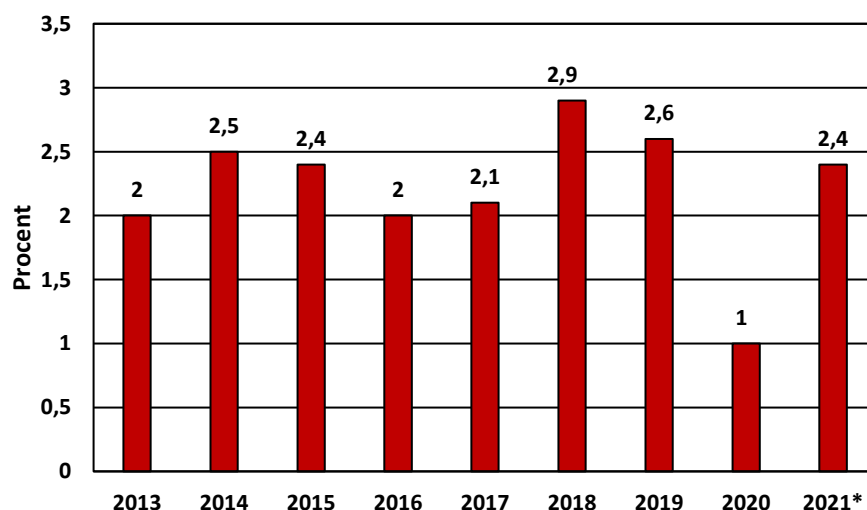
7. Löner

I kapitlet beskrivs löneutvecklingen i industrin. Nominella och reala förändringar redovisas. Blicken vänds även utomlands för en jämförelse av löneutvecklingen i Sverige med utvecklingen i Västeuropa.

7.1 Industrins löneutveckling

Avtalsrörelsen 2013 resulterade i ett treårigt avtal med löneökningar i början av varje avtalsår. I 2016 års avtalsrörelse kunde parterna inte enas om ett längre avtal utan avtalet blev ettårigt. Nivån blev i stort sett densamma som i treårsavtalet 2013-2015. I avtalsrörelsen 2017 slöts återigen ett treårigt avtal med överenskommelse om löneökningar på liknande nivå som under de två föregående avtalsperioderna. 2020 sköts avtalsrörelsens slutförhandlingar upp från mars till oktober på grund av pandemin och de befintliga avtalen prolangerades till sista oktober. Detta medförde att inga avtal om löneökningar för 2020 fanns på plats förrän de nya avtalen var tecknade i slutet av oktober. Det totala avtalsvärdet blev 5,4 procent uppdelat på 3 procent den 1 november 2020 och 2,4 procent den 1 april 2022.

Diagram 7.1 Nominell löneutveckling i gruv- och tillverkningsindustrin

Källa: Konjunkturinstitutet. *2021 är en prognos.

Diagram 7.1 visar utfallet av löneutvecklingen⁴¹ i svensk industri för åren 2013-2020 samt prognos för 2021 enligt konjunkturlönestatistiken. 2013 och 2016 års löneökningar på 2,0 procent var de lägsta som hittills uppmätts sedan Industriavtalet tecknades. När det gäller avtalsperioden 2017-2019 landade 2017 års löneökningar omkring den nivå som avtalet anger, medan 2018 och 2019 resulterade i 2,9 respektive 2,6 procent, vilket ger en positiv löneglidning. 2020 uppmättes en löneökningstakt på en procent, vilket bland annat förklaras av att en stor del av de industrianställda ännu inte hunnit få lönervidering enligt de nytecknade avtalen vid årets

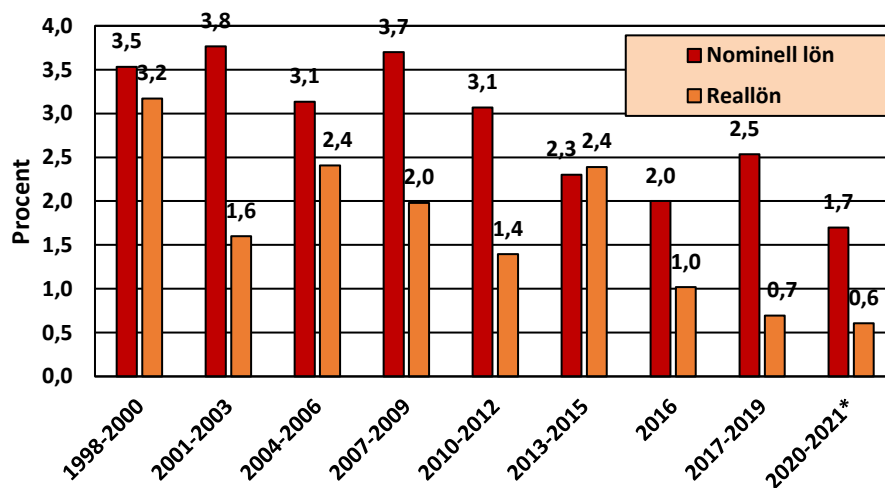
⁴¹ De uppmätta löneökningarna skiljer sig åt beroende på vilken källa som används. I diagram 7.1 - 7.3 används Konjunkturinstitutet som källa. I den internationella jämförelsen i diagram 7.4 - 7.7 används LCI från Eurostat som källa.

slut. Konjunkturinstitutets prognos för 2021 är att lönerna inom industrin kommer att öka med 2,4 procent.

7.2 Dämpade reallöneökningar

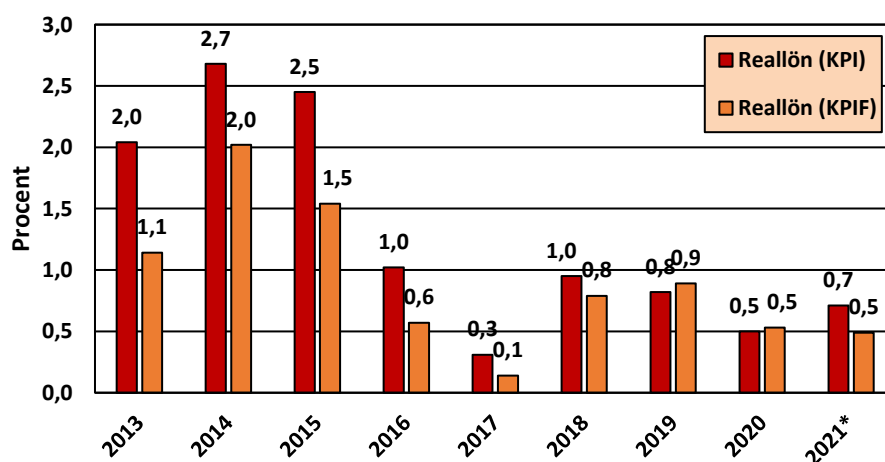
Om lönerna ökar snabbare än inflationen ökar reallönerna. Mellan 1998 och 2010 ökade reallönerna varje år. 2011 sjönk reallönerna med 0,5 procent. Det var det första året sedan industriavtalets tillkomst som reallönerna minskade. Sett över hela perioden 2010-2012 ökade reallönerna dock i genomsnitt med 1,4 procent per år (diagram 7.2). Åren därefter, 2013-2015, ökade reallönerna med i genomsnitt 2,4 procent per år, till följd av en mycket låg (negativ) inflation. Reallönerna ökade med en procent 2016 och med i genomsnitt 0,7 procent per år under avtalsperioden 2017-2019. Den dämpade ökningstakten beror under 2016 på att de nominella lönerna ökade relativt långsamt samtidigt som inflationstakten var något högre än de närmast föregående åren. Perioden 2017-2019 beror de lägre reallöneökningarna på att inflationen var avsevärt högre än tidigare. För de två första åren av den nuvarande avtalsperioden är prognosen att reallönerna kommer öka med i genomsnitt 0,6 procent per år.

Diagram 7.2 Nominell och real löneutveckling i gruv- och tillverkningsindustrin

Källa: Konjunkturinstitutet. *2021 är en prognos.

Diagram 7.3 Reallöneutveckling i gruv- och tillverkningsindustrin, procent

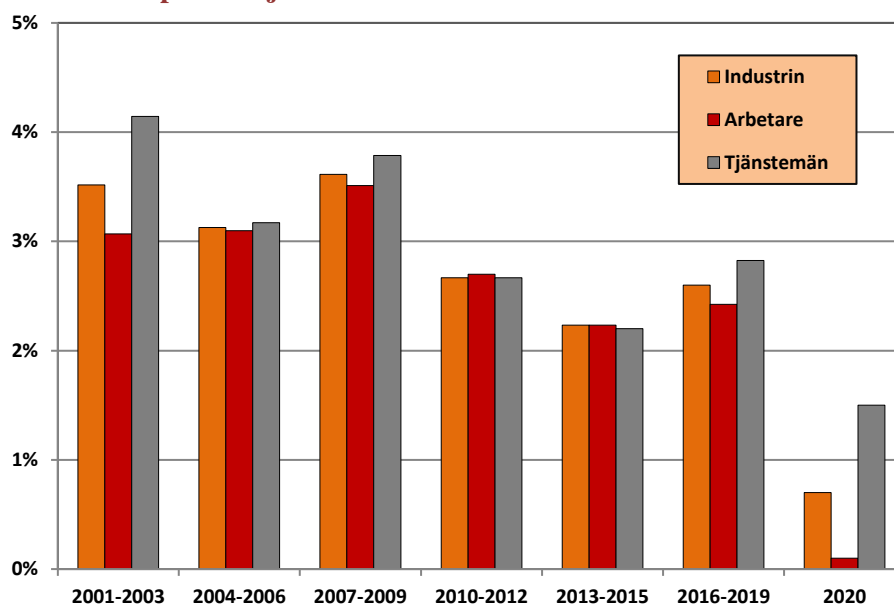
Källa: Konjunkturinstitutet. *2021 är en prognos.

Inflationen mätt med KPI påverkas mycket när stora ränteförändringar sker. Om KPIF⁴² används istället för KPI vid beräkning av reallönen erhålls reallönen med fast ränta. Utvecklingen av reallönen med fast ränta skiljer sig från den vanliga reallöneutvecklingen och svängningarna mellan olika år är i regel mindre. Diagram 7.3 illustrerar reallöneutvecklingen mätt med både KPI och KPIF under perioden 2013-2021. De senaste åren har skillnaden mellan de båda inflationsmåten varit liten.

7.3 Löneökningar hos arbetare och tjänstemän

Diagram 7.4 visar löneutvecklingen åren 2001-2020 uppdelat på olika tidsperioder för arbetare, tjänstemän och industrin totalt enligt Facken inom industrins egen statistik. Under perioden 2001-2003 hade tjänstemännen högre ökningstal än arbetarna. För perioderna mellan åren 2004 och 2015 är skillnaderna i ökningstal mellan arbetare och tjänstemän små. Under perioden 2016-2019 ökade tjänstemännens löner i något snabbare takt än arbetarnas. Nedbrytning på respektive år visar att arbetarnas löner ökade snabbare än tjänstemännens under 2016 och 2018, medan tjänstemännens löner ökade snabbare under 2017 och 2019. Under 2020 ökade tjänstemännens löner betydligt snabbare⁴³ än arbetarnas löner.

Diagram 7.4 Nominell löneutveckling uppdelat på olika perioder för industrin totalt, arbetare respektive tjänstemän 2001-2020

Källa: Facken inom industrins lönedatabas

Det går inte att utifrån materialet utesluta att detta speglar verkliga skillnader mellan arbetare och tjänstemän, men några kända faktorer som påverkar skillnaden är bland annat att det på tjänstemannasidan i viss mån ingår löner som reviderats enligt de nya avtalen medan endast oreviderade löner finns inrapporterade på arbetarsidan. En annan känd faktor är att det skett större förändringar än vanligt i förbundens medlemssammansättning. Särskilt stora förändringar

⁴² Sedan 2017 är KPIF riksbankens nya målvariabel för penningpolitiken (tidigare KPI).

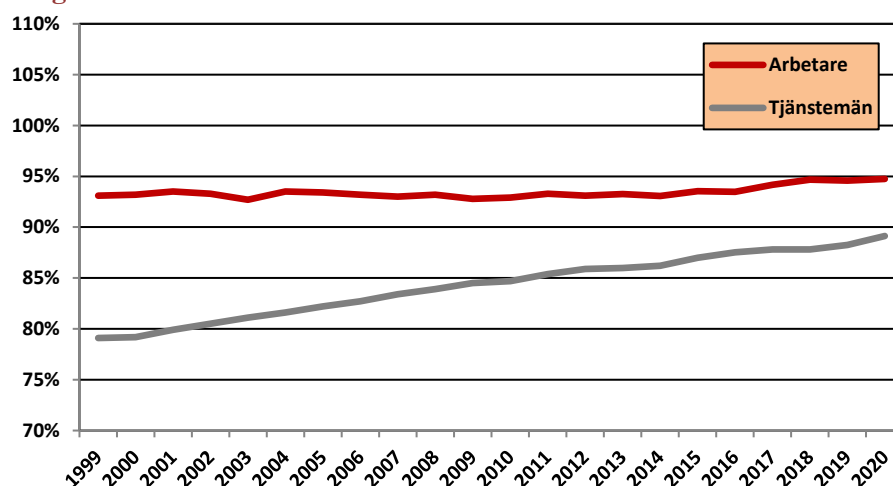
⁴³ Detta resultat skiljer sig från den officiella statistiken. Enligt Konjunkturlönestatistiken ökade arbetarnas löner med 1 procent och tjänstemännens löner med 1,1 procent.

har skett i ett av förbunden på tjänstemannasidan där genomsnittslönen hos de medlemmar som tillkommit varit högre än bland de medlemmar som lämnat förbundet, vilket bidrar till att driva upp medellönen 2020. För närmare beskrivning och fler förklaringar till skillnaden mellan arbetare och tjänstemän 2020, se Facken inom industrins rapport ”Löner inom industrin 2020”.

7.4 Minskande lönegap

Diagram 7.5 visar kvinnornas löner som andel av männens löner under perioden 1999-2020, uttryckt som en årlig genomsnittssiffra vägd med avseende på ålder. Arbetarna hade en mindre könsbunden löneskillnad än tjänstemännen. Kvinnornas löner låg relativt konstant på 93 procent av männens löner under perioden, för att de tre senaste åren, 2018 till och med 2020, landa på nivån 95 procent. Bland tjänstemännen ses en tydlig förbättring för kvinnorna under perioden. 2000 hade kvinnorna i genomsnitt 79 procent av männens löner och 2020 hade andelen ökat till 89 procent.

Diagram 7.5 Kvinnornas lön som andel av männens löner 1999 – 2020

Källa: Facken inom industrins lönedatabas

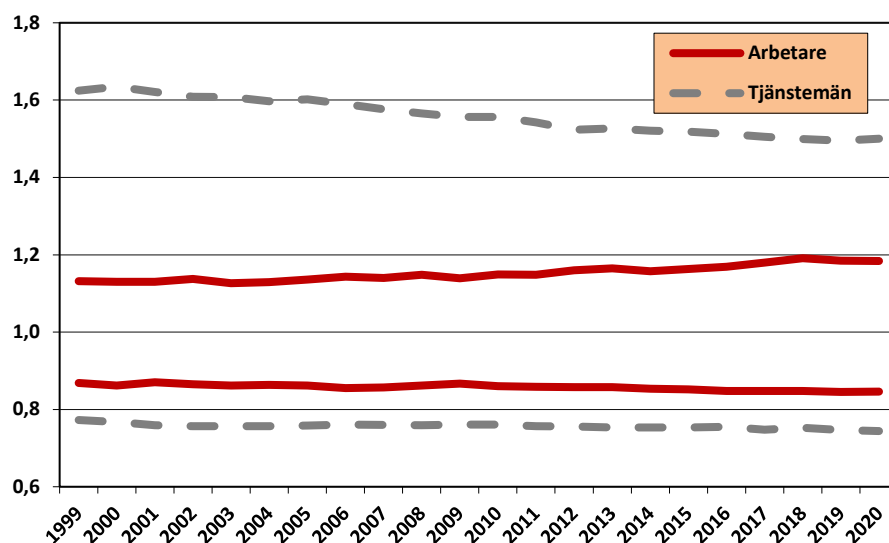
Att kvinnornas löner har närmat sig männens beror i stor utsträckning på att kvinnorna fått mer kvalificerade arbetsuppgifter och högre befattningar, vilket framgår av förbundens egen statistik. Det framgår också att fler högutbildade kvinnor kommit ut på arbetsmarknaden under perioden och att gruppen högutbildade kvinnor ökar.

7.5 Större lönespridning bland tjänstemän än arbetare

Lönespridningen mellan arbetare och tjänstemän kan studeras genom percentiler och hur de förändras över tid. I diagram 7.6 redovisas kvoten mellan 10:e percentilen och medianen (undre grafen) samt 90:e percentilen och medianen (övre grafen) för alla arbetare respektive tjänstemän per år under perioden 1999-2020.

Det framgår att lönespridningen för tjänstemännen är betydligt större än för arbetarna under hela perioden, såväl för 90/50 som för 10/50 kvoten. Det är större spridning uppåt i lönefördelningen bland tjänstemännen, medan den är ungefär lika stor uppåt som nedåt bland arbetarna.

Diagram 7.6 Lönespridningen för arbetare respektive tjänstemän 1999-2020, 10/50 percentil respektive 90/50 percentil

Källa: Facken inom industrins lönedatabas

Under perioden har lönespridningen bland tjänstemännen blivit mindre. 1999 var den 90:e percentilen 63 procent högre än medianen, 2020 var den 50 procent högre. Skillnaden mellan medianen och den 10:e percentilen har däremot i princip varit oförändrad. För arbetarna har lönespridningen ökat något under perioden. 2020 var den 90:e percentilen ca 18 procent högre än medianen, i början av perioden var den ca 13 procent högre.

7.6 Industrin normerar

2020 års avtal inom industrin gav kostnadsökningar på totalt 5,4 procent över en period på 29 månader (där avsättningar till pension ingår som en del av kostnaden). Denna kostnad blev sedan den norm (märket) som kom att gälla för övriga avtal som tecknades på arbetsmarknaden.

Tabell 7.1 Sektorsvis årlig nominell löneökningstakt 1998-2021

	1998-2020	2020	2021*	2020-2021*
Totalt	3,1	2,1	2,6	2,4
Näringsliv	3,0	2,0	2,6	2,3
Varubranscher	3,0	1,2	2,5	1,9
Industri	3,0	1,0	2,4	1,7
Bygg	3,1	1,5	2,8	2,2
Tjänstebranscher	3,0	2,4	2,6	2,5
Stat	3,2	2,4	2,1	2,3
Kommuner	3,3	2,3	2,7	2,5

Källa: Konjunkturinstitutets konjunkturlönestatistik. * 2021 är en prognos.

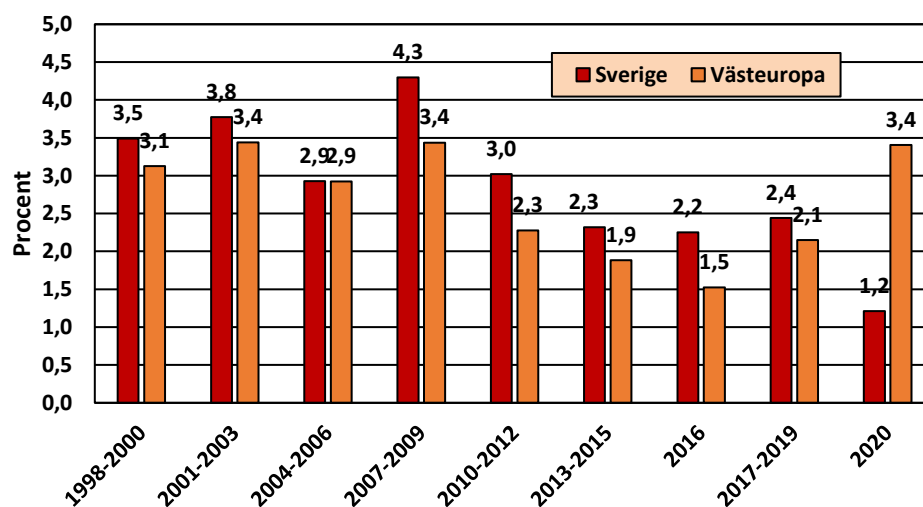
Tabell 7.1 visar löneutvecklingen i olika sektorer för tre olika perioder. Sett över hela perioden 1998-2020 har löneutvecklingen i dessa sektorer varit likartad och rört sig i spannet 3,0–3,3 procent. Under 2020 uppvisade industrin lägre löneökningar än övriga sektorer. I tabellen redovisas även Konjunkturinstitutets prognos för löneökningar 2021. 2021 väntas industrins

löneökningar bli 2,4 procent, vilket är något lägre än prognosen för näringslivet totalt där löneökningarna väntas bli 2,6 procent.

7.7 Sverige och Europa

Under Industriavtalets tid har lönerna i Sverige⁴⁴ ökat något mer än i Västeuropa⁴⁵. I diagram 7.7 jämförs den genomsnittliga årliga löneökningstakten i svensk tillverkningsindustri med genomsnittet för Västeuropa under olika perioder. Perioderna motsvarar i stort de olika avtalsperioderna. Sverige har haft högre löneökningar under samtliga perioder utom 2004-2006 då ökningstakten var lika hög som i Västeuropa samt under 2020. De uppmätta ökningstakterna 2020 har varierat extremt kraftigt mellan länderna. Detta återspeglar till stor del att de insatser som satts in på arbetsmarknaden runt om i Europa under pandemin, såsom korttidsarbete och permitteringar, fångas upp på olika sätt i statistiken beroende på systemens uppbyggnad i respektive land. Framförallt påverkas det uppmätta antalet arbetade timmar på olika sätt i olika länder, vilket påverkar timkostnaden för arbetskraften. Siffrorna för 2020 bör därför tolkas och slutsatser dras med mycket stor försiktighet. En närmare beskrivning av pandemins påverkan på statistiken ges i Facken inom industrins kommande rapport ”Globala Arbetskraftskostnader 2020”. Det är utifrån diagram 7.7 tydligt att både Sverige och Västeuropa har växlat ner löneökningstakten efter finanskrisen.

Diagram 7.7 Nominell löneutveckling i Sverige och Västeuropa, tillverkningsindustrin, procent

Källa: Eurostat LCI

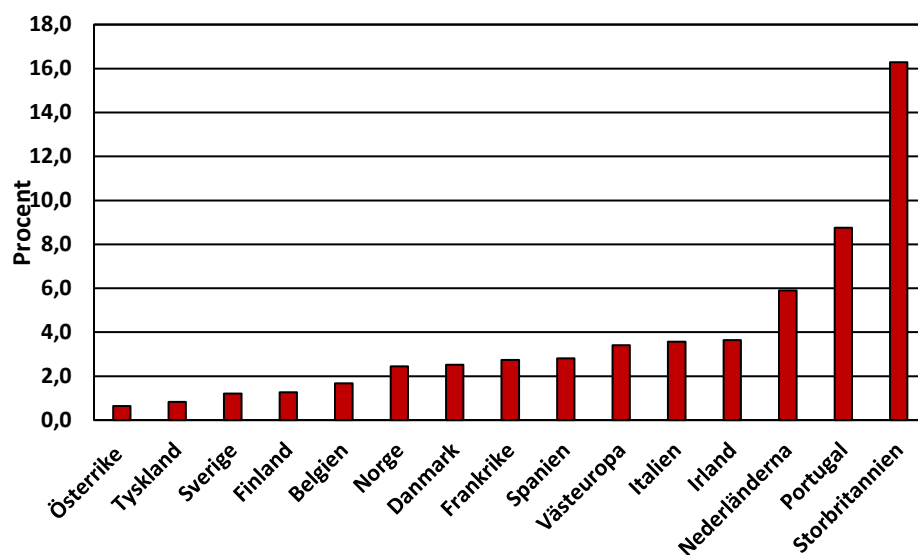
Under 2020 var skillnaderna i de uppmätta löneökningstakterna mellan länderna historiskt stora (diagram 7.8). I Österrike ökade lönerna med 0,6 procent och i Storbritannien med drygt 16 procent. Som tidigare nämnts bör dessa siffror tolkas med mycket stor försiktighet. I svensk

⁴⁴ Ericsson har ändrat branschtillhörighet och ingår inte längre i industrin i officiell statistik. Från och med 2017 ingår Ericsson inte längre i industrin i Eurostats LCI-siffror. Detta påverkar ökningstalet 2017 och därmed ökningstalet för hela delperioden 2017-2019.

⁴⁵ Med Västeuropa avses Belgien, Finland, Frankrike, Irland, Italien, Nederländerna, Portugal, Spanien, Tyskland, Österrike, Danmark, Storbritannien och Norge. De redovisade siffrorna är KIX-vägda genomsnitt, där länderna ges olika vikt utifrån deras betydelse som marknad för svensk export och konkurrentland till Sverige.

industri ökade lönerna med 1,2 procent jämfört med 3,4 procent i Västeuropa enligt Eurostat LCI. I Tyskland ökade lönerna med 0,8 procent 2020.

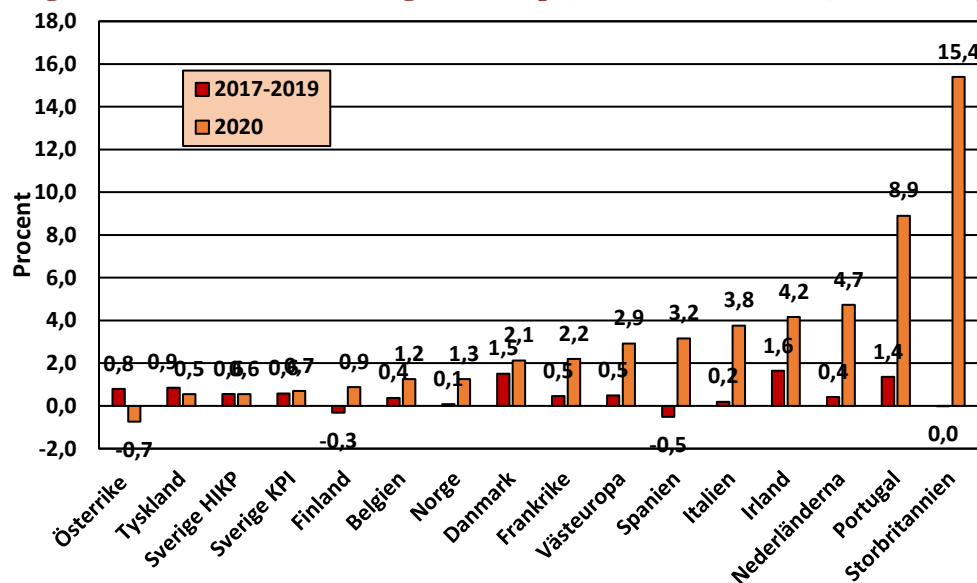
Diagram 7.8 Nominell löneutveckling Västeuropa, 2020, tillverkningsindustrin, procent

Källa: Eurostat LCI

Precis som när det gäller de nominella lönerna har reallönernas utveckling varierat kraftigt mellan de europeiska länderna, vilket även i detta fall förklaras av att de insatser som satts in på arbetsmarknaden påverkar den beräknade timlönen. Lägst ökningstakt har uppmätts i Österrike där reallönen minskat med 0,7 procent och högst ökningstakt redovisas i Storbritannien där reallönerna ökade med 15,4 procent. Under föregående period, 2017-2019, ökade de reala lönerna i samtliga västeuropeiska länder utom i Spanien, Finland och Storbritannien.

Diagram 7.10 Reallöneutveckling Västeuropa, 2017-2019 och 2020, tillverkningsindustrin

Källa: Eurostat LCI och Konjunkturinstitutet

7.8 Löneavtal utanför Sverige under pandemin

I Finland tecknades ett nytt tvåårigt kollektivavtal för teknologisektorn i januari 2020. Således har det inte varit aktuellt att teckna något nytt avtal under tiden då pandemin påverkat den europeiska arbetsmarknaden som mest. Avtalet ger 3,3 procents lönepåslag under två år fördelat på 1,3 procent 2020 och 1,4 procent plus en lokal lönepott på 0,4 procent 2021. Avtalet tecknades fyra månader efter att det förra kollektivavtalet löpt ut efter hårda förhandlingar och vidtagna stridsåtgärder från fackligt håll.

Även i dansk tillverkningsindustri tecknades nya kollektivavtal strax före pandemin gick in i ett kritiskt skede för den europeiska arbetsmarknaden. Avtalet tecknades den 9 februari och omfattar perioden 1 mars 2020-1 mars 2023. I mars varje år under perioden 2020-2022 höjs lägstalönerna med drygt 2 procent (2,1, 2,05 respektive 2,0 procent).

I Tyskland tecknades nya kollektivavtal för metall- och elektronikindustrin samt för stålindustrin i mars 2021. Processen liknade den svenska där de tidigare avtalen prolongerades och förhandlingarna sköts upp från våren 2020 till vintern 2020/2021. För metall- och elektronikindustrin blev avtalens löptid 21 månader (1 januari 2021-30 september 2022). I avtalet ingår en coronapremie på 500 euro som utbetalas i juni 2021 samt en ny årlig permanent engångsutbetalning som kallas ”transformationsgeld”. Ersättningen utbetalas årsvis men beräknas månadsvis och utgör 2,3 procent av månadslönen. Första utbetalningen, på 18,4 procent av en månadslön (2,3%*8 månader), blir i februari 2022 och avser perioden juli 2021-februari 2022. Från och med februari 2023 kommer den s.k. ”transformationsgeld” utbetalas som en årlig engångssumma beräknad som 27,6 procent (2,3%*12) av en månadslön. Utslaget på hela den 21 månader långa avtalsperioden blir värdet av ”transformationsgeld” omkring 1,3 procent i årstakt. Observera att ”transformationsgeld” inte resulterar i att lönetabellerna/tarifferna höjs. I den tyska stålindustrin träffades ett 15 månader långt (1 mars 2021-31 maj 2022) avtal i mars 2021. I avtalet ingår en engångsutbetalning av en coronapremie på 500 euro samt ytterligare en engångssumma, ”tarifzusatzentgelt”, på 500 euro. Denna engångspremie höjs till 600 euro 2023 och kommer därefter att stiga i takt med framtida avtalshöjningar.

För norsk industri tecknades nya kollektivavtal 2020 inom den s.k. ”industrioverenskomsten” för perioden 1 april 2020 till 31 mars 2022. Höjningen av minimilönerna sedan förra avtalet som tecknades 2017 blev 6,3 procent. Den faktiska löneökningen för 2020 blev 1,7 procent och beräknas till 2,7 procent 2021.

7.9 Sammanfattning

2020 var ett annorlunda år. Pandemin gav upphov till uppskjutna avtalsförhandlingar, vilket haft stor påverkan på löneökningstakten. Under 2020 ökade lönerna i svensk industri med 1 procent, och förväntas öka med 2,4 procent 2021 enligt Konjunkturinstitutet. Reallönerna ökade med 0,5 procent under 2020 och bedöms fortsätta öka även 2021.

Arbetarna har en mindre könsbunden löneskillnad än tjänstemännen. Detta trots att lönegapet mellan kvinnor och män har minskat i snabbare takt bland tjänstemän än bland arbetare över tid. 2020 var de kvinnliga arbetarnas löner 95 procent av männens löner medan motsvarande siffra bland tjänstemännen var 89 procent. Lönespridningen är större bland tjänstemännen än bland

arbetarna i industrin. Under industriavtalsperioden har spridningen dock minskat något bland tjänstemännen samtidigt som den ökat något bland arbetarna.

Industrin normerar i Sverige och sett över hela industriavtalsperioden överensstämmer löneökningstakten i svensk industri väl med löneökningstakten på arbetsmarknaden totalt.

www.fackeninomindustrin.se